

STATISTIKA & MY

- 08 Rozhovor s Evou Zamrazilovou o finanční gramotnosti české populace
- 10 **Téma: Domácnosti**
- 15 Struktura vydání domácností se zásadně změnila
- 17 Rozhovor s Janem Srbem o demografii, domácnostech a trvalých pobytech
- 28 Jaká byla v roce 2011 v České republice sňatečnost a rozvodovost?
- 32 Dluhy? České domácnosti o nich vědí své

číslo 06

rok 2012

ročník 02

web CZSO.CZ

ČESKÝ
STATISTICKÝ
ÚŘAD

ISSN 1804-7149

Český statistický úřad vás zve na výstavu

2002–2012 aneb 10 LET OD NIČIVÝCH POVODNÍ

Letos v srpnu uplyne již 10 let od živelné pohromy, která zasáhla Prahu. Ani bývalé sídlo ČSÚ v Karlíně nebylo před velkou vodou ušetřeno. Jak se dokázali pracovníci úřadu vypořádat se škodami, které povodeň napáchala? Co se stalo s publikacemi, které skončily pod nánosy bahna, a které tisky se podařilo zachránit? O tom všem vypráví výstava formou fotografií, vzpomínek a poznámek zaměstnanců ČSÚ.

Výstavu můžete navštívit **od 20. června 2012 od 16. hod. ve veřejně přístupných prostorách v 1. patře budovy ČSÚ v Praze na Skalce** (Na padesátém 81, Praha 10, vedle stanice trasy Metra A Skalka).

Pomozte nám při obnově fondu Ústřední statistické knihovny, který byl při povodních téměř celý zničen. Pokud vlastníte nepotřebné statistické publikace, které byste nám rádi věnovali, kontaktujte nás, prosím, na telefonu: 274 052 361 anebo na e-mailu: knihovna@czso.cz. Děkujeme.

Obsah

04	Glosář: Proč navštěvovat domácnosti?
06	Poslední dar profesora Šreina
06	Své životní dílo již nedokončil
07	ČSÚ = brána k vědeckému zkoumání
07	Spolupráce se vyplatí
08	Inspirovalo nás i zahraničí, kde je dluh normou
10	Spotřeba domácností má významný sociální rozměr
15	Struktura vydání se změnila, náklady na bydlení na 1. místě
17	O demografii, domácnostech a trvalých pobytech
20	Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby
22	Sociální transfery: Jsou účinné?
23	Zjišťování v domácnostech má rozhodně svá úskalí
25	Milý Deníku zpravodajské domácnosti
26	Nejmladší město v zemi: Milovice
28	Jaká byla v České republice sňatečnost a rozvodovost?
30	Pokles kriminality se zastavil
32	Dluhy? České domácnosti o nich vědí své
34	Průmysl: klouzavé přistání
35	Indikátory bodů obratu
36	Co víme o využívání vodních zdrojů
37	Zdravá délka života mužů v zemích Evropské unie
38	Zlepšujeme mzdové statistiky
39	Jaký je aktuální stav projektu registru osob?
40	Kalendář ČSÚ
40	Poradna
41	Nákupní košík
42	Výběr výstupů ČSÚ v červnu 2012

Vážené čtenářky,
vážení čtenáři,

Český statistický úřad zveřejnil v polovině května číslo o hrubém domácím produktu za první čtvrtletí letošního roku. Ekonomické analytiky, politiky a bankéře tato zpráva překvapila. Očekávali totiž příznivější číslo, které by potvrdzovalo jejich očekávání, že mírná recese již odeznívá. Nic takového se však nestalo. Česká ekonomika není právě v nejlepší kondici, a to má dopad na české domácnosti. Právě ty jsou hlavním tématem červnového vydání našeho časopisu Statistika & My.

Co se v něm můžete dočíst? Například dva zajímavé rozhovory. Jeden je s Evou Zamrazilovou, členkou bankovní rady České národní banky, druhý s Janem Srbem, vrchním ředitelem Sekce demografie a sociálních statistik ČSÚ.

Hlavní téma otvírá článek Jiřího Kamenického, který popisuje, jak výdaje domácností přispívají k výkonosti ekonomiky a jsou stejně jako jiné sektory ovlivněny hospodářským cyklem. O tom, jak náklady spojené s bydlením představují stále významnější část vydání domácností, píše Pavel Širmer. Šárka Šustová vypočítává, proč se posouvá hranice chudoby a roste počet osob ohrožených příjmovou chudobou. V dalším svém příspěvku uvažuje také nad efektivností sociálních transferů. O výběrových šetřeních v domácnostech a tazatelské síti píše Veronika Sequensová. Eva Kačerová vás seznámí, jaká byla sňatečnost a rozvodovost v naší zemi v roce 2011.

Nedostatek finančních prostředků uvrhne leckterou domácnost do velkých problémů. Jací jsou Češi dlužníci? O tom informuje analytička ČSÚ Drahomíra Dubská. Podle jejího názoru se většina lidí chová rozumně a své dluhy brzdí.

Věřím, že časopis se vám bude i tentokrát líbit a najdete v něm inspiraci i poučení pro život váš i vašich blízkých.

Alena Géblová | editorka a výkonná redaktorka

STATISTIKA & MY | Měsíčník Českého statistického úřadu | 06 / 2012 | Ročník 2

Adresa redakce: Český statistický úřad, Na padesátém 81, 100 82 Praha 10, telefon: 274 054 248, e-mail: redakce@czso.cz | www.czso.cz

Redakční rada: Ing. Josef Vlášek (předseda), Bc. Michal Novotný (výkonný místopředseda), Mgr. Bohumila Beranová, Ing. Drahomíra Dubská, CSc., Mgr. et Mgr. Alena Géblová, Mgr. Helena Koláčková, RNDr. Tomáš Mládek, Helena Pexová, doc. Ing. Iva Ritschelová, CSc., Ing. Marek Rojíček, Ph.D., Egor Sidorov, Ph.D., Jana Slavníková, Ing. Jan Srb, Ing. Hana Šlégrová, Ing. Veronika Tichá, Ing. Pavla Trendová | Editorka a výkonná redaktorka: Alena Géblová | Korektorka: Věra Hrušková | Grafická úprava: Tomáš Kubašta | Grafický návrh: Ondřej Pazdera | Fotografie: archiv Evy Zamrazilové, Martin Bílek, Jiří Růžička, sbírka Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského, shutterstock.com, Státní okresní archiv Nymburk |

Tisk: Jiří Bartoš – Slon, spol. s r. o. | Vydavatel: Český statistický úřad | ISSN 1804-7149 | ev. č. MK ČR E 19925

Glosář

Proč navštěvovat domácnosti?

Statistika provází lidstvo od starého Říma, ale zjišťovat údaje na malém vzorku domácností je vcelku nový vynález, rozvinul se v západních zemích teprve od 30. let minulého století spolu s metodami vážení a dopočtů. Toto mladé odvětví statistiky přineslo pohled na struktury, odkrylo vnitřní fungování společnosti i ekonomiky. Některá témata ani nelze zjišťovat jinak, např. příjmy domácností nebo jejich výdaje, tedy za co lidé utrácí.

Proti sčítání lidu nebo statistickému vykazování podniků mají zjišťování v domácnostech tu potíž, že jejich výsledky jsou zatíženy výběrovou chybou. Její velikost je ale známá. Horší je zkresení zapříčiněné tím, že některé domácnosti odmítají odpovídat. Proto nejhorší práce čeká statistické analytiky nakonec: vybírat z každého zdroje to nejdůvěryhodnější, poměřovat údaje mezi sebou a vytvářet celkový obraz o stavu a vývoji společnosti.

Dalibor Holý

Polský kongres

Předsedkyně ČSÚ Iva Ritschelová se v dubnu zúčastnila Kongresu polské statistiky v Poznani, který se konal u příležitosti 100. výročí Polské statistické společnosti pod záštitou prezidenta Bronislawa Komorowského. Jednalo se o významnou událost, jejímž cílem byla výměna zkušeností mezi reprezentanty oficiální statistiky, výzkumnými centry a ostatními institucemi, které se zabývají zkoumáním a monitoringem sociálních, ekonomických a demografických procesů ve společnosti. Kongresu se zúčastnili přední zástupci evropských statistických úřadů a mezinárodních institucí zaměřených na statistická zjišťování.

Dialogová mise

Ve dnech 22.–24. května se v ČSÚ uskutečnila za účasti dalších 21 institucí (např. MF ČR, ČNB, MZ ČR aj.) tzv. „Upstream“ – dialogová mise Evropské komise, která byla zaměřená na kontrolu kvality administrativních (účetních) údajů o hospodaření sektoru vládních institucí. ČSÚ je pověřen nejen sestavováním národních účtů včetně vládních, ale nese zodpovědnost i za notifikace vládního deficitu a dluhu. Evropská komise prostřednictvím Eurostatu začala z důvodu ekonomických potíží některých členských zemích organizovat pravidelné zahraniční mise

k prověření stavu administrativních datových zdrojů (především finančních a účetních), které získává od vládních jednotek pro monitorování vládního deficitu a dluhu.

Konference demografů

Koncem května se v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze uskutečnila již XLII. konference České demografické společnosti na téma ČR v EU a ve světě: socioekonomické souvislosti populačního vývoje. Byla rozdělena do třech tematických okruhů: Dlouhodobé trendy, Rozdělení světa po druhé světové válce, Současná diferenciacie. Příspěvky z konference budou tradičně vydané na CD jako příloha časopisu Demografie, který vydává ČSÚ.

Přeshraniční spolupráce

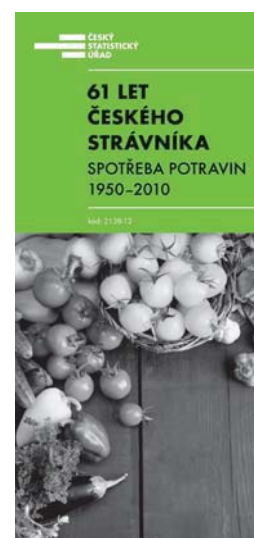
Začátkem května se v Praze uskutečnilo setkání zástupců tří partnerských statistických úřadů z České republiky, Polska a Saská, kteří rozvíjejí databázi přeshraniční spolupráce (CBFD). Doposud byla data ukládána do společné databáze v saském Kamenzi, a to na základě zasílaných souborů od partnerských úřadů. Nyní se otevřela cesta k aktualizaci dat přímým on-line přístupem do databáze v Praze. Uložené údaje budou okamžitě k dispozici

na <http://cbfd.czso.cz/cbfd/>. Hovořilo se i o rozšíření záběru databáze. Ještě letos by měla obsahovat údaje za euroregiony na hranicích se Slovenskem a Rakouskem.

Mezinárodní workshop

ČSÚ zorganizoval na 1. červen mezinárodní workshop s účastí středoevropských zemí zaměřený na problematiku nerezidentských jednotek ve statistice zahraničního obchodu. Obchodování prostřednictvím subjektů, které mají sídlo mimo ČR, je důvodem odlišení národního a přeshraničního konceptu statistiky zahraničního obchodu. Protože s podobnými jevy se potýkají i okolní země, semináře se zúčastnili zástupci statistických úřadů Rakouska, Maďarska, Polska, Slovenska a Slovinska i některých centrálních bank. Na jednání přijeli i experti na národní účetnictví a statistiku zahraničního obchodu z Eurostatu.

61 let českého strávníka

Český statistický úřad vydal publikaci 61 let českého strávníka s podtitulem spotřeba potravin 1950–2010. „Publikace obsahuje

vývoj spotřeby potravin, nealkoholických i alkoholických nápojů a cigaret průměrného obyvatele naší země," říká Zdeněk Kobes z ČSÚ. V titulu se lze například dočíst, jaké množství některých potravin, nápojů a cigaret zkonzumoval občan republiky za uplynulých 61 let.

ROS aktuálně

Také v červnu budou v krajských městech pokračovat konference Ministerstva vnitra ČR pro zaměstnance veřejné správy k systému základních registrů. První se již uskutečnila začátkem května. Zaměstnanci ČSÚ Stanislav Pallas a Michal Čigáš na ní seznámili účastníky s aktuálním stavem základního registru osob (ROS).

Výroční jednání

V květnu se uskutečnila v ČSÚ dvě pravidelná jednání s institucemi, se kterými úřad úzce spolupracuje. Dne 3. května se po roce sešla Pracovní skupina pro statistiku s Ministerstvem financí ČR (MF ČR) a 15. května proběhlo výroční jednání s Českou národní bankou (ČNB). Převážná část agendy jednání s MF ČR se týkala datových zdrojů, které ČSÚ přebírá pro účely sestavování účtů a notifikací deficitu a dluhu vládního sektoru. Dalším tématem byla také koordinace a zefektivnění vzájemné spolupráce. Ze strany ministerstva rovněž zazněly připomínky k vzájemné nekonzistenci výstupů některých statistik ČSÚ.

Za účasti předsedkyně ČSÚ Ivy Ritschelové a člena bankovní rady ČNB Kamila Janáčka proběhlo dne 15. května tradiční setkání zástupců obou institucí zaměřené na statistiku. Převážná část agendy se týkala vzájemné spolupráce a koordinace aktivit v oblasti makroekonomických statistik. S revizí

standardů národních účtů a platební bilance se bude tato spolupráce v následujících letech ještě prohlubovat. Obě instituce se dohodly na společném postupu jak při jejich implementaci, tak i komunikaci významných změn vůči uživatelské veřejnosti. Dalším klíčovým tématem bylo vyhodnocení zkušeností při předávání, kontrole a využívání dat za sektor finančních institucí, které ČSÚ od ČNB od loňského roku standardně využívá.

Ocenění časopisu

Na slavnostním vyhlášení výsledků soutěže Zlatý středník nechyběl ani Český statistický úřad. Michal Novotný z rukou organizátorů – PR Klubu, který již poděsáté ocenil firemní periodické a neperiodické publikace, převzal certifikát za tvorbu profesionálního časopisu. „Rád bych poděkoval všem, kdo pomáhají Statistiku & My vytvořit,“ řekl. První místa v soutěži obsadily časopisy z dílen největších a nejprestižnějších českých PR agentur. „Konkurence byla velmi tvrdá, o to více nás ocenění těší,“ podotkl ředitel odboru vnější komunikace.

Jednání se Svazem měst a obcí

V polovině května se uskutečnilo jednání místopředsedy Svazu měst a obcí a primátora města Kladna Dana Jiráňka a členky legislativně-právního oddělení Svazu Jaroslavy Kypetové se zástupci odboru

čtvrtletních národních účtů za účasti předsedkyně ČSÚ Ivy Ritschelové. Předmětem jednání se staly požadavky Eurostatu a české vlády v monitorování a řízení veřejných financí, které se promítají v novém systému účetnictví pro vybrané účetní jednotky státu a v Pomocném analytickém přehledu. Tato administrativní (účetní) data jsou základním zdrojem pro sestavení vládních účtů a notifikace vládního deficitu a dluhu.

Pomocný analytický přehled doplňuje údaje z účetních výkazů, které na syntetických účtech zachycují stejné účetní případy. Poskytuje tak transparentní obraz o aktivitách vybraných vládních jednotek. Vzhledem k limitovaným rozpočtovým prostředkům se sestavení tohoto přehledu vztahuje na obce s počtem obyvatel nad 3 tis. a příspěvkové organizace s rozsahem celkových aktiv ve výši nad sto mil. Kč. Po dohodě s MF ČR byli zástupci Svazu seznámeni s tím, že v roce 2013 se počet obcí sestavujících Pomocný analytický přehled nebude zvyšovat.

Bankéř v ČSÚ

Luděk Niedermayer, bývalý viceguvernér České národní banky, byl dalším hostem v pravidelném cyklu přednášek Statistika statistikům. V ČSÚ vystoupil 10. května s přednáškou, ve které se dotkl problémů globální ekonomiky, vývoje eurozóny a budoucnosti společné

evropské měny. Jeho názory vzbudily mezi statistiky ohlas, a proto vznesli řadu dotazů. Bývalý bankéř vyjádřil spokojenost s mírou produkce dat ČSÚ a pozitivně ohodnotil úřad jako instituci, ke které chová důvěru.

Zasedání SCAS

Začátkem května se uskutečnilo pravidelné jarní zasedání členů Stálého zemědělského výboru (SCAS). Hlavními body, kde postupně vystupovali zástupci každé členské země, byla informace o probíhajícím zemědělském cenzu Agrocenzu 2010. Česká republika má odevzdanou a odsouhlasenou kompletní databázi mikrodát za soubor 22 864 zprávo-dajských jednotek včetně Národní metodologické zprávy, která byla rovněž přijata. Více se o této události dozvíte v zářijovém vydání časopisu Statistika & My.

Mise Eurostatu

Ve dnech 30. a 31. května 2012 se v ČSÚ uskutečnila návštěva tří expertů Eurostatu ze sekce Global Business Statistics a International Trade in Goods. Na programu byly kromě běžné agendy diskuse k dopadům zjednodušení Intrastatu na kvalitu dat a uspokojování potřeb národního statistického systému. Došlo k výměně názorů na nové požadavky Eurostatu na statistiku zahraničního obchodu, zejména na realizaci výměny mikrodát mezi členskými státy. Zvláštní pozornost byla věnována problematice zahraničního obchodu službami a připravovanému propojení do společného výstupu statistiky ZO zboží a služeb. Části jednání se zúčastnili i experti z ČNB a pracovníci z Generálního ředitelství cel, kteří prezentovali situaci ve sběru a zpracování dat Intrastat a Extrastat.

Poslední dar profesora Šreina

Loučení je vždy smutné. Loučíme-li se však s člověkem, který nám je blízký, je to mnohem obtížnější. V závěru loňského roku, jsme se rozloučili s váženým panem profesorem a našim kamarádem **prof. Ing. Zdeňkem Šreinem, CSc.**

Celá profesní kariéra prof. Šreina byla spojena s akademickým prostředím a jako červená nitka se jeho životem vinula pedagogická a vědecká činnost spojená zejména s Vysokou školou ekonomickou v Praze, ale i s Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. V posledních dvaceti letech byly jeho aktivity spojeny zejména s problematikou Evropské unie. Z každé práce Zdeňka Šreina bylo na první pohled zřejmé, jak dobře je s problematikou obeznámen, jak výtečně zná relevantní fakta, jaké

Zdeněk Šrein

má všestranné znalosti o hospodářském i politickém dění v naší zemi. A řadu faktických informací čerpal právě z Českého statistického úřadu. Patřil také mezi nemnoho vyvolených, kteří mají zvláštní cit pro čísla. Po celý život učil své studenty „statistické gramotnosti“, tzn. jak statistické výstupy využívat, jak je interpretovat, ale i kriticky hodnotit. Kromě své vysoké ekonomické odbornosti měl i mimořádné znalosti z oblasti z kulturní sféry.

Svůj vztah ke statistice dal na jevo i v posledních dnech svého

života, kdy sdělil, že by rád část své knihovny věnoval ČSÚ. A to nejen proto, že jako celá řada odborníků, i on velmi těžce nesl ohromné ztráty knihovny ČSÚ při povodních v roce 2002.

Vážený pane profesore, milý Zdeňku, děkujeme za Tvé přátelství a náklonnost vůči statistickému úřadu.

Ludmila Věbrová
Iva Ritschelová

Své životní dílo již nedokončil

V letošním roce si připomínáme 70 let od úmrtí významné osobnosti československé statistiky a demografie **JUDr. Jana Auerhana**. Život tohoto statečného člověka byl ukončen krátce po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha, kdy byl zatčen a za několik dnů poté popraven na Kobylišké střílnici v Praze.

Svůj život Jan Auerhan zasvětil práci ve statistickém úřadě. Po absolvování Univerzity Karlovy v roce 1906 zahájil svoji profesní dráhu v Zemské statistické kanceláři Království Českého a po vzni-

ku Státního úřadu statistického v roce 1919 se stal jeho zaměstnancem. Neobyčejné schopnosti Jana Auerhana – pracovitost, znalosti, vzdělanost – to vše se promítlo do jeho profesní kariéry. Již v roce 1921 se stal ministerským radou, následně přednostou odboru, víceprezidentem a od roku 1929 do roku 1939 prezidentem Státního úřadu statistického ČSR. Jeho stopy na progresu statistického úřadu a dosažení světové úrovně tehdejší statistické činnosti ve všech směrech jsou nepopíratelné a nesmazatelné.

Od raného mládí se Jan Auerhan zajímal o otázky vystěhovalectví a o československé zahraniční menšiny, což se stalo jeho zájmem celoživotním. Výsledkem zájmu o tuto problematiku bylo

Jan Auerhan (*2. 9. 1880, †9. 6. 1942)

nejen osobní poznání života vystěhovalců a národnostních menšin, ale především rozsáhlá publikační činnost. Jeho dílo je dodnes mimořádně cenným dokumentem doby a života lidí. Za největší je považováno Československá větev v Jugoslávii, které vyšlo v roce 1931. Z jeho dalších prací je možno jme-

novat např. Československé menšiny za hranicemi, Osudy českých emigrantů v Prusku, Polsku a Rusku, České osady na Volyni, Krymu a na Kavkazu, Jazykové menšiny v Evropě. O menšinách v zahraničí přednášel jako univerzitní docent i na Univerzitě Karlově. Významně se také podílel na založení a řízení Československého ústavu zahraničního, jehož předsedou byl po celé více jak desetileté období jeho existence (1928 – 1939). Německá okupace veškerou tuto činnost ukončila. Jan Auerhan již nestačil dokončit ani své další velké rozepsané dílo Česká a slovenská vesnice v zahraničí.

Jiřina Růžková

ČSÚ = brána k vědeckému zkoumání

Otevřený přístup k datům a zpřístupňování mikrodat oficiálních statistik pro vědecké účely jsou předmětem zájmu řady mezinárodních institucí.

Spolupráce však probíhá i na národní úrovni – partnerem ČSÚ je Sociologický ústav Akademie věd České republiky (SOÚ AV).

ČSÚ může podle zákona 89/1995 Sb., o státní statistické službě poskytovat mikrodata

pro vědecké a výzkumné účely na základě smlouvy právníkům osobám, jejichž základním posláním je vědecký výzkum. SOÚ AV je provozovatelem Českého sociálněvědního datového archivu (ČSDA). Byla tedy jen otázka času, kdy se snahy obou institucí setkají a kdy budou spojeny síly k rozšíření služeb pro výzkumné a vědecké pracovníky. Prvním krokem spolupráce bude zveřejnění informací na stránkách ČSDA. Vědci a výzkumníci se tak na jednom místě dozví všechno

o možnostech získání dat ČSÚ. „Pokud budou naše data potřebovat pro své výzkumy, jednoduše se na nás obrátí a my jim je, po splnění zákonných podmínek, poskytneme,“ říká Petra Kuncová z ČSÚ a dodává, že spolupráce bude zřejmě v budoucnu dále pokračovat.

Jak se dostat do archivu

Český sociálněvědní datový archiv je jedním z oddělení Sociologického ústavu AV ČR. Ještě do loňského roku zněl jeho oficiální název: Sociologický datový archiv. Od roku 1998 zpřístupňuje elektronické datové soubory ze sociálních výzkumných šetření pro nekomerční výzkum a pro výuku na vysokých školách. Do archivu lze vstoupit prostřednictvím internetu. Na stránce archivu se totiž nabízí vstup do Datového katalogu. Datové zdroje jsou v něm popsány v mezinárodním

standardu DDI. Neregistrovaní uživatelé vidí zejména metadata – např. popisy výzkumů včetně rozsahu vzorků, popisy otázek a frekvence odpovědí. K primárním údajům však nemá neregistrovaný uživatel přístup. Pokud se návštěvník registruje u provozovatele archivu, mohou mu být nastavena různá práva – od možnosti provádět s daty základní operace přes výpočet korelačních matric, odhad regresních funkcí, prohlížení až po stahování dat.

Datový archiv obsahuje pouze anonymizované údaje, jelikož ČSDA nemůže zpracovávat důvěrná data.

Co je vlastně náplní Českého sociálněvědního datového archivu

- akvizice, archivace a zpřístupnění dat
- podpora mezinárodních výzkumných programů (ISSP – International Social Survey Program, ESS – European Social Survey)
- podpora sekundární analýzy dat (informace, technologie, metody, výuka)
- výzkumná činnost – metodologie, kvalita a harmonizace dat, přehledové studie
- časopis Data a výzkum

Více informací najdete na:
<http://www.dwbproject.org>
<http://archiv.soc.cas.cz>

Alena Géblová
 odbor vnější komunikace

Spolupráce se vyplatí

Technologické centrum Akademie věd České republiky a ČSÚ uspořádaly koncem dubna seminář Výzkum, vývoj a inovace ve statistikách a analýzách.

Cílem letošního semináře bylo posílení spolupráce mezi institucemi, které se zabývají sběrem a zpracováním dat v oblasti vědy a výzkumu (ČSÚ), organizacemi, které s těmito daty pracují a připravují analýzy pro rozhodovací sféru (Technologické centrum AV ČR) a také těmi, kteří

tyto analýzy využívají k rozhodování a formulaci politik v této oblasti jak na úrovni národní, regionální, tak i na úrovni jednotlivých výzkumných institucí.

ČSÚ zveřejnil na začátku května nejaktuálnější údaje například o inovačních aktivitách podniků a aktualizovaná patentová data za rok 2011. Ve sledovaném období 2008 až 2010 poklesl oproti předchozímu období nejen podíl inovujících podniků, ale především se výrazně snížily jak náklady na technické inovace, tak i tržby za inovované výrobky a služby. Jestliže v roce 2008 vyna-

ložily podniky na zavádění nových produktů nebo procesů 116 mld. Kč, tak o dva roky později to bylo již jen 82 mld. Kč.

Problematiku spolupráce veřejného výzkumu s podniky, současnou situací a bariéry popsal Vladislav Čadil z Technologického centra AV ČR. Jednou z přetrvávajících slabín výzkumného a inovačního systému v ČR je nízká spolupráce veřejného výzkumu s podniky. Hana Peroutková z ČSÚ uvedla, že v roce 2010 získalo veřejnou přímou nebo nepřímou podporu výzkumu a vývoje 1,5 tisíce podnikatelských

subjektů a její hodnota dosáhla 6 mld. Kč, což se rovná 0,5 % státního rozpočtu. O vývoji patentové ochrany ve veřejném výzkumu na semináři hovořil Karel Eliáš z ČSÚ.

Více informací najdete na:
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/seminar_csu_a_tc_vyzkum_vyvoj_a_inovace_ve_statistikach_a_analyzach

Martin Mana
 oddělení statistiky výzkumu, vývoje a informační společnosti

Inspirovalo nás i zahraničí, kde je dluh normou

Proč je nutné být finančně gramotný, vysvětluje **Eva Zamrazilová**, členka bankovní rady České národní banky.

V prosinci jste v médiích publikovala informaci, že se během posledních deseti let zásadně změnil dlouhotrvající konzervativní model chování českých občanů v oblasti svých financí. Z čeho jste tak usoudila?

Za poslední desetiletí vzrostly dluhy českých domácností téměř o bilion korun na současnou hodnotu 1,1 bilionu korun. Tohle číslo nejen pro statistiky hovoří samo o sobě.

Jsou opravdu naše domácnosti tolik zadlužené, jak se dnes tvrdí?

Zadluženost českých domácností je z historického pohledu novým fenoménem. Před deseti lety dosahovaly úvěry českým domácnostem výše kolem 150 miliard korun, poté začaly rychle stoupat. Objem úvěrů na bydlení, které tvoří více než dvě třetiny dluhů domácností, se za dekádu zdesetinásobil. Ve hře bylo více faktorů – snadnější dostupnost úvěrů po konsolidaci bankovního sektoru, změny daně z přidané hodnoty a jejich nejistá budoucnost, tendence českých domácností k vlastnickému bydlení, příklad ze zahraničí, kde dluh byl, je a bude normou.

Jak jsme na tom v zadluženosti domácností z pohledu mezinárodního srovnání?

To je velmi dobrá otázka, která otevírá širší spektrum pohledu. První vrstvu srovnání tvoří základní poměrový ukazatel zadlužení domácností v procentech hrubého domácího produktu, kde v České republice zadlužení domácností dosahuje přibližně dvacet pět procent HDP, zatímco v eurozóně průměrně polovinu HDP. Odtud plynou závěry, že „prostor“ pro další zadlužování českých domácností stále existuje. Pokud se ale dále podíváme na to, jak jsou domácnosti proti dluhu zajištěny, zjistíme, že finanční aktiva českých domácností dosahují asi 90 % HDP, zatímco v eurozóně dosahují v průměru dvojnásobku HDP. Jasný závěr tedy zní: české domácnosti jsou sice méně zadlužené než jejich západoevropské protějšky, ale jsou přitom chudší.

Jaké dluhy dnešních českých domácností jsou z vašeho pohledu nejrizikovější?

Z čistě účetního pohledu jsou to dluhy, které vystavují příslušnou domácnost riziku předlužení. Předluženost hrozí, pokud splátky úvěru přesáhnou polovinu příjmu domácnosti očištěného o nezbytné výdaje. Každá domácnost, která uvažuje o jakémkoli typu úvěru, by měla vzít v úvahu rizikové faktory nepředvídatelných událostí a vytvořit si na ně rezervu. Ze širšího ekonomického hlediska dávají samozřejmě větší smysl úvěry na bydlení – což je de facto investice, než na spotřební předměty nebo dokonce na přímou spotřebu.

Eva Zamrazilová

VZDĚLÁNÍ: Vysoká škola ekonomická, obor statistika

PRAXE: katedra statistiky VŠE, Ekonomický ústav ČSAV, Komerční banka, Česká národní banka

RODINA: vdaná, 3 děti

ZÁLIBY: sport – tenis, lyžování, historie

ŽIVOTNÍ KRÉDO: Kde je vůle, tam je i cesta

Jakou roli v zadluženosti sehrává finanční sektor?

Finanční sektor hraje svou roli zprostředkovatele od těch, kdo úspory vytvářejí k těm, kdo chtějí investovat či spotřebovat dříve, než naspořili. U hypotečních úvěrů, respektive u půjček na bydlení jsou banky při hodnocení rizikovosti klientů opatrnější než před krizí, jejich chování je obezřetné a korektní. Nicméně u spotřebitelských úvěrů, zejména hoto-
vostních, často vidíme nabídky, které hraničí s agresivní nebo klamavou reklamou. Jistě, můžeme nabídnout půjčku padesát tisíc za 499 korun měsíční splátky, ale klient by měl být stejně atraktivně a intenzivně in-

formován i o tom, kolik těchto splátek musí uhradit a o kolik celkově původní půjčku přeplatí.

Proč je z vašeho pohledu důležitá finanční gramotnost?

Právě proto, aby lidem základní souvislosti došly, protože na svobodném finančním trhu nelze regulovat, hlídat a trestat vše. Každý člověk nese za svá rozhodnutí zodpovědnost. A rozhodnutí, zda nejprve šetřit, nebo bydlení či auto pořídit na úvěr, patří v životě k těm důležitým. Samozřejmě nemůže být každý člověk finančním odborníkem, ale základní znalosti o finančních produktech a jejich běžnou aritmetiku by měl znát každý absolvent základní školy.

Kdo jako první přišel s termínem finanční gramotnost?

Vážně nevím, kde jsem se s ním poprvé setkala, nicméně mi připadá celkem příležitost. Je ale fakt, že finanční gramotnost je termínem zastřešujícím nejen základní znalosti ze světa financí, ale také znalosti z oblasti ekonomie, práva. A v neposlední řadě nesmíme zapomenout na zdravý selský rozum.

Jak se u nás finanční gramotnost ujala?

Jako první v České republice se před několika lety snažili finanční vzdělávání propagovat kolegové z ministerstva financí, kteří na vládní úrovni usilovali o prosazení Národní strategie finanční gramotnosti. V předkrizových letech se ale nad aktivitami typu finanční gramotnosti většina politiků pouze usmívala, a tak se tuto Strategii v aktualizované podobě podařilo prosadit až vládě premiéra Jana Fischera při jednom z jejich posledních zasedání.

Jakou roli hrajete ve finanční gramotnosti vy?

Osobně jsem se k této problematice dostala hned po příchodu do České národní banky, kde mi bylo svěřeno vybudování nové agendy ochrany spotřebitele. Nejprve jsme se museli rozhodnout, jak extenzivně má smysl tuto agendu pojmát, mimo jiné s ohledem na rozumné vynakládání veřejných prostředků. Jako liberální ekonom jsem přesvědčena, že žádný úřad nemůže spotřebitele chránit před všemi nástrahami, s nimiž se v životě na finančním trhu setká. Role veřejného sektoru spočívá v tom, že Česká národní banka, jako orgán dohledu společně s ministerstvem financí jako regulátorem, musí vymezit na finančním trhu určitá pravidla hry a dohlížet efektivně nad tím, zda je finanční instituce dodržují. Veřejný sektor by také měl dát lidem určitý nástroj k tomu, aby byli schopni se na finančním trhu lépe orientovat. A tím ideálním nástrojem je finanční vzdělávání.

Myslíte si, že toto vzdělání lidem skutečně pomůže?

Pokud chceme mít svobodný a funkční finanční trh, minimálně polovinu úsilí si musí lidé odpracovat sami. Mnohokrát jsem se na řadě konkrétních stížností přesvědčila, že spotřebitel se na finančním trhu často chová nerozumně, riziku jde příliš vstříc svým postojem, nepříliš dobrými znalostmi a také určitým nezájmem. A když se dostane do problémů, protože například podepsal smlouvu, které nerozuměl nebo si ji ani pořádně nepřečetl, žádá o nápravu úřady. Proti vlastní nedbalosti

a pošetilosti ale není pomoci. Stejně jako v řadě jiných oblastí i zde platí, že prevence je většinou efektivnější než léčba. I proto se Česká národní banka v oblasti finančního vzdělávání angažuje. Dnes je jedním ze tří hlavních aktérů naplňování výše zmíněné strategie společně s ministerstvem financí a školství.

Jaké generace jsou nejvíce finančně negramotné a jaké jsou naopak velmi gramotné?

Při průzkumu finanční gramotnosti dospělé populace, který jsme prováděli společně s ministerstvem financí, nebyly napříč věkovými skupinami zaznamenány příliš vysoké rozdíly. Nicméně jak na základě tohoto průzkumu, tak i na základě dalších informací považuji za nejohroženější generaci mladých lidí do třiceti let. Rizikovitost přitom klesá s výší vzdělání. Mladí lidé si oproti starším generacím méně často sestavují rozpočty, nevytvářejí si dostatečné rezervy, o to vyšší ale mají toleranci k riziku. A přitom si jedním špatným rozhodnutím mohou zkomplikovat celý život.

Dá se to změnit?

U dětí je přirozeným kanálem zejména škola. Jsem přesvědčena, že každý absolvent základní školy by si měl do života odnést právě ony zmíněné základní znalosti z oblasti práva, ekonomie a financí. A nezapomeňme

Předluženost hrozí, pokud splátky úvěru přesáhnou polovinu příjmu domácnosti očištěného o nezbytné výdaje.

na dnes tak často diskutovanou matematiku. Kdo neovládá trojčlenku nebo nepochopí princip složeného úrokování, bude mít asi celý život s penězi tak trochu smůlu. Co se týče dospělé populace, je situace trochu složitější, protože změny v téhle ob-

lasti přišly nárazově a jsou zásadní. Peníze najednou nabyly virtuální podoby, v čemž vlastně spočívá i jeden z kořenů aktuální finanční krize. Jakákoli forma veřejné diskuse a publicity k tématu je přínosná. Někdy je ale hodně obtížné odlišit skutečné osvětové aktivity od těch, které mají za cíl pouze propagaci určité firmy nebo produktu.

Pomůže finanční gramotnost občanům pochopit správně vládní škrty?

Měla by jim hlavně pomoci pochopit, že na dluh se dlouhodobě žít nedá. Ani na úrovni domácnosti ani na úrovni státu. Větší vůli mají velké ekonomiky, které hrají ve světové ekonomice klíčovou roli, jako např. USA. Ty jako emitent měny, v níž se drží většina světových devizových rezerv, mají proti ostatním zemím poněkud iluzorní výhodu, že o jejich státní dluhopisy na trhu vždy zájem bude. Malou ekonomiku, jako je Česká republika, budou trhy vždy pozorovat podstatně přísnějším okem. A i když je naše veřejná zadluženost ve výši čtyřiceti procent HDP stále relativně únosná, je pozoruhodné se zamyslet nad tím, jak rychle jsme se k ní posunuli. Ještě před patnácti lety činila naše veřejná zadluženost jen patnáct procent HDP. Vzestup zadluženosti na současných čtyřicet procent znamená historicky rekordní tempo konvergence. Bohužel ne v té správné oblasti. Finančně gramotný občan asi spíše pochopí, že je občanem svobodným, který za svá rozhodnutí ponese zodpovědnost a nemůže se spoléhat na stát, který už prostor ke štědrosti nemá.

Spotřeba domácností má významný sociální rozměr

Výdaje domácností výrazně přispívají k celkové výkonnosti ekonomiky. Podobně jako jiné sektory v ekonomice jsou i ony **ovlivněny hospodářským cyklem**. Jejich spotřeba souvisí s celkovou kvalitou života jejich členů. Výše i struktura výdajů se mezi různými typy domácností odlišují.

Výdaje na konečnou spotřebu domácností tvoří dlouhodobě nejstabilnější složku růstu hospodářství (graf 2). V letech 2001–2002 pomáhaly tlumit oslabující růst ekonomiky. Pozitivní roli sehrály domácnosti i v době hospodářské konjunktury (2004–2008), kdy

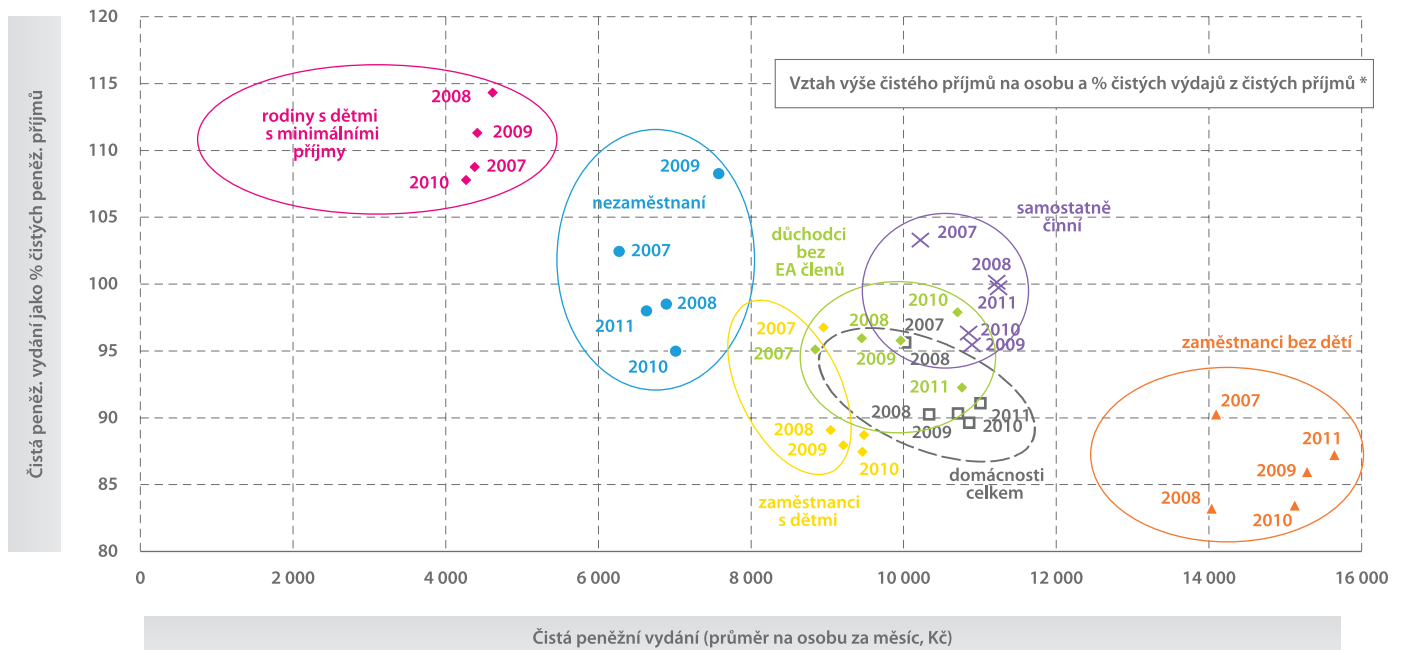
Co je to disponibilní důchod?

Z pohledu ekonomického tvoří domácnosti specifický sektor národní ekonomiky, jehož spotřeba se odvíjí od výše příjmů, tj. disponibilního důchodu. Disponibilní důchod pak domácnosti využívají především na **výdaje na konečnou spotřebu a zčásti rovněž na tvorbu úspor**.

k celkovému hrubému domácímu produktu stabilně přispívaly každý rok necelými dvěma procentními body. Byly to právě výdaje domácností na konečnou spotřebu, které v období opětovného nastartování ekonomiky (2003–2004) přispívaly nejvíce k jejímu růstu. V následu-

Graf 1 | Čistá peněžní vydání a jejich vztah k čistým peněžním příjmům (vybrané typy domácností, 2007–2011)

Zdroj: ČSÚ | * Výše peněžních vydání převyšuje u některých domácností výši jejich příjmů, neboť mohou ke svým vydáním využít i úspory nebo půjčky.

jících letech převzal roli tahouna zahraniční obchod a pak i investice.

Teprve v době celosvětové hospodářské recese došlo i v České republice k významnému oslabení prorůstového vlivu spotřeby domácností na HDP. V roce 2009 byl tento vliv dokonce mírně negativní, což se stalo od roku 1995 teprve podruhé (druhou výjimkou byl rok 1998, který byl rovněž poznamená-

ný souběžným útlumem spotřeby domácností i poklesem výkonu celé ekonomiky).

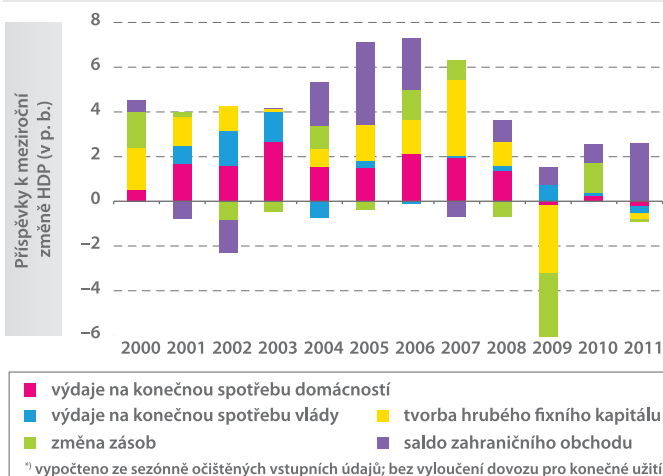
V roce 2011 dosáhly výdaje na celkovou spotřebu domácností v České republice v běžných cenách 1 897 mld. Kč, což bylo k poměru k celkovému HDP bezmála 50 %.

Z dlouhodobého pohledu výdaje na konečnou spotřebu domác-

ností v zásadě odpovídají celkovému vývoji ekonomiky. Na rozdíl od hrubého domácího produktu, který je odvislý mj. i od kolísavého vývoje investic i zahraničního obchodu, podléhají méně cyklickým ekonomickým výkyvům. To je patrné i z nižšího meziročního poklesu spotřeby domácností v roce 2009 (zatímco reálný HDP meziročně zpomalil o 4,5 %, výdaje

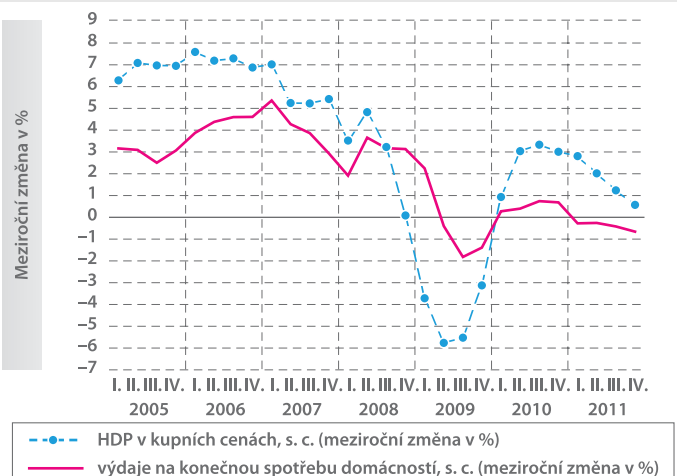
na konečnou spotřebu domácností klesly „jen“ o 0,4 %). Nižší propad spotřeby domácností v roce vrcholící recese však domácnosti „zaplatily“ nižším meziročním růstem výdajů na konečnou spotřebu v roce následujícím – při téměř 3% růstu ekonomiky reálná spotřeba domácností prakticky stagnovala, a to nejen v roce 2010, ale i v roce následujícím.

Graf 2 | Příspěvky k meziroční změně reálného HDP v ČR ⁽¹⁾
(v procentních bodech)

Zdroj: ČSÚ

Graf 3 | Meziroční vývoj reálného HDP a výdajů na konečnou spotřebu domácností v ČR

Zdroj: ČSÚ

Spotřeba domácností z pohledu sociálního vývoje

Postihuje-li makroekonomický aspekt výdajů domácností statistika národního účetnictví, potom pro zachycení sociálního rozměru musíme sáhnout po výsledcích pravidelných šetření statistiky rodinných účtů. Jejich velkou devizou je odlišení úrovně i struktury vydání různých typů domácností.

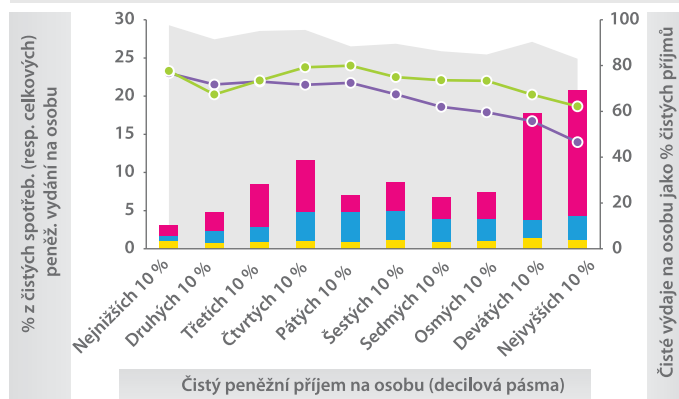
Výše čistých peněžních vydání na osobu je silně závislá na typu domácnosti. Dlouhodobě jsou na tom nejlépe domácnosti zaměstnanců bez dětí. Nejhůře rodiny s dětmi s minimálními příjmy a domácnosti v čele s nezaměstnanou osobou. Tyto dvě kategorie se mohou zčásti prolínat; jejich příjem je více závislý na sociálních transferech od vlády. V dlouhodobém pohledu si mírně polepšili nepracující důchodci, jejichž čistá peněžní vydání na osobu

se od roku 2010 přiblížila k průměru všech domácností.

Různé typy domácností se také odlišují podle toho, kolik ze svých peněžních příjmů věnují na své výdaje. Zatímco čisté peněžní výdaje na jednoho člena u rodin s dětmi s minimálními příjmy v posledním pětiletí převyšují o desetinu jejich čisté příjmy, u domácností zaměstnanců a nepracujících důchodců výše výdajů nepřevyšovala úroveň jejich příjmů v žádném

roce v období 2006–2011. Existuje také vztah mezi výší příjmů a podílem tzv. nespotebních výdajů domácností (zahrnují především investiční výdaje na výstavbu či rekonstrukci domu nebo bytu; výdaje na koupi nemovitosti, popř. dary příbuzným). Se zvyšujícím se příjmem domácnosti roste zastoupení nespotebních výdajů – především investic do nemovitosti. Například zaměstnanci s vyšším vzděláním věnovali v roce 2010 téměř sed-

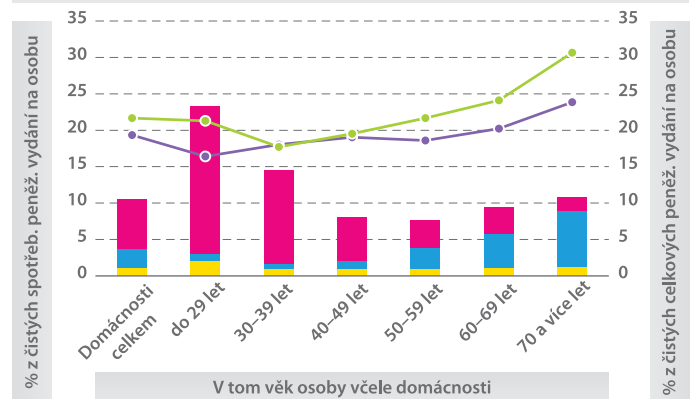
Graf 4 | Podíl vybraných výdajů domácností v ČR podle výše čistého peněžního příjmu na osobu v roce 2010

— poměr výdajů a příjmů
— dary příbuzným
— bydlení, voda, energie, paliva
— pořízení a rekonstrukce domu, bytu
— ostatní nespotební vydání
— potraviny a nealkoholické nápoje

Zdroj: ČSÚ

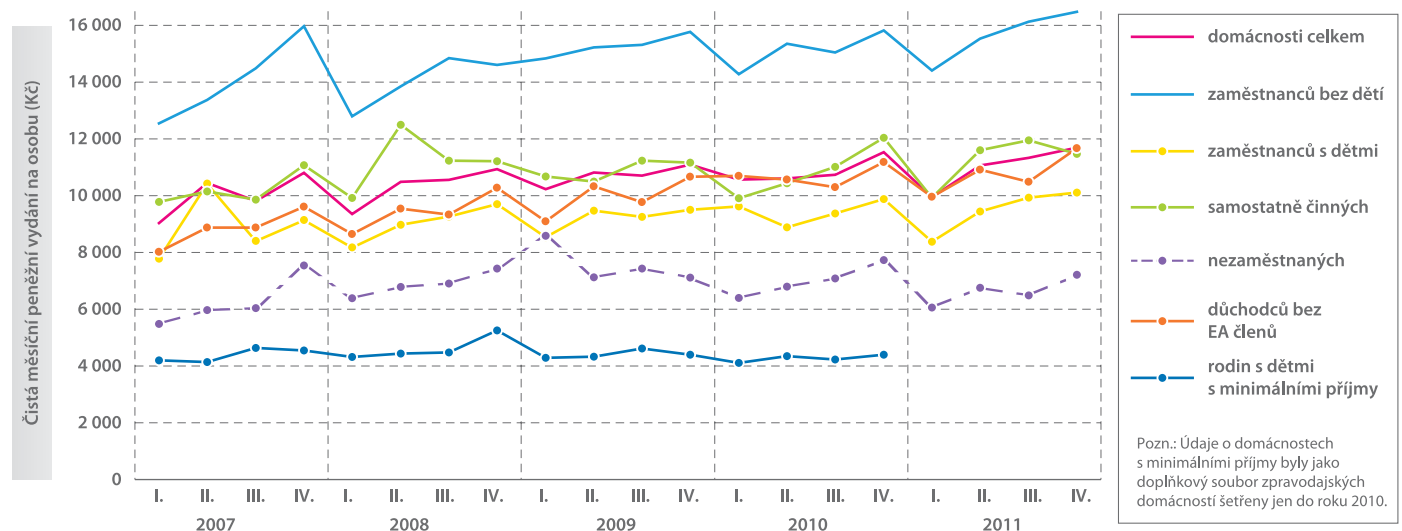
Graf 5 | Podíl vybraných výdajů domácností v ČR podle věku osoby v čele domácnosti v roce 2010

— pořízení a rekonstrukce domu, bytu
— ostatní nespotební vydání
— bydlení, voda, energie, paliva
— dary příbuzným
— potraviny a nealkoholické nápoje

Zdroj: ČSÚ

Graf 6 | Vývoj čistých měsíčních peněžních vydání na osobu (v Kč), vybrané typy domácností (podle postavení osoby v čele), 2007–2011

— domácnosti celkem
— zaměstnanců bez dětí
— zaměstnanců s dětmi
— samostatně činných
— nezaměstnaných
— důchodců bez EA členů
— rodin s dětmi s minimálními příjmy

Pozn.: Údaje o domácnostech s minimálními příjmy byly jako doplňkový soubor zpravidajských domácností šetřeny jen do roku 2010.

Zdroj: ČSÚ

minu svých peněžních výdajů do nespotebních oblastí. Domácnosti v čele s nezaměstnanou osobou jen 3,2 %.

Z výdajů domácností v České republice dlouhodobě ukrojují největší díl dvě hlavní třídy spotřeby: potraviny a nealkoholické nápoje a bydlení, voda, energie, paliva. Menší váhu mají tyto položky u výdajů domácností s vyššími příjmy (na osobu), tj. domácnosti podnikatelů a zaměstnanců bez dětí. V zastoupení výdajů na bydlení jsou rozdíly mezi základními typy domácností větší než u výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje, u kterých se rozdíly navíc v čase mírně snižují.

S rostoucím příjmem na jednoho člena domácnosti se výrazně snižuje zastoupení „nezbytných“ výdajů (potraviny, nápoje, bydlení) ve prospěch výdajů investičního charakteru – především koupě či rekonstrukce nemovitosti (graf 4).

U deseti procent domácností s nejvyššími příjmy investiční (nespotřební) výdaje dokonce mírně převažují nad výdaji za potraviny a nápoje, resp. za bydlení (nájemné, bytové služby).

Podobný vztah mezi nezbytnými a investičními výdaji sle-

Náklady na energii a bydlení hrají v rozpočtech domácností stále významnější roli.

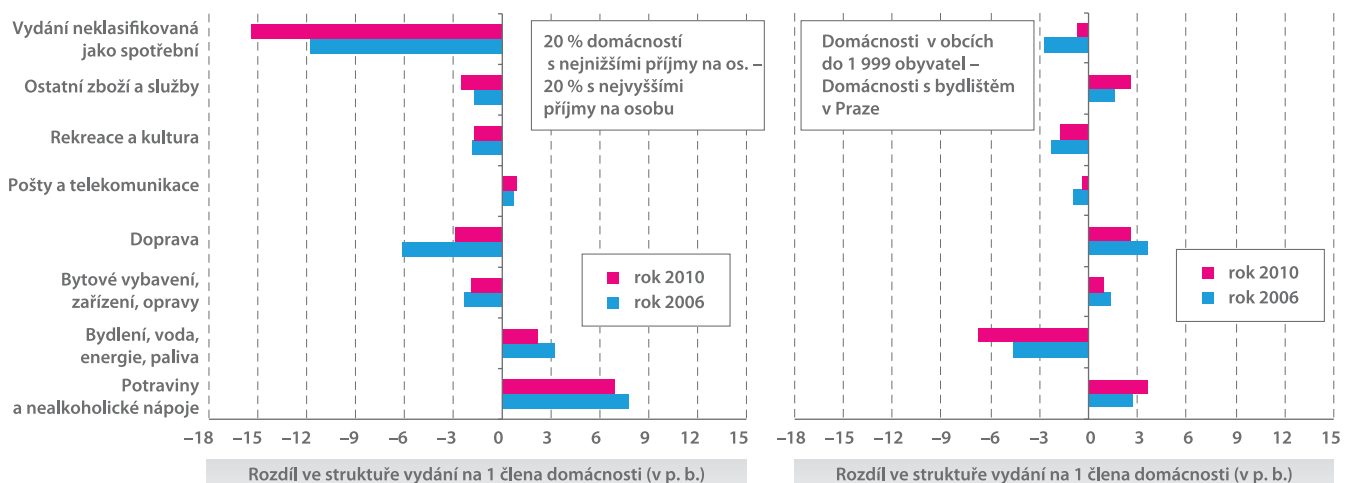
dujeme u domácností podle věku osoby v čele. U domácností s osobou v čele mladší 30 let převažují opět výše zmíněné nespotební výdaje nad úrovní výdajů na potraviny, resp. za položku „Bydlení, voda, energie, paliva“. Váha nespotebních výdajů klesá na minimum u domácností čtyřicátníků. U starších domácností ale mírně roste, častěji než investice do nemovitostí – jde ale o dary příbuzným.

V domácnostech s nejvyššími příjmy (10 % domácností) tvoří tedy významnější část jejich vydání „zbytné“ potřeby. Vedle nespotebních výdajů jde také o vyšší vydání za bytové vybavení a zařízení domácnosti, za rekreaci a kulturu či za dopravu (dražší nákup a provoz osobních dopravních prostředků).

U domácností s nejvyššími i nejnižšími příjmy se na podobné úrovni pohybují podíly vydání za alkoholické nápoje a tabák, za

vzdělávání, za stravování a ubytování. To se dá shrnout tvrzením, že ačkoli příjmy těchto domácností mají odlišnou úroveň, za tato vydání vynakládají obdobnou část („bohatší“ domácnosti nakupují více zboží nebo zboží za vyšší ceny, využívají dražších služeb apod.). Růst nákladů na bydlení a energie měl významnější dopad na domácnosti s nejnižšími příjmy; v období 2000–2010 vzrostl podíl těchto jejich vydání o 4,8 procentních bo-

Graf 7 | Porovnání struktury vydání vybraných typů domácností v roce 2006 a 2010
(vybrané hlavní třídy spotřeby podle COICOP a vydání neklasifikovaná jako spotřební)

Zdroj: ČSÚ

dů, zatímco domácnosti s nejvyššími příjmy na tyto nezbytné potřeby vynaložily pouze o 2,5 procentních bodů vyšší část svých prostředků.

Zajímavé výsledky získáme porovnáním struktury vydání různých dvojic typů domácností (graf 8). Například domácnosti nepracujících důchodců vydávaly v roce 2010 téměř 29 % svých peněžních vydání na skupinu „Bydlení, voda, energie, paliva“, což bylo bezmála o 9 procentních bodů nad úroveň domácností s pracujícími členy, kteří relativně více svých vydání směřovali do dopravy, stravování a ubytování.

Preference výdajů se také významně liší podle věku osoby v čele domácnosti, a to prakticky ve

s dětmi s minimálními příjmy a rodinami s dětmi jako celku.

Rodiny s dětmi s minimálními

(bez ohledu na příjem). Výše peněžního příjmu domácností tedy zprostředkovaně stojí za většinou rozdílů ve struktuře vydání mezi různými typy domácností. Sekundárně se uplatňuje i vliv složení domácností (různé potřeby podle věku), životního stylu i místa bydliště (např. rozdíly mezi městem a venkovem u cen nemovitostí, nákladů na dojízdku za prací aj.).

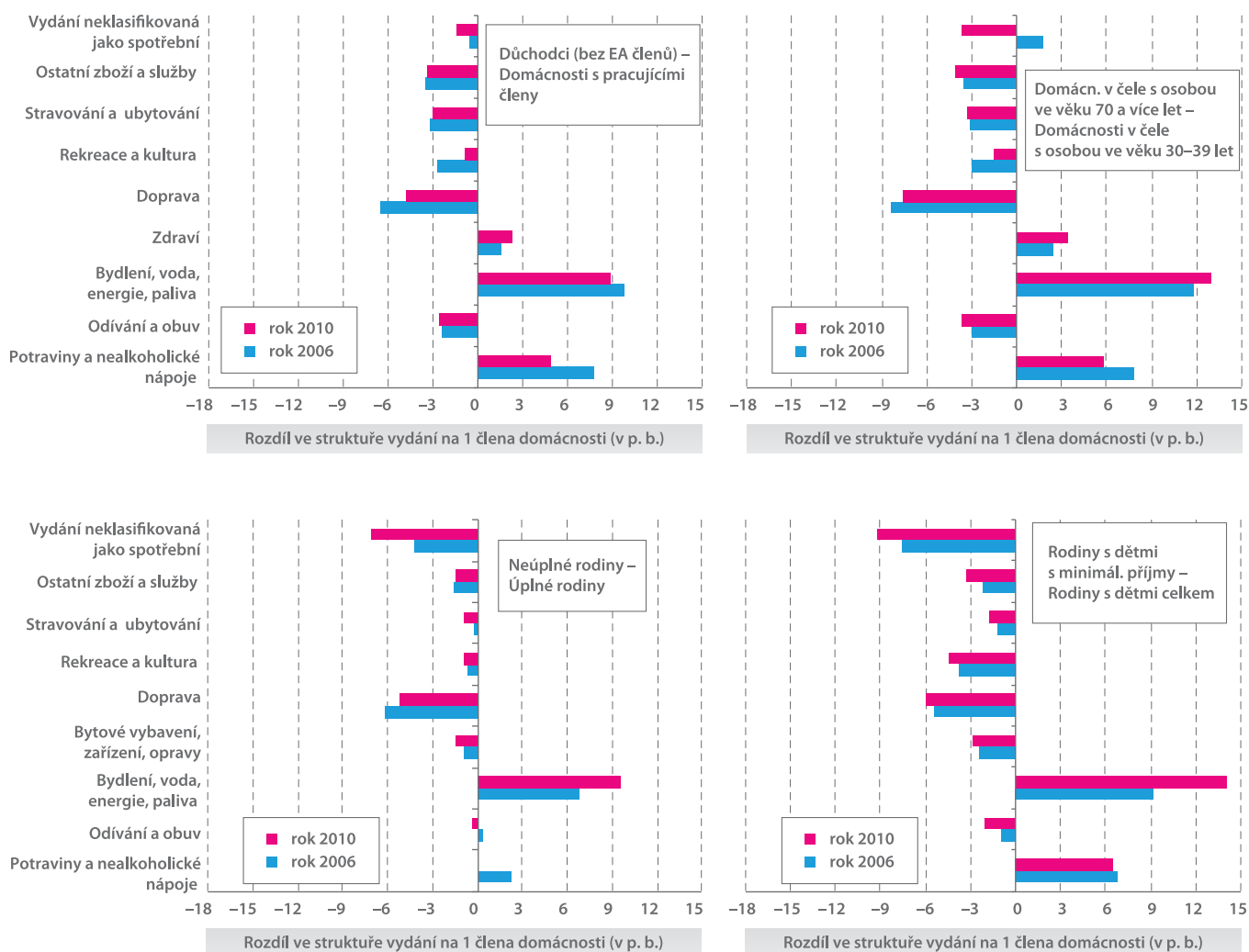
Rodiny s dětmi s minimálními příjmy směřovaly v roce 2010 téměř 60 % svých výdajů do dvou hlavních skupin spotřeby (potraviny a nápojů a bydlení).

všech hlavních třídách spotřeby (preferenci starších osob na výdaje na potraviny, bydlení a zdraví). Citelné jsou také diference struktury spotřeby mezi úplnými a neúplnými rodinami, resp. mezi rodinami

mi příjmy směřovaly v roce 2010 téměř 60 % svých výdajů do dvou hlavních skupin spotřeby (potraviny a nápojů a bydlení) oproti bezmála 40 %, které na tyto potřeby vydávaly všechny rodiny s dětmi

Jiří Kamenický
oddělení svodných analýz

Graf 8 | Porovnání struktury vydání vybraných typů domácností v roce 2006 a 2010
(vybrané hlavní třídy spotřeby podle COICOP a vydání neklasifikovaná jako spotřební)

Struktura vydání se změnila, náklady na bydlení na 1. místě

Informace o vydáních a spotřebě domácností poskytuje **šetření statistiky rodinných účtů**. Na delší časové řadě výsledků šetření jsou patrné změny v životním stylu domácností a také, jak domácnosti reagují na měnící se ekonomickou situaci.

Mezi roky 2000 a 2010 se zvýšila průměrná čistá peněžní vydání domácností zpravidajského souboru statistiky rodinných účtů (SRÚ) nominálně o 63,3 % a dosáhla průměrné měsíční hodnoty 10 835 Kč na osobu.

Podle předběžných údajů za rok 2011 pak činila čistá peněžní vydání 11 010 Kč na osobu a měsíc. Spotřební vydání domácností se mezi roky 2000 a 2010 zvýšila nominálně o 59,2 %, což po zohlednění růstu cen (index spotřebitelských cen 2010/2000 činil 128,5) znamenalo reálné zvýšení jen o necelých 24 %. Podle předběžných výsledků za rok 2011 pak došlo oproti roku 2010 ke zvýšení spotřebních vydání o zhruba 1,5 %, ale vzhledem k cenové situaci to představovalo mírný reálný pokles. Na předběžných výsledcích lze tedy pozorovat vliv nepříznivé

ekonomické situace, o níž se obvykle hovoří jako o „krizi“.

Rozdíly mezi příjmy a vydáními

V roce 2000 byly čisté peněžní příjmy domácností o 4,8 % vyšší než jejich vydání, v roce 2010 už rozdíl mezi příjmy a vydáními představoval 11,9 %. Z toho lze usoudit, že domácnosti přímo využívaly menší podíl svých prostředků a více si jich ponechávaly například jako úspory. V předběžných výsledcích za rok 2011 byl rozdíl příjmů a vydání

o něco nižší než v roce 2010 (necelých 10 %).

Rozdíl mezi čistými peněžními příjmy a čistými peněžními vydá-

„*Podle předběžných údajů za rok 2011 činila čistá peněžní vydání 11 010 Kč na osobu a měsíc.*“

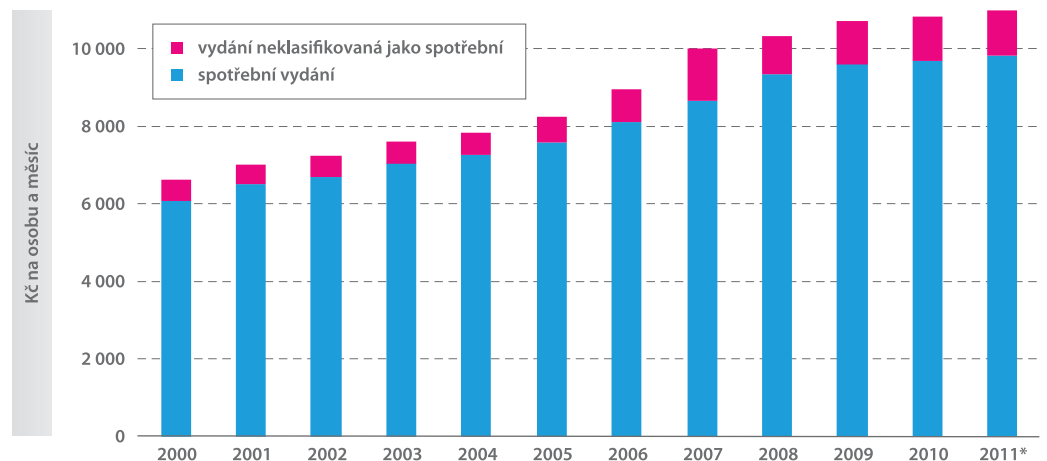

nými u domácností s různou úrovní příjmu se mezi roky 2000 a 2010 významně prohloubil. V roce 2000 se u domácností s nejnižšími pří-

jmy vydání takřka rovnala jejich příjmům, v roce 2010 byly jejich příjmy vyšší o 2,8 %. „Nejbohatší“ domácnosti nejsou nuceny využívat k pokrytí svých potřeb všechny nabyté prostředky. V roce 2000 jejich příjmy o 7,6 % přesáhly jejich vydání a v roce 2010 tento rozdíl činil dokonce 20,5 %; těmto domácnostem tedy stále větší část jejich finančních prostředků zůstávala volně k dispozici.

Poměr „běžných“ spotřebních vydání a vydání neklasifikovaných jako spotřební (převážně investičních) se v letech 2000 až 2005 pohyboval kolem 92 % a 8 %, v le-

Čistá peněžní vydání domácností statistiky rodinných účtů v letech 2000 až 2011

Zdroj: ČSÚ | * předběžné údaje

Vydání a příjmy domácností statistiky rodinných účtů v letech 2000 až 2011

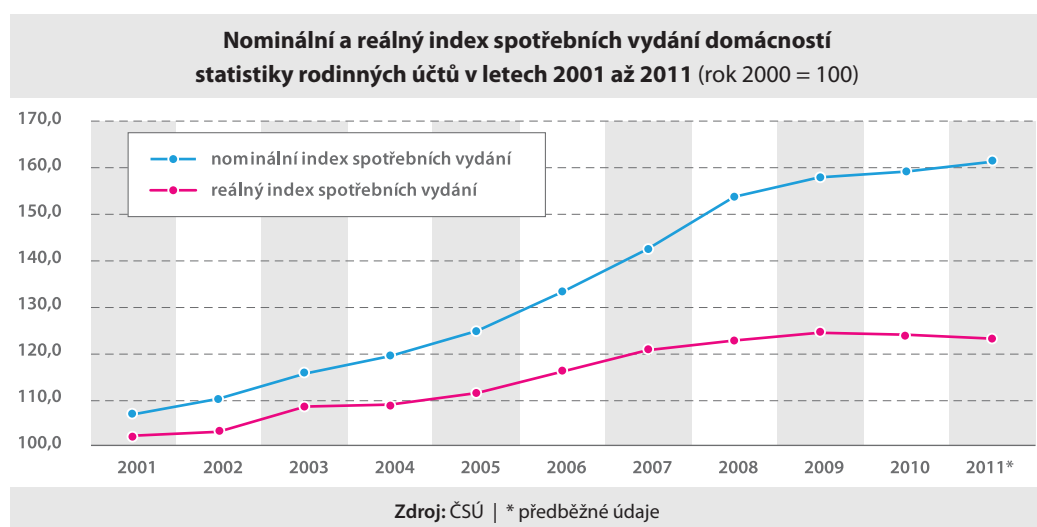
Rok	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*
Čistá peněžní vydání celkem (v Kč / os. / měsíc)	6 635	8 264	8 965	10 017	10 330	10 719	10 835	11 010
Rozdíl čistých příjmů a čistých vydání (v Kč / os. / měsíc)	316	793	747	467	1 129	1 148	1 285	1 079
Index čistých příjmů a čistých vydání	104,8	109,6	108,3	104,7	110,9	110,7	111,9	109,8

Zdroj: ČSÚ | * předběžné údaje

tech 2006 a 2008 se zmenšil podíl spotřebních vydání (podíly tvořily 90,5 % a 9,5 %). Výrazný výkyv nastal v roce 2007, kdy spotřební vydání tvořila pouze 86,5 % a nespotební vydání 13,5 %; tato situace byla ovlivněna odlišným spotřebitelským chováním domácností, které vynakládaly několikanásobně více svých prostředků na pořízení či rekonstrukci bydlení (v roce 2007 byla hodnota těchto vydání téměř 2krát vyšší než v roce 2006). V letech 2009 až 2011 se podíly ustálily na hodnotách kolem 89,5 % a 10,5 %.

Zvyšování nákladů na bydlení a energie

Ještě v první polovině 90. let jednoznačně ve struktuře vydání zpravodajského souboru SRÚ dominovala vydání za potraviny, postupem doby se však projevilo takřka desetinásobné zvýšení nákladů na bydlení a energie. Od konce 90. let začala být nezbytná vydání za potraviny a nealkoholické nápoje a za bydlení a energie dlouhodobě dvěma nejvýznamnějšími položkami struktury spotřebních vydání, dohromady

představují kolem 40 %. V letech 2000 až 2010 se průběžně snižoval podíl vydání za potraviny a nealkoholické nápoje, z 23,2 % v roce 2000 nakonec klesl až na 19,3 % v letech 2009 a 2010. V předběžných výsledcích za rok 2011 je pak tento podíl ještě o něco nižší. Opačný trend ve stejném období lze vysledovat u podílu vydání za bydlení a energie, který se z 18,4 % zvýšil na 21,7 %, a v předběžných výsledcích za rok 2011 dokonce na 22,4 %. Do roku 2005 se podíly zmíněných dvou výdajových skupin stále více přibližovaly, poté se několik

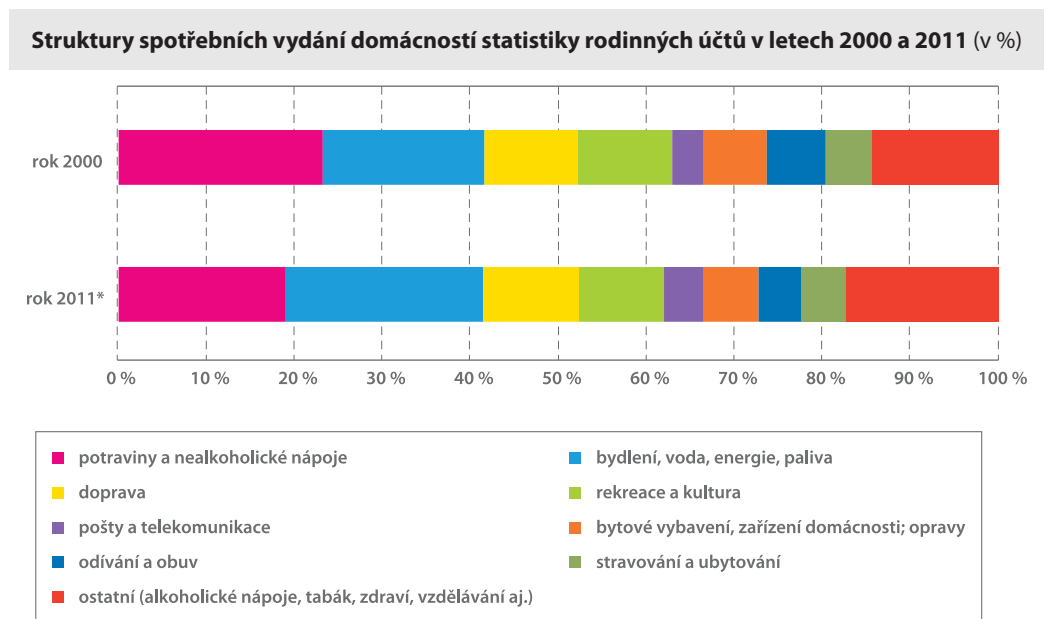
let pohybovaly na podobné úrovni a v posledních třech letech se vydání za bydlení a energie stala nejvýznamnější výdajovou položkou vůbec.

Změny v hospodaření domácností

V letech 2000 až 2011 stagnovaly (s mírnými meziročními výkyvy náhodného charakteru) podíly vydání za dopravu (asi 11 %), za vzdělávání (asi 0,5 %) a za stravování a ubytování (asi 5 %). Dlouhodobě stagnující podíly, které se však v posledních letech začaly

postupně snižovat, byly charakteristické pro vydání za bytové vybavení a zařízení domácnosti (za rok 2011 v předběžných výsledcích podíl 6,2 %) a za rekreaci a kulturu (pokles na necelých 10 %). Do jisté míry to souviselo s tím, že se jedná o vydání, která nejsou pro domácnosti nezbytná a na nichž se dá snáze šetřit. Členové domácností postupně vynakládali větší podíly svých prostředků za péči o zdraví. Jejich růst byl plynulý a rozdíl mezi roky 2000 a 2008 činil 1,1 procentního bodu, takže podíl dosáhl hodnoty 2,7 %, na niž se v posledních pěti letech ustálil. Na struktuře se projevil i trend v rozvoji telekomunikačních služeb. Podíl vydání za pošty a telekomunikace se z původních 3,5 % v roce 2000 průběžně zvyšoval a od roku 2004 se až dodnes pohybuje v rozmezí 4,5 až 4,8 %.

Růst podílu vydání za ostatní zboží a služby je způsoben především tím, že domácnosti průběžně vynakládaly větší část svých prostředků na pojištění a finanční služby. Naopak stále menší část svých prostředků domácnosti utrácely za odívání a obuv, což především ovlivnil pokles cen.

Zdroj: ČSÚ | * předběžné údaje

Pavel Širmer
oddělení sociálních šetření

O demografii, domácnostech a trvalých pobytech

Statistika demografů je o lidských osudech, přestože z ní nakonec vycházejí jenom strohá čísla. **Jan Srb**, vrchní ředitel Sekce demografie a sociálních statistik ČSÚ, je povolanější víc než kdo jiný. Vždyť díky otci, Vladimíru Srbovi, s demografií vyrůstal.

Vystudoval jste Vysokou školu zemědělskou v Praze a po škole jste se také zemědělské statistice věnoval. Co se stalo, že jste nešel ve stopách vašeho otce Vladimíra Srba, demografa?

Samozřejmě, že na mě měl otec vliv. Jenže v roce 1972 jsem končil na gymnáziu a kvůli špatnému kádrovému profilu jsem dostal doporučení jenom na zemědělku, nikoliv na Přírodovědeckou fakultu, kam jsem chtěl jít studovat dál.

Jak váš otec normalizaci prožíval?

Dostí těžce nesl zákaz publikování. Pod některé texty se občas museli podepsat jiní lidé. Rozčilovala ho nekompetentnost některých nově příšedších nadřízených. Ale demografická statistika, resp. demografie určitý vliv na dění ve společnosti měla. Tehdy v centrálně plánovaném systému existovala např. Státní populační komise, která se problémy populačního vývoje ale i zdravotního stavu obyvatel zabývala. Zcela jistě ovlivnila i rozhodování o bytové výstavbě.

Která doba byla podle vás pro demografy nejtěživější?

Nejsem zas až tak velký pamětník, ale myslím, že to byly doby nepříznivé celkově, kdy věci pracovní byly spojovány s věcmi osobními. Nepochybně to byla léta padesátá. S příchodem sovětských poradců byla snaha dobrou československou statistiku politicky účelově přiblížit sovětskému vzoru. To souviselo i s tím, co se mohlo a nemohlo publikovat. Podobné to bylo začátkem sedmdesátých let, v době již zmiňované normalizace.

Krátce jste působil v zemědělské statistice, jak jste se nakonec dostal k demografii?

Já se ani dnes nepovažuji za specializovaného demografa. Na okresním oddělení statistiky, kam jsem po škole nastoupil, musel tak trochu každý dělat všechno, protože těch lidí tam nebylo moc – nějakých osm, deset. Okresní oddělení byla nejmenší výkonnou složkou statistické služby. Sběr dat tehdy probíhal na územním principu, takže záběr byl víceméně průřezový. Práce spočívaly od přidělování rodných čísel, přes zpracování stěhování, průmyslu, zemědělství až po vydávání pravidelných bulletinů. To mě bavilo.

Váš tatínek byl mezi demografy celebritou. Bylo pak pro vás těžké se vypořádat s jeho popularitou?

Pro mě to bylo dobré v tom, že jsem si měl s kým povídat. Nikdy jsem se nechtěl stát čistým demografem. Mě zajímaly i jiné věci, to zemědělství konec konců také. A nikdy jsem neměl ambice dosáhnout jeho věhlasu.

Jan Srb hodnotí historii z pohledu zkušeného statistika.

V médiích vyšla zpráva, že Romové se při posledním sčítání nesečetli. Co by na to řekl váš tatínek, který se zasazoval o prosazení romské menšiny.

On vždy považoval národnostní otázky za velmi důležité. Ale je obtížné dělat jakoukoliv menšinovou politiku a nemít alespoň trochu věrohodné údaje. V minulosti existovaly způsoby, jak se dobrat reálnějšího počtu Romů. Ty jsou dnes ale nepřijatelné.

A dnes to vidíte jak?

Zjišťování národnosti se děje na principu dobrovolnosti a sebedeclarace – důležité je, kým se právě cítím. Pak se ovšem nemůžeme pozastavo-

vat nad čísly, která jsme získali. Mám pocit, že se nad tímto problémem zamýšlí i úřad ombudsmana.

Co se stalo s demografií na začátku 90. let? Muselo jich z úřadu hodně odejít?

Nemyslím, že šlo o nějaké hromadné odchody z politických důvodů. I když pár lidí skutečně odešlo. Náš úřad – alespoň mi tak nepřípadl – se nezdál političtější než jiné veřejné instituce. Dokonce jsem slyšel, že i na místa předsedů Ústřední výbor strany nedosazoval lidi za odměnu. Dnes je úřad – na rozdíl od ostatních resortů – přísně apolitický.

Mezi demografií ČSÚ je poměrně dost mladých lidí. Je to generační náhoda?

Určitě ano. Protože to je věc, kterou je náš úřad dodnes poznamenaný. Chvillemi byl velmi neatraktivní. Tady byly odjakživa nejmenší platy ze všech resortů, a to už za minulého režimu. To se táhne desítky let. Já si myslím, že velké změny nastaly v době dělení federace. Tehdy také odešlo dost lidí. Mladí sem přicházejí až poslední dobou. Určitě to souvisí s trhem práce. Atraktivní obory, kam se mladí lidé dříve hrnuli – ať už to byl rozvíjející se bankovní sektor nebo zahraniční firmy – se trochu stabilizovaly a ti mladí se poohlížejí někde jinde. Ale situace se průběžně mění.

Přicházejí sem demografové nebo statistici?

Demografů se hlásí hodně, ale jsou tady i zájemci z jiných škol. V oblasti sociálních statistik není důležité, aby tam byli jen čistí demografové. Škála uplatnění i pro další obory je poměrně široká – například pro statistiku, sociologii, matematiku ale i pro absolventy zemědělských škol. Zdá se mi, že těch demografů chrlí školy hodně, ale uplatnění v oboru pro všechny může být problém. Obor ke studiu je krásný, ale co pak?

Před čtyřiceti lety se rodilo o třetinu více dětí.

Narazil jste na sociologii, čím se od ní demografie odlišuje? Nakonec i psychologie nebo historie čas od času něco kvantifikují.

No právě, čas od času. Demografie vychází z kvantifikace demografických jevů, které nastaly. Kolik se narodilo dětí, kolik zemřelo lidí ... Tedy z tzv. tvrdých dat. Sociologie má širší záběr. Zkoumá vývoj sociálních vztahů ve společnosti z mnoha pohledů.

Dokážou sociologové vytěžit data, která produkuje?

Jak kdo. Je otázka, zda jsou demografická data postačující. Zpravidla ne. Oni potřebují ke zkoumání i trochu jiný přístup k datům. Častěji využívají postojové, hodnotící otázky. I toto úřad poněkud odlišuje, co do způsobu práce, od jiných výzkumných institucí. Ale i v sociálních statistikách zaznamenáváme podobný trend.

Ale vždyť vaši tazatelé chodí do domácností, kde vedou hodně podrobné rozhovory s respondenty. Copak ty už nemají charakter kvalitativního šetření?

Záleží na tom, kde se ta hranice stanoví, resp. jak jsou konstruovány jednotlivé dotazníky. Výsledky ale zase mají převážně charakter kvantitativní. Důvody, proč jsou výsledky takové či onaké, mají zpravidla složitější povahu, která vyžaduje další zkoumání, případně cílené výzkumy.

Při výběrovém šetření v domácnostech Životní podmínky zřejmě dojdou na přetřes i věci, které zcela jistě nejsou uvedeny v dotaznících.

No samozřejmě, že při těch rozhovorech pozná spoustu lidských osudů, pokud je nevede jen čistě úředně, což část z nich samozřejmě dělá, protože lidé se nechtějí bavit o soukromých věcech. Někteří si ale rádi popovídají. Ale potom je zase třeba udělat z takových výpovědí objektivní závěr.

Co tedy děláte s takovým „informačním odpadem“? Z něj můžete přece poznat, že v našich domácnostech dochází k nějakým změnám?

Tento odpad se prakticky nedá objektivně zpracovat. Zase by se musel nějakým způsobem formalizovat a kategorizovat. To je potom další ještě složitější práce a nakonec by to nutně skončilo nějakým novým dotazníkem. Ale z reakcí domácnosti lze vyčíst určitou náladu ve společnosti.

Takže nějaký barometr tu existuje?

První, ale nikoliv jediný, podle čeho se úspěšnost takového šetření hodnotí, je míra odpovědí, resp. odmítnutí domácnosti poskytnout tazateli rozhovor k vyplnění dotazníku. Když jsou lidé naštvaní, častěji si řeknou, neotravuj, stejně mi nepomůžeš. Vypadá to, že taková situace je právě nyní. Ale zase, udělat z toho statisticky průkazné tvrzení nelze. Životy domácností jsou vždy svým způsobem originální, unikátní.

Jaké vlastnosti musí mít váš „univerzální tazatel“?

Musí znát metodiku a být i dobrým psychologem. Musí umět lidi přesvědčit, aby se s ním vůbec bavili. Nemusí být vystudovaný psycholog, ale jsou typy lidí, kteří dokážou vzbudit důvěru.

Vyzkoušel jste sám na vlastní kůži, co práce tazatele obnáší?

Ano a už bych to nechtěl dělat. Je to nepřijemná práce. Je to ještě horší než někomu něco prodávat. Protože když někomu něco prodáváte, tak vám maximálně řekne: Děkuji, nemám zájem, nashledanou. Ale tady musíte lidem odpovídat na otázky: K čemu je to dobré a co z toho budu

mít? Trošku je to přesvědčování složitější v poměrech, kdy lidé nejsou zrovna naladěni na snažení statistiků.

Jaká je „životnost“ takového tazatele? Obchodní zástupci prý vyhoří po dvou třech letech.

Záleží na osobnosti. Většinou se to asi celý život dělat nedá. Pokud se bavíme o univerzálních tazatelích, je třeba zmínit odlišnou povahu jednotlivých šetření. Např. šetření životních podmínek je složitější a nepříjemnější, protože se ptá na věci, které lidé sdělují jen neradi. Výběrové šetření pracovních sil má sice také dlouhý dotazník, odpovědi jsou jednodušší, ale tazatel musí permanentně oslovovat nové a nové domácnosti. Někomu vyhovuje víc to, jinému ono. Měli jsme dokonce jednoho tazatele, který měl přesvědčování lidí jako koníčka.

Pokud váš tazatel dělá svou práci delší dobu a je opravdu dobrý, tak jeho vhléd do problematiky musí být hodně hluboký. Za koho sám se tazatel považuje?

Za koho se sám považuje nevím, ale měl by to být v podstatě statistik. Musí mít představu, k čemu vlastně dotazník ve výsledcích slouží. Musí si být vědom důsledků svého počínání, resp. postupu v průběhu vyplňování dotazníků. Musí umět dobře vysvětlovat otázky, někdy složité. Když něco sám dobře nepochopí, je to problém. Protože on je na samém začátku šetření a do domácnosti se zpravidla už znovu nelze vracet. Pokud špatně vysvětlí otázku dvaceti, třiceti domácnostem, které to špatně pochopí a vyplní, může být konečný výsledek zkreslen, protože výběrové vzorky jsou relativně velmi malé. Proto je na metodiku kladen velký důraz. A proto se při instrukcích rekapitulují i výsledky minulé, upozorňuje se na chyby. Dělá se průběžná i zpětná kontrola. Celý postup se od podnikových statistik hodně liší. Já neříkám, že ty jsou jednoduché, to vůbec ne, protože vyznat se například v účetnictví dnes také není žádná legrace.

Překvapil vás vývoj v našich domácnostech? Byl jste například připraven na vzrůstající počet singlů a rodin s jedním rodičem?

K takovým věcem nedochází ze dne na den. Navíc to nejsou modely neznámé. Ale některé zvyklosti jsme se změnou společenských poměrů převzali velmi rychle.

Jak dokážou demografové šetřit domácnosti cizinců?

Je to trochu obtížnější. Naši tazatelé nejsou zas až tak jazykově vybavení. Ale záleží i na snaze na opačné straně. Roli hraje patrně i charakter pobytu. Pochopitelně od cizinců pobývajících zde nelegálně lze asi očekávat menší ochotu ke komunikaci. Tady je na místě připomenout, že pro naše šetření jsou vybírány náhodně byty. Záleží na tom, na koho v nich tazatel narazí.

Máte nějakého tazatele Vietnamce?

Ne. Ale zrovna s Vietnamci, zejména s těmi, jejichž děti se už tady narodily, je obecně komunikace snazší. Pokud ovšem účelově netvrdí, že nic nerozumí. Ale například při minulém sčítání lidu byli Vietnamci velmi aktivní, měli jsme i jejich sčítací komisaře. Ti měli sami velký zájem na sčítání svých krajanů. Oni mají za cíl dosáhnout statut národnostní menšiny.

A jak je to s našimi krajany v zahraničí. Ty máte taky nějak podchycené?

Krajané ve smyslu národnosti ne. Ale i občané České republiky v cizině jsou v současnosti slabé místo demografické statistiky. Když v rámci vol-

Ortívá většina dětí se rodila v manželství.

ného pohybu osob někdo z republiky odejde na neznámo jak dlouhou dobu, nemusíme se to vůbec dozvědět. Nikdo nemusí hlásit, kdy a na jak dlouho odjíždí. Je proto problém určit počet obyvatel země na základě místa obvyklého pobytu podle mezinárodních definic, jak požadují evropské orgány. Ale tenhle problém nemáme sami.

Bude se to v rámci Evropské unie nějak řešit?

Bylo by to jediné žádoucí. Cesta je podle mě v prosazení sjednocení bytových režimů v rámci celé Unie. Ale bez nějaké ohlašovací povinnosti se to neobejde. To je zase ale vnímáno negativně jako návrat do minulosti a bránění svobodnému pohybu.

Jak vám v tom pomohou registry?

Obávám se, že nepřiliš. Pokud budou fungovat, přínosem budou pro občany. Pro instituce to bude s jejich využíváním trochu komplikované. Ale hlavně nejsou zdrojem nových informací. Jen využívají ty, které už existují. Beze změny legislativy, která by umožňovala revidovat obsah a sdílení administrativních dat viditelný pokrok bude diskutabilní.

Jakou aktivitu vyvíjí ČSÚ v této oblasti?

V rámci účasti v různých pracovních skupinách na různých jednáních na domácí půdě i v Eurostatu tyto problémy jsou diskutovány, upozorňujeme na úskalí, ale většinou bez větší odezvy. S Eurostatem jsme měli problém právě kvůli pobytům našich občanů v cizině a s kritériem obvyklého pobytu. Zprvu naši situaci příliš nechápali. Pozvali jsme proto na společné jednání i zástupce ministerstva vnitra i Úřadu pro ochranu osobních údajů, aby vysvětlili, proč tomu tak je.

Myslíte si, že trvalý pobyt jednou úplně vymizí?

Na to nedokážu odpovědět. Je to legislativně i věcně komplikovaná záležitost. Pravidla by ale měla být každopádně jednotná, i když úplně ideální situace nebude asi nikdy.

Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby

Pojem chudoba je v dnešní době spojován především s rozvojovými zeměmi, nicméně **jejím měřením se zabývají** i země vyspělé. Míra ohrožení osob chudobou, jejíž zjišťování má význam zejména pro rozdělování sociální pomoci, je jedním z hojně využívaných hledisek k posouzení kvality života.

Na chudobu a na to, zda a kteří lidé jsou chudí, existuje mnoho pohledů. O absolutní chudobě mluvíme tehdy, když se člověk dostane do stavu, kdy není schopen zajistit si své nezákladnější potřeby. Organizace spojených národů ji definuje jako deprivaci v základních lidských potřebách, mezi něž patří jídlo a pitná voda, bydlení, zdraví a základní hygienické potřeby, vzdělání a přístup k informacím. Relativní chudoba je založena na srovnání životní úrovně jedince s průměrnou životní úrovní celé společnosti. Nejběžnější metodou určování chudoby je právě relativní metoda, která porovnává úroveň příjmů s průměrným (mediánovým) příjmem v dané zemi. Její výpočet se opírá o metodiku Eurostatu. Data pro výpočet pocházejí z výběrového šetření Životní podmínky, jehož výstupy se využívají při posouzení sociální a ekonomické situace domácností, úrovně příjmové chudoby a sociálního vyloučení. Posouzení míry ohrožení chudobou by nebylo možné bez údajů o příjmech. Zjišťují se příjmy za domácnost jako celek, mezi něž patří například dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi, porodné a pohřebné, příjmy z pronájmů nemovitostí a movitých věcí či transfery mezi domácnostmi. U osob starších 16 let jsou zjišťovány příjmy ze zaměstnání a podnikání, dávky nemocenského

O absolutní chudobě mluvíme tehdy, když se člověk dostane do stavu, kdy není schopen zajistit si své nezákladnější potřeby.

a důchodového pojištění, podpora v nezaměstnanosti, sociální dávky a také ostatní příjmy pocházející z kapitálového majetku, prodeje, různých druhů pojištění apod.

Nutno ještě dodat, že šetření v daném roce (např. v roce 2010) zjišťuje příjmy jednotlivých osob i celé domácnosti během předchozího kalendářního roku (tzn. 2009). Z těchto příjmů (za rok 2009) je konstruována hranice ohrožení příjmovou chudobou pro rok šetření (tj. 2010).

Hranice chudoby

Výpočet hranice chudoby a míry ohrožení osob příjmovou chudobou se opírá o tzv. poměrný neboli ekvivalizovaný příjem, který vychází z celkového čistého peněžního příjmu domácnosti. Poměrný příjem se vypočítá jako podíl celkového čistého peněžního příjmu domácnosti a součtu jejich spotřebních (ekvivalentních) jednotek.

Pře počet na spotřební (ekvivalentní) jednotku je vhodný pro-

to, že bere v úvahu velikost a demografické složení domácnosti. Výpočet těchto jednotek je konstruován tak, aby odrazil existenci tzv. úspor z rozsahu, tj. úspor na nákladech na předměty a služby, které slouží většímu počtu členů domácnosti (domácí spotřebiče, elektrina apod.). Pro účely výpočtu míry chudoby se využívá tzv. modifikovaná stupnice OECD, která přiřazuje první dospělé osobě v domácnosti váhu 1,0, dalším osobám starším 13 let včetně váhu 0,5 a dětem do 13 let včetně váhu 0,3.

Vypočtený poměrný příjem domácnosti se přiřazuje všem jejím členům. Ekvivalizovaný příjem se tedy vypočítá jeden za celou domácnost a přiřadí se všem členům této domácnosti. U osob bez vlastních příjmů (zejména dětí) je tedy odvislý od výše příjmů členů domácnosti s vlastními příjmy. Ze souboru všech osob seřazených vzestupně podle tohoto poměrného příjmu se poté určí medián (hodnota, která rozděluje soubor osob na dvě poloviny), ze kterého se vypočítá hranice chudoby. Nejčastěji používanou hranicí chudoby je 60 % mediánu ekvivalizovaného příjmu. Míra ohrožení příjmovou chudobou odpovídá podílu osob z domácnosti s příjmy nižšími, než je tato hranice. Osoby jsou ohrožené příjmovou chudobou, pokud poměrný příjem domácnosti, ve které žijí, nedosahuje této hodnoty.

Vynásobíme-li celkovou hranici chudoby (111 953 Kč/rok pro rok 2010) počtem ekvivalentních jednotek v domácnosti, získáme čistý peněžní příjem, který musí domácnost ročně mít, aby nebyla ohrožena příjmovou chudobou. Měsíční hranice pro vybrané typy domácností podle jejich složení v roce 2010 jsou uvedeny v následující tabulce.

Míra ohrožení

V průběhu let 2005–2011 se hranice ohrožení příjmovou chudobou zvyšovala, a to z 81 tis. Kč/rok na 114 tis. Kč/rok. Počet a podíl osob ohrožených příjmovou chudobou se snižoval až do roku 2009. Od roku 2010 se začaly postupně projevovat důsledky hospodářské krize a počet i podíl osob pod hranicí chudoby od té doby roste.

V letech 2005–2006 přesahoval počet osob ohrožených chudobou milion. Tento počet postupně klesal až na 885 tis. v roce 2009. V následujícím roce (2010) došlo ke zvýšení počtu chudobou ohrožených osob na 936 tis. a podle předběžných dat tento počet v roce 2011 opět překročí milionovou hranici.

Ruku v ruce s celkovým počtem osob pod hranicí chudoby jde i jejich podíl, který poklesl z 10,4 % v roce 2005 na 8,6 % v roce 2009,

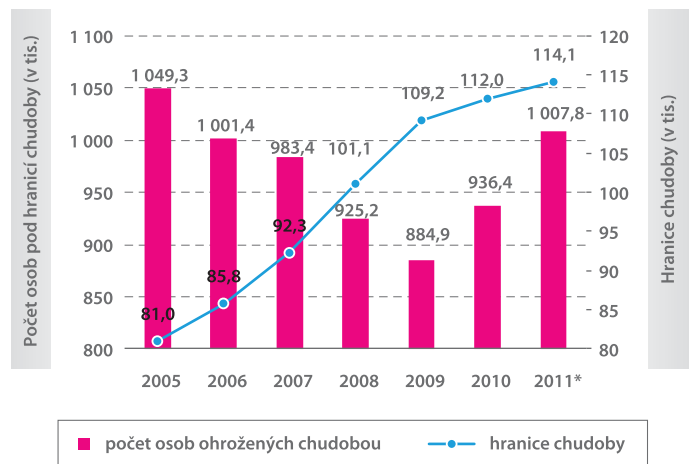
v roce 2010 došlo ke zvýšení na 9,0 %. Podle předběžných výsledků by podíl osob ohrožených chudobou v roce 2011 měl dosáhnout zhruba hranice z roku 2007 (9,7 %). V celém období let 2005–2010 byly chudobou více ohroženy ženy ve srovnání s muži. Index rizika chudoby, který vyjadřuje poměr podílu osob ohrožených chudobou v určité skupině k podílu chudobou ohrožených osob v populaci celkem, činil pro muže 0,9, tzn., že podíl mužů ohrožených chudobou je nižší než podíl osob v celé populaci, zatímco index rizika chudoby byl pro ženy na úrovni 1,1.

Kdo je nejohroženější?

Z hlediska ekonomické aktivity byly nejvíce ohroženou skupinou osoby nezaměstnané, jejichž příjmy nedosáhly hranice příjmové chudoby ve více než 40 % případů (40,6 % v roce 2010 až 51,1 % v roce 2005; index rizika chudoby 4,4 v roce 2006 až 5,5 v roce 2009).

Další skupinou významně ohroženou chudobou jsou nepracující důchodci, jejichž míra ohrožení příjmovou chudobou se pohybovala od 6,1 % v roce 2005 (index rizika chudoby 0,6) do 8,1 % v roce 2009 (index rizika chudoby 1,0), přičemž ženy jsou ohroženy dvakrát více než muži. Podíl pracujících

Vývoj hranice chudoby a počtu osob ohrožených příjmovou chudobou, ČR, 2005–2011

Zdroj: ČSÚ, EU-SILC 2005–2011 | * předběžné výsledky

osob ohrožených chudobou se v letech 2005–2009 pohyboval kolem 3,5 % (index rizika chudoby 0,3–0,4) a v roce 2010 míra jejich ohrožení dosáhla 4,2 % (index rizika chudoby 0,5). Pracující osoby jsou tedy chudobou ohroženy o polovinu méně než celá populace.

Co se složení domácnosti týká, nejohroženější skupinou jsou osoby žijící v neúplných rodinách se závislými dětmi, jejichž míra ohrožení chudobou se pohybovala na úrovni 40 % (index rizika chudoby 3,9–4,7). Výrazně ohroženou skupinou osob jsou rovněž

členové rodin se třemi a více dětmi, jejichž příjmy se pohybovaly pod hranicí chudoby ve 22–24 % případů, v letech 2006 a 2007 dokonce na hranici 29 % (index rizika chudoby 2,3–3,1, tzn., že jsou chudobou ohroženi 2–3krát více než běžná populace). Domácnosti s dětmi jsou obecně více ohroženy příjmovou chudobou ve srovnání s domácnostmi bez dětí.

Kromě rodin s dětmi jsou chudobou ohroženy rovněž domácnosti jednotlivců starších 65 let, jejichž míra chudoby vzrostla z 13,7 % v roce 2005 na 19,7 % v roce 2009 (index rizika chudoby 1,3–2,3), v roce 2010 došlo k jejímu snížení na 18,7 % (index rizika chudoby 2,1).

Naopak nejmenší počet osob pod hranicí chudoby nalezneme v domácnostech dvojice dospělých bez dětí. V případě dvojice dospělých bez dětí, kdy alespoň jedna osoba byla starší 65 let, se míra chudoby pohybovala mezi 2–3 % v letech 2005–2009 a v roce 2010 dokonce poklesla pod 2 % (index rizika chudoby 0,2–0,3).

Hranice ohrožení příjmovou chudobou podle složení domácnosti, 2010

Složení domácnosti	Počet EJ	Potřebný čistý měsíční příjem domácnosti (v Kč)
Jednotlivec	1,0	9 329
Dvě dospělé osoby	1,5	13 994
Rodič s dítětem mladším 13 let	1,3	12 128
Rodič s dvěma dětmi mladšími 13 let	1,6	14 927
Rodič s dvěma dětmi staršími 13 let	2,0	18 659
Rodiče (partnerský pár) se dvěma dětmi mladšími 13 let	2,1	19 592
Rodiče (partnerský pár) se dvěma dětmi, kdy jedno je starší 13 let a jedno mladší 13 let	2,3	21 458
Rodiče (partnerský pár) se třemi dětmi, kdy jedno je mladší 13 let a dvě starší 13 let	2,8	26 122

Zdroj: ČSÚ, EU-SILC 2010

Šárka Šustová
oddělení sociálních šetření

Sociální transfery: Jsou účinné?

Stát prostřednictvím sociální politiky pomáhá lidem, kteří se momentálně nacházejí v nepříznivé životní situaci a nejsou schopni ji sami vyřešit. Jedním z jeho nástrojů je **přerozdělování státních financí** v podobě sociálních transferů. Statisticy si položili otázku, jak jsou efektivní.

Největší položku sociálních transferů představují dávky důchodového pojištění (penze). Sociální transfery však rovněž zahrnují dávky nemocenského pojištění, státní sociální podporu a ostatní sociální dávky.

Účinnost sociálních transferů u osob ohrožených chudobou je v České republice relativně vysoká.

Jak se měří

Efektivnost sociálních transferů změříme tak, že porovnáme míru ohrožení chudobou před sociálními transfery a následně po nich. Zjistíme tak, jakému podílu osob ohrožených chudobou před transfery se díky sociálním trans-

ferům podařilo přesáhnout hranici chudoby.

Míra chudoby před jejich zahrnutím do příjmů byla na úrovni 36,2 % v roce 2009 až 39,1 % v roce 2006. Vyplacené starobní a vdovské/vdovecké důchody snížily míru ohrožení chudobou na 17,9 % v roce 2009 až 21,6 %

v roce 2006. Po zahrnutí všech sociálních transferů mezi příjmy se míra chudoby pohybovala od 8,6 % v roce 2009 do 10,4 % v roce 2005. Účinek distribuce sociálních transferů při redukci podílu osob ohrožených příjmovou chudobou tak po vyplacení starobních a vdovských/vdoveckých důchodů činil 50,5–54,9 % a po započtení všech sociálních transferů 73,4–76,2 %. Po vyplacení penzí a přidělení sociálních transferů se tedy pod hranici chudoby ocitá o 50,5–54,9 %, resp. 73,4–76,2 % méně osob.

Ženy jsou ve větším ohrožení

Míra ohrožení příjmovou chudobou je u žen vyšší než u mužů, a to jak před zahrnutím sociálních transferů, tak po jejich započtení. Eliminace rizika chudoby díky sociálním transferům je u žen o něco nižší než u mužů. Vzhledem k tomu, že penze představují největší část celkového příjmu důchodců, je logické, že nejvíce sociální transfery snižují míru ohrožení příjmovou chudobou právě u těchto osob. Co se složení domácností týká, sociální transfery snižují riziko chudoby u domácností bez dětí v menší míře než u domácností s dětmi, nejnižší účinek mají sociální transfery u neúplných rodin s aspoň jedním dítětem.

Ohrožení příjmovou chudobou podle vybraných charakteristik, ČR, 2010					
Ukazatele	Míra rizika příjmové chudoby			Eliminace chudoby	
	před soc. transfery celkem**	před ostatními soc. transfery*	po soc. transferech	před soc. transfery celkem**	před ostatními soc. transfery*
Muži	34,4	17,1	8,0	76,8	53,3
Ženy	39,8	19,2	10,0	75,0	48,1
Pracující celkem	15,6	10,5	4,2	72,9	59,6
Nezaměstnaní celkem	63,5	56,8	40,6	36,1	28,5
Nepracující důchodci celkem	86,0	19,3	7,6	91,2	60,7
Jinak neaktivní celkem	25,0	20,8	12,6	49,7	39,5
Domácnosti bez dětí celkem	50,0	14,0	6,2	87,7	55,8
Jednotlivci celkem	67,3	23,7	18,0	73,2	23,9
Jednotlivci muži	47,9	18,5	11,6	75,8	37,3
Jednotlivci ženy	79,4	26,9	22,0	72,3	18,2
Jednotlivci 65+ let	98,3	21,5	18,7	80,9	12,8
2 dospělí (oba do 64 let), 0 dětí	34,1	17,2	5,4	84,2	68,6
2 dosp. (alespoň 1 os. 65+), 0 dětí	89,7	10,8	1,9	97,9	82,4
Ostatní domácnosti, 0 dětí	24,9	6,7	2,1	91,4	68,0
Domácnosti s dětmi celkem	25,6	22,0	11,6	54,9	47,4
Neúplné rodiny, 1+ dětí	53,9	52,2	38,9	27,8	25,4
2 dospělí, 1 dítě	19,3	17,3	7,7	60,1	55,4
2 dospělí, 2 děti	18,9	18,3	8,5	54,8	53,4
2 dospělí, 3+ děti	40,4	40,3	22,7	44,0	43,8
Ostatní domácnosti s dětmi	27,1	10,9	3,5	87,3	68,3

Zdroj: ČSÚ, EU-SILC 2010

*důchody jsou zahrnuty v příjmech domácnosti, ostatní sociální transfery nikoli;

**důchody ani ostatní sociální transfery nejsou zahrnuty do příjmů domácnosti

Šárka Šustová
oddělení sociálních šetření

Zjišťování v domácnostech má rozhodně svá úskalí

Specifickou oblastí sběru dat, kterou Český statistický úřad zajišťuje, jsou **výběrová šetření v domácnostech**. Přestože jejich zajištění je v určitém ohledu mnohem komplikovanější než u podnikových statistik, byla tato šetření donedávna spíše stranou zájmu jak ze strany veřejnosti, tak i v samotném ČSÚ.

Náklady na výběrová šetření v domácnostech jsou relativně vysoké, využitelnost dat, která se jejich prostřednictvím získávají, je však široká. Přitom většinu údajů, které tato šetření zjišťují, stále nelze získat jiným způsobem.

Snižování zátěže respondentů

Poptávka po datech z domácnostních šetření se v současné době zvyšuje. Nejen soukromé instituce, ale mnohdy i státní a zejména pak evropské orgány vyvíjejí tlak na zařazování dalších proměnných do výběrových šetření. Proti tomuto trendu jde snaha najít možnosti, jak na těchto šetřeních v době snižování rozpočtů státních institucí ušetřit. Zároveň se klade důraz na snižování zátěže respondentů, jelikož jednotlivá zjišťování nabírají na objemu a zároveň přibývají nová.

Dostatečná míra response nejen za celou populaci, ale i v rámci jednotlivých krajů či skupin obyva-

Všechna zjišťování v domácnostech jsou u nás pro respondenty dobrovolná.

telstva, je přitom hlavním klíčem k tomu, aby se z údajů získaných od relativně malého vzorku respondentů daly stanovit spolehlivé odhady výsledků za celou populaci. Spolehlivost odhadů za některé specifické skupiny obyvatelstva sni-

žuje zejména jejich nízké zastoupení ve vzorku (např. vysoká míra odmítnutí či nezastižení u osob samostatně výdělečně činných či samostatně žijících osob mladšího věku). Jedno z výběrových šetření v domácnostech – Životní podmínky, navíc zjišťuje některé citlivé údaje (např. údaje o příjmech), které ne vždy jsou respondenti ochotni tazateli sdělit.

Datové zdroje?

V České republice není možné mezi sebou volně propojovat údaje z administrativních datových zdrojů, přestože například některé

údaje o příjmech (důchody, sociální dávky) mají k dispozici již jiné státní instituce. Pro potřeby šetření Životní podmínky musí

“
Většinu údajů, které šetření zjišťují, stále nelze získat jiným způsobem.
”

Český statistický úřad tyto údaje znovu zjišťovat dotazem přímo od respondentů.

V některých evropských zemích se u šetření tohoto typu využívají registry obyvatelstva jako primární zdroj dat. Tím se uleh-

Důležitý zdroj informací pro rozhodování státních orgánů

Přestože Český statistický úřad ve všech fázích domácnostních šetření naráží na řadu úskalí, je o jeho výsledky stále větší zájem nejen z řad veřejnosti, ale i z výzkumných institucí. Ministerstvům slouží data jako podklady pro analýzy a návrhy opatření, která ovlivňují ekonomickou a sociální situaci domácností.

čuje nejen respondentům, ale především se výrazně snižují náklady na celé šetření. U nás je možnost využívat administrativní zdroje značně omezena – i proto, že ucelené registry, které by byly pro tyto

dobrovolná, avšak Český statistický úřad má podle nařízení Evropské komise povinnost poskytovat data z těchto šetření Statistickému úřadu Evropské unie.

Přitom vzhledem k dobrovol-

ření optimálně kapacitně i organizačně naplánovat. Například u šetření Životní podmínky je nutné odhadnout potřebu posílení vlastní tazatelské sítě externími tazateli, počty dárků pro zúčastněné domácnosti nebo počty papírových dotazníků.

a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci (Výběrové šetření cestovního ruchu).

V případě šetření Životní podmínky funguje paralelně vedle sebe jak zjišťování prostřednictvím papírového dotazníku, tak i prostřednictvím dotazníku elektronického. Tuto dualitu způsobují dva hlavní důvody. Zprv je nutné z důvodu drobných odchylek mezi elektronickým a papírovým dotazníkem zachovávat kontinuitu v tom, jakým způsobem probíhá po dobu čtyř let v každé domácnosti šetření. Zadruhé je stále nedostatečný počet tazatelů, kteří vedou a zapisují rozhovor do služebního notebooku.

“
V případě šetření Životní podmínky funguje paralelně vedle sebe jak zjišťování prostřednictvím papírového dotazníku, tak i prostřednictvím dotazníku elektronického.
 ”

účely dostatečně kvalitní a aktuální, a tedy použitelné, neexistují. Připravovaná soustava registrů přitom domácnostním šetřením nepomůže.

Vyvstává tak zásadní problém – všechna zjišťování v domácnostech jsou u nás pro respondenty

nosti šetření není předem přesně známo, jak vysoká bude response. Výkyvy se vyskytují i u pravidelných šetření, která se periodicky opakují. V porovnání se statistickými, které se provádějí podle Programu statistických zjišťování, je tedy mnohem obtížnější tato šet-

Citelné úspory

Zavedení a rozšíření dotazování prostřednictvím elektronického dotazníku – metodou CAPI (Computer assisted interview) bylo pro úřad velkým přínosem.

V současné době je v Českém statistickém úřadu většina domácnostních šetření zajišťována výhradně touto formou (Výběrové šetření pracovních sil, Výběrové šetření o využívání informačních

Veronika Sequensová
 oddělení sociálních šetření

Jak funguje tazatelská síť?

Součástí organizace celého šetření je pochopitelně také plánování kapacit tazatelské sítě.

V současné době **síť stále funguje na dvojí bázi**, tedy část šetření je zajišťována vlastními zaměstnanci Českého statistického úřadu a část je zajišťována externisty (šetření Životní podmínky).

Nedávno úřad na základě pozitivních zkušeností ze zahraničí a s cílem zefektivnit práci tazatelů přešel na **system „univerzálního tazatele“**. To znamená, že tazatelé, kteří jsou zaměstnanci úřadu, již nejsou specializovaní jen na některé šetření, ale v průběhu roku se podílejí na různých šetřeních. Tento systém klade větší požadavky na pracovníky, kteří si musí ve spolupráci s garanty jednotlivých šetření více plánovat svou práci a zároveň odborně zvládat metodiku více statistických úloh najednou.

Hlavním přínosem zavedení modelu univerzálního tazatele je úspora času. Každý tazatel má přiděleno určité území, v jehož rámci provádí rozhovory s respondenty. Už tedy nebude docházet k tomu, že do stejného místa dojíždí více tazatelů.

Tazatel má v procesu získávání informací v domácnostních šetřeních **specifickou roli**. Je tím, kdo zprostředkovává údaje získané od respondentů a kdo přímo ovlivňuje kvalitu údajů, která do zpracování vstupují. Jeho role je přitom často obtížná; musí se naučit získávat informace od co největšího počtu dotazovaných a přitom čelit jejich neochotě a odmítání. Zároveň musí zvládnout zabezpečení rozhovorů s respondenty, kteří žijí ve špatně dostupných oblastech. Právě ti totiž mohou v některých zjišťovaných charakteristikách tvořit specifickou skupinu.

Milý Deníku zpravodajské domácnosti

Už šest let si do tebe zapisuji všechny výdaje naší domácnosti. Díky tobě přesně vím, za co a kdy jsme doma utratili peníze. A proč to dělám?

Hodnotu peněz jsem si uvědomila asi na 2. stupni základní školy. Tehdy jsem začala od rodičů dostávat kapesné. Na střední škole jsem ještě chodila na brigády – roznášela jsem poštu, pracovala v lese a drůbežárně. Vydělané peníze a kapesné jsem utrácela za oblečení, zábavu, kosmetiku, výlety a nakonec i za svého psa. Jelikož jsem si peníze vydělávala sama, cenila jsem si jich asi víc než ti, kteří je jenom dostávají. Všechny peníze jsem vředycky utratila. Jako malá jsem měla pokladničku – prasátko. Ale pak jsem měla obálku, do které jsem vkládala lístek papíru se zápisky, za co jsem utratila peníze a jaké mám zůstatky.

Pak jsem šla studovat ekonomiku. Účetnictví mě hodně bavilo, protože jsme měli skvělou kantorku, která nás naučila perfektně účtovat. Účty i s přidělenými kódy jsem aplikovala, když už jsem žila ve společné domácnosti se svým prvním partnerem. Jenže potom mě to omrzelo. Zlom nastal až v roce 2002.

V roce 2002 jsem poprvé dostala nabídku od Českého statistického úřadu zpracovávat měsíčně deník. Vybrali si mě, protože potřebovali dvoučlennou domácnost s určitým příjmem. To, že takové deníky existují, jsem už věděla. Ale stejně jsem se musela seznámit s metodikou, jak do deníku zapisovat. A když jsem narazila na nějaký problém, poradily mi zpracovatelky z úřadu. Hlavně ze začátku mi dělalo potíže správně

zařidovat jednotlivé položky – potraviny, oděvy, dopravu nebo služby. Díky tomu jsem velmi brzy zjistila, kolik domácnost za každou položku utratí. Dříve jsem nakupovala intuitivně, poté, co jsem si vedla deník, jsem zjistila, kde mohu ušetřit.

Deník zpravodajské domácnosti vyplňuji jednou měsíčně. Průběžně by se to mělo dělat týdně. Za měsíc nad ním strávím

specifické deníky, kde jsou už potraviny rozdělené na jednotlivé položky – chleba, mléko, vejce, sýry. Udává se do něj název suroviny, množství a cena. A také to, jakou formou jsem zaplatila, zda kartou nebo hotově. Nebo tam mohu napsat, že to bylo darem. Když jedu například na celodenní výlet k rodičům, musím do deníku napsat, že mám celodenní stravování u rodičů.

Poznámka zpracovatelky deníků

Domácnosti pečlivě vybíráme na základě našich kritérií. Máme tam zastoupené všechny typy domácností. Dobře je známe, takže víme, jaké jsou jejich příjmy a výdaje. Víme, jak je to pro členy domácnosti těžké, když všichni, ne jenom žena, musí přesně vyčíslovat, za co utratili peníze. Kolikrát nás domácnosti překvapí. Například když si samoživitelka, která žije s matkou a dítětem koupí na splátky drahý výrobek v době, kdy přišla o práci. **Všimli jsme si**, jak často lidé nakupují například rychlovarné konvice. Z toho je jasné vidět, že zboží, které si kupovali na delší dobu, teď prostě nevydrží. Anebo namísto opravy lednice kupují novou. To také o něčem svědčí. Rodiny, které mají děti a žijí od výplaty k výplatě, hodně nakupují v second handech a v diskontních prodejnách.

asi dvě hodiny. Dvakrát do roka ještě vyplňuji Deník zpravodajské domácnosti s podrobným zápisem potravin. Tam jsou jednotlivé položky více specifikovány. Nepoužívám žádný počítačový program, všechno dělám ručně. To znamená, že musím vzít do ruky každý účet a každou položku musím odškrtnout a přiřadit do jednotlivé tabulky. Za rok vyplním 12 deníků: deset Deníků zpravodajské domácnosti a dva

Jsou tam i kolonky na dary přijaté a vydané. Dále se zjišťuje, kolik ovoce jsem sklídila ze své zahrady a co jsem z něj vyprodukovala. Nebo když dostanu od někoho vejce, maso, cukrovinky či noviny, které už někdo přečetl, tak to tam musím také psát.

Snažím se vyplňovat deník opravdu poctivě. Jsem v tom hrozně zodpovědná, protože vím, že kdybych to tak nedělala, nebyla by ta data pravdivá.

Dostávám za to odměnu od Českého statistického úřadu, asi 400 Kč za čtvrt roku. Já vím, že to neodpovídá vynaloženému času, ale u mě je to spíš láska ke statistice než láska k penězům. Víím ještě o jiných, kteří deníky vyplňují.

Na konci roku se vyjždějí celé roční sestavy, kolik jsem utratila za předchozí rok. Je to podle položek. Byla jsem dost překvapená, když jsem zjistila, že za naftu jsme za poslední dva roky utratili více než za potraviny. Oba totiž s manželem denně dojíždíme do práce. Je pravda, že ušetříme čas, ale stejně je to dost.

Můj manžel má za úkol sbírat veškeré doklady o zaplacení, aby nám nic neuniklo. Snaží se mi to dávat na jedno místo. Deníky vyplňuji dohromady už šest let. Za tu dobu, co to dělám, jsme se přestěhovali z jiné části Čech do okolí Prahy. Z mých zápisů je jasné vidět, že tady je život mnohem nákladnější, než byl v menším českém městě.

Myslím si, že by bylo fajn, kdyby si lidé vedli podobný zjednodušený deník. Určitě by tak mohli lépe hospodařit se svými penězi. Problém kolikrát není v tom, že by jich měli málo, ale jak rychle je utratí. Nečekala bych, že spoustu peněz utratím například za kosmetiku, kadeřnické služby a masáž a manžel zase za pivo. To jsou zrovna náklady, které by se v případě nouze daly omezit.

Tvá Lída

Nejmladší město v zemi: Milovice

Předběžné výsledky **Sčítání lidu, domů a bytů 2011** ukazují, že město Milovice v okrese Nymburk je nejmladším městem v České republice. Tento rekord je důsledkem vývoje města v sousedství s vojenským újezdem Mladá, který se po zcivilnění stal částí obce Milovice.

Historie vojenského újezdu Mladá sahá až do dob Rakousko-Uherska, kdy bylo v roce 1904 založeno vojenské cvičiště v blízkosti obce Milovice. Působení rakousko-uherské armády a po roce 1918 armády československé přineslo prosperitu celému regionu.

Újezd v rukou Sovětů

Největší změny, které i dosud ovlivňují populační vývoj Milovic, se odehrály po převzetí vojenského újezdu Mladá sovětskými vojsky roku 1968. Sovětská armáda obsadila kromě Mladé ještě vojenský újezd Ralsko v okrese Česká Lípa a spolu s československou armádou využívala vojenský újezd Li-

bav v okrese Olomouc. Vojenský újezd Mladá byl zvolen za sídlo tzv. Střední skupiny sovětských vojsk, proto kromě vojenských zařízení byly v hojně míře budovány i objekty potřebné k běžnému životu důstojníků a jejich rodinných příslušníků, vojáků a civilních zaměstnanců armády. Předchozí armády sídlící ve vojenském újezdu Mladá také vykazovaly stavební činnost, avšak zdaleka nedosahovaly inten-

zity bytové výstavby sovětské armády. Odhady o počtu občanů SSSR žijících ve vojenském újezdu Mladá po roce 1968 se pohybují mezi 60–100 tis. osob. Je třeba dodat, že v jednom bytě žily dvě nebo tři rodiny nižších důstojníků, nemluvě o kvalitě bydlení obyčejných vojáků. Ale i přesto se odhaduje, že se v prostoru vojenského újezdu nacházelo kolem 5 tis. bytů. Dále zde Sověti postavili například ně-

kolik kinosálů, sportovních center, kulturní dům, nemocnici, základní a mateřskou školu a dům pionýrů.

Mladá součástí Milovic

Po roce 1989 a odchodu sovětských vojsk z České republiky došlo ke zrušení vojenského újezdu Mladá spolu s vojenskými újezdy Ralsko a Dobrá Voda v okrese Klatovy. Prostor bývalého vojenského újezdu Mladá byl začleněn do obce Milovice, které byl roku 1991 udělen statut města s ohledem na předpokládaný nárůst počtu obyvatel. Území bývalého vojenského újezdu nebylo revitalizováno podle nějakého komplexního plánu, nýbrž metodou standardní privatizace. Bytové

Co jsou to vojenské újezdy?

Samostatné územně správní celky spravované pověřeným orgánem ministerstva obrany, který mj. rozhoduje o vstupu a pobytu osob v prostoru vojenského újezdu.

domy v bývalém vojenském újezdu byly nejprve převáděny na město Milovice a další okolní města nebo státní organizace, které je postupně opravovaly. Následně byl umožněn odkup a rekonstrukce dalších bytových domů soukromým investořům. Postupně se ve městě vytvořila rozsáhlá nabídka volných bytů, které především svou relativně nízkou cenou a také dobrou dostupností města vůči Praze a Mladé Boleslavi lákaly nově příchozí.

Nejvyšší migrační aktivita bývá zpravidla u mladších osob, což souvisí s jejich pozicí v životním cyklu, kdy opouštějí domácnost svých rodičů a samy zakládají rodiny. Zásadní bariérou bydlení ve vlastní domácnosti bývají vysoké ceny nemovitostí, proto cenově dostupné byty v Milovicích odpovídají poptávce mladých lidí po vlastním bydlení. Rozsáhlý bytový fond přilákal nejen obyvatele z nejbližšího okolí, ale například i z Moravskoslezského či Ústeckého kraje. Po vyřešení bytové problematiky nic nebrání mladým lidem pořídit si dítě, což se odráží i v poměrně vysoké úrovni úhrnné plodnosti v Milovicích, kdy v průměru za období 2006–2010 připadalo na jednu ženu v plodném věku 2,07 dítěte. Vyšší intenzita přistěhování osob v mladším věku spolu s poměrně vysokou úrovní úhrnné plodnosti vedou k mladé věkové struktuře obyvatelstva Milovic. Oproti věkové struktuře Česka jako celku zaujímají v obyvatelstvu Milovic rozhodující podíl osoby v mladším středním věku, tj. 25–39 let, velmi vysoký je také podíl dětské složky. Na rozdíl od Česka zaujímají velmi malý podíl na celkové populaci v Milovicích osoby starší 50 let.

Odvrácená tvář újezdů

Rozvoj města Milovice má i své stinné stránky. Rychlý nárůst počtu obyvatel spolu s omlazením věkové struktury obce znamenal nutnost

rozšíření a v některých ohledech i změny občanské infrastruktury. Tyto problémy se ale řešily až se zpožděním. Bylo částečně v důsledku neexistence komplexního plánu využití bývalého vojenského újezdu Mladá, který by určil vhodné budovy pro potřeby občanské infrastruktury a zabránil tak jejich prodeji soukromým investořům. Opožděné zřízení dostatečné občanské infrastruktury lze také přičíst poměrně vysokému počtu nově přistěhovaných, kteří se v Milovicích nepřihlašují k trvalému pobytu. Koncepte rozvoje města Milovice 2004–2014 odhaduje, že se jedná až o 2 tis. osob, na které město nedostává finance ze státního rozpočtu. Do oblasti se také nepovedlo přivést velkého investora, který by vytvořil pracovní příležitosti. Většina obyvatel je tak odkázána na každodenní dojíždění do zaměstnání. A právě nejčastěji z důvodu přiblížení pracovišti roste zhruba od roku 2002 počet vystěhovaných z města Milovice.

Nabízí se otázka, jaký populační vývoj zaznamenaly obce v území bývalých vojenských újezdů Ralsko a Dobrá Voda. Ukazuje se, že rozhodující vliv má minulé působení

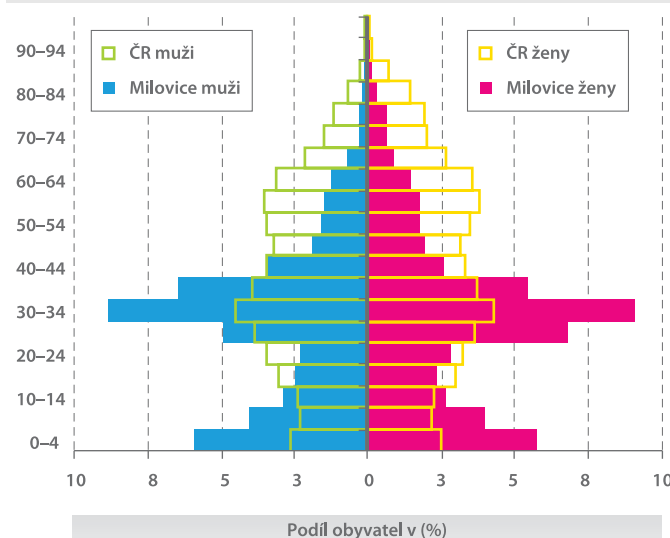
V okolí Milovic bylo v roce 1904 založeno **vojenské cvičiště**.

armád spolu s následným využitím prostoru bývalého vojenského újezdu. Dále lze pozorovat odlišnosti na základě polohy území v rámci Česka. Město Ralsko, zahrnující území bývalého vojenského újezdu Ralsko, zaznamenalo obdobný populační vývoj jako Milovice, ale méně intenzivní. Po sovětské armádě zůstal také značný počet bytových domů, avšak méně než v Milovicích. Také z hlediska polohy je Ralsko méně exponované vůči regionálním centřům ve srovnání s Milovicemi. Celkový nárůst počtu obyvatel byl tedy několikanásobně nižší, tj. z 524 obyvatel ve sčítání lidu 1991 na 2 043 podle předběžných výsledků SLDB 2011. Také v Ralsku došlo k omla-

zení věkové struktury, ale opět ne tak značným jako v Milovicích. Naopak v obcích Prášily a Hartmanice, obsahujících území bývalého vojenského újezdu Dobrá Voda, se podobný vývoj neodehrál. Bývalý vojenský újezd Dobrá Voda nebyl postižen činností sovětské armády a v roce 1991 bylo území újezdu začleněno do Národního parku Šumava. Nevelký počet stavebních objektů vystavěných československou armádou byl přeměněn především pro potřeby turistického ruchu.

V sídelních útvech v pěti dosud existujících vojenských újezdech žije stabilně poměrně nízký počet obyvatel. Plánovaný záměr ministerstva obrany o vyjmutí sídelních lokalit z prostoru vojenských újezdů spolu se zrušením vojenského újezdu Brdy vyvolává otázky o budoucím vývoji těchto území. Nicméně v žádném vojenském újezdu neproběhla tak intenzivní stavební činnost jako v Milovicích a Ralsku, všechna území jsou poměrně ekologicky cenná a konečně ani jejich spíše periferní poloha v rámci Česka nenaznačuje budoucí rozvoj bydlení. Nelze tedy očekávat tak intenzivní nárůst počtu obyvatel doprovázený proměnou věkové struktury jako v Milovicích.

Srovnání věkově-pohlavní struktury obyvatelstva Milovic a Česka v průměru za období 2007–2010

Zdroj: ČSÚ, PrF UK

Marie Kusovská
Autorka toto téma zpracovala ve své bakalářské a diplomové práci na Katedře demografie a geodemografie PFF UK.

Jaká byla v České republice sňatečnost a rozvodovost?

V roce 2011 se u nás uskutečnilo 45 137 svateb. Šlo o nejnižší počet od roku 1918. Rozvedeno bylo 28 113 manželství, což bylo o 2,7 tisíce méně než v roce 2010. Jde o nejvyšší meziroční pokles počtu rozvodů s výjimkou roku 1999.

Roční počet uzavřených sňatků zaznamenal své lokální minimum v roce 2003, kdy bylo poprvé v České republice uzavřeno méně než 50 tis. sňatků. Od roku 2004 počet uzavřených manželství opět stoupl, ale nijak výrazně.

Prudší nárůst nově vzniklých manželství přinesl až rok 2007, kdy do manželství vstoupilo o 4,3 tis. párů více než v předchozím roce. Meziroční nárůst byl tehdy dokonce větší než celkový nárůst z let 2004–2006. Celkem bylo v roce 2007 oddáno 57 157 párů, nejvíce za posledních deset let. V následujících letech ale vstupovalo do manželství stále méně osob a v roce 2011 se v České republice usku-

tečnilo 45 137 svateb. Šlo o nejnižší počet od roku 1918.

Vedou svobodní snoubenci

Nejvíce sňatků (64,3 % v roce 2011) je uzavíráno mezi svobodnými snoubenci. Dlouhodobě druhou nejčetnější skupinu tvoří sňatky, kdy byli oba novomanželé rozvedeni. V roce 2011 představovaly tyto sňatky 14,8 % z celkového počtu uzavřených manželství. Následují svazky rozvedené a svobodné osoby, přičemž o něco častější jsou sňatky dosud neprovdané ženy s rozvedeným mužem než sňatky svobodného muže s rozvedenou

ženou. Ovdovělí vstupovali do dalšího manželství ojediněle v řádech stovek případů za rok. Tyto podíly se v uplynulých 10 letech výrazně neměnily. Z hlediska rodinného stavu tak panuje mezi snoubenci výrazná homogenita, kdy okolo 80 % manželství je uzavíráno mezi osobami stejného rodinného stavu.

Z hlediska vzdělání jsou v České republice uzavírána manželství většinou homogenní. U sňatků, u nichž byl v roce 2011 znám stupeň vzdělání obou partnerů, bylo 55 % párů se stejným vzděláním a dalších 39 %, u kterých se úroveň vzdělání novomanželů lišila pouze o jeden stupeň. Od roku 2005, kdy je na hlášení o uzavření sňatku údaj o vzdělání dobrovolný, se zvyšuje podíl snoubenců, u nichž není vzdělání uvedeno. V roce 2011 tak nebylo možno posoudit homogenitu vzdělání u 8,5 % nově vzniklých manželství.

Pro celkovou úroveň sňatečnosti je významná zejména prvosňatečnost, tj. uzavírání sňatku svobodnými osobami, tedy kdy je to alespoň pro

jednoho z manželů jeho první sňatek. Podle předběžných údajů by při zachování sňatečnosti na úrovni roku 2011 uzavřelo první manželství před dosažením věku 50 let pouze 53 % mužů a 60 % žen. To znamená, že by ve věku 50 let bylo v generaci dnes 16letých 47 % mužů a 40 % žen svobodných, což představuje prozatím historicky nejnižší hladinu sňatečnosti v českých zemích vůbec. Při sňatečnosti na úrovni roku 2001 by ve věku 50 let bylo svobodných 34 % mužů a 28 % žen. Průměrný věk při prvním sňatku se v roce 2011 dále zvýšil, a to u mužů na 32,4 roku, u žen na 29,6 roku. V roce 2001 se ženy poprvé vdávaly v průměru ve 26,9 letech, muži ve 29,3 letech.

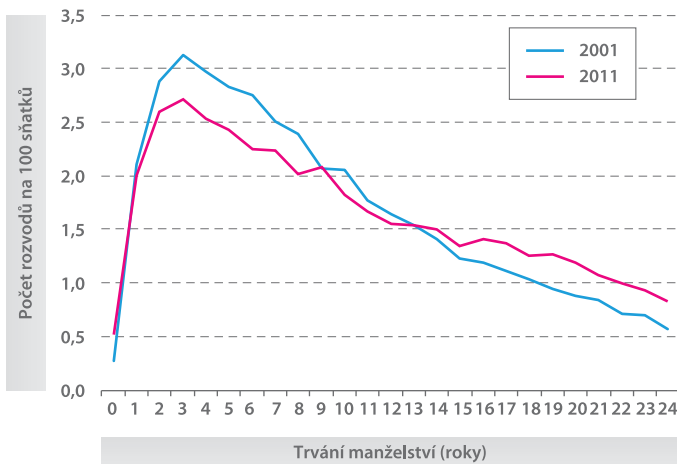
Sňatečnost rozvedených je obecně nejvyšší bezprostředně po rozvodu, s rostoucí dobou se pravděpodobnost uzavření nového sňatku snižuje, a to shodně u mužů i žen. Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem byla v roce 2011 u mužů 7,8 roku a u žen 7,5 roku. V roce 2001 byla doba uplynulá mezi rozvodem a dalším sňatkem u mužů i u žen zhruba o 1,5 roku kratší. Další sňatek po rozvodu dnes uzavírá celkem 37 % rozvedených mužů a žen.

Atraktivní termíny sňatku

Datum sňatku bývá zpravidla dlouho dopředu plánováno. Některé měsíce v roce či dny v týdnu jsou oblíbenější než jiné. Nejvíce sňatků

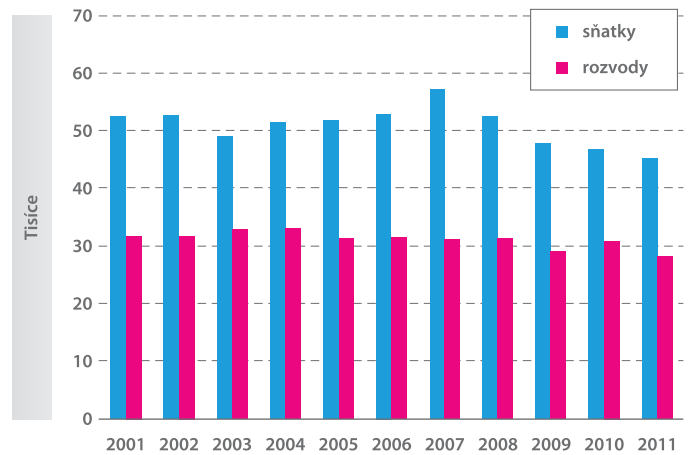

Rozvodovost podle délky trvání manželství

Zdroj: ČSÚ

Počet sňatků a rozvodů v ČR v letech 2001–2011

Zdroj: ČSÚ

bývá tradičně uzavíráno v letních měsících. V posledních pěti letech se uzavírala téměř polovina z ročního počtu sňatků během června, července a srpna. Pokud se k letním měsícům přidá i září, pak se podíl zvýší téměř na dvě třetiny. V roce 2011 se nejvíce svateb konalo v červnu (8 069 sňatků), následoval červenec (7 334 sňatků) a září (6 831 sňatků). V srpnu bylo v roce 2011 uzavřeno 6 612 manželství. Nejméně oblíbeným ročním obdobím pro vstup do manželství je v současné době zima. Na měsíce prosinec, leden a únor připadá pouze zhruba 7 % z celkového ročního počtu sňatků. Přitom až do přelomu tisíciletí byl nejméně častým měsícem pro vstup do manželství květen, během prvního desetiletí 21. století však jeho obliba vzrostla, avšak stále patří mezi méně využívané měsíce pro uzavření manželství.

Z hlediska týdenní sezónnosti bývá jednoznačně nejvíce sňatků uzavíráno v sobotu. Tento den volilo v roce 2011 jako svatební téměř 70 % párů. Oblibu sobot mohou narušit v rámci daného týdne pouze data s výjimečnou konstelací čísel. V loňském roce byl takovým dnem pátek 11. 11. 2011, kdy do manželství vstoupilo 980 párů. V tento den bylo uzavřeno 42 % všech listopadových sňatků.

Absolutně nejvíce manželství během jednoho dne bylo uzavřeno v sobotu 7. 7. 2007, a sice 4 406.

Pokles rozvodovosti

V roce 2011 bylo rozvedeno 28 113 manželství, což bylo o 2,7 tisíce méně než v roce 2010. Jde o nejvyšší meziroční pokles počtu rozvodů s výjimkou roku 1999, kdy se roční počet rozvodů snížil z 32,4 tisíc v roce 1998 na 23,7 tisíce v následujícím roce. K tomuto poklesu tehdy došlo v důsledku novely zákona č. 94/1963 Sb., který byl upraven zákonem č. 91/1998 Sb., jímž se mimo jiné měnily podmínky pro rozvod. V relaci k počtu sňatků, ze kterých pocházela rozvedená manželství, se v roce 2011 snížila úhrnná rozvodovost, která udává, jaký podíl manželství by skončil rozvodem při zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství v daném roce. V roce 2011 dosáhla úhrnná rozvodovost 46,2 %, což představuje pokles z rekordní hodnoty 50 % v roce 2010. Od začátku století se úhrnná rozvodovost pohybovala v rozmezí 45–50 %. Průměrná délka trvání manželství při rozvodu v roce 2011 činila 12,9 let. Ve srovnání s obdobím na počátku nového století tak vzrostla o 1,6 roku. Podíl žádostí o rozvod, jejichž navrhou-

telkami jsou ženy, se pohybuje dlouhodobě okolo dvou třetin.

Téměř 81 % rozváděných mužů a žen se rozvádělo poprvé, tedy mezi rozvedenými muži i ženami bylo shodně 19 % těch, kteří se rozvedli opakovaně. U 72 % rozvodů šlo o první rozvod u obou manželů, u 11 % rozvedených dvojic se jednalo o oboustranně opakovaný rozvod, zbylých 17 % připadá rovnoměrně na kombinace, kdy muž se rozváděl poprvé a pro ženu to byl již další rozvod, nebo se muž rozváděl opakovaně a ze strany ženy to byl první rozvod. Podíl mužů a žen, které se rozvádí opakovaně, se od počátku tisíciletí příliš nezměnil.

Ztráta rodiče

V souvislosti s rostoucím zastoupením rozvodů dlouhotrvajících manželství, v nichž již společně děti dosáhly zletlosti, a také s poklesem plodnosti mladších věkových skupin se v roce 2011 dále zvýšilo zastoupení rozvádějících se manželů, kteří v době rozvodu neměli nezletilé děti. Z úhrnu rozvedených manželství nemělo na začátku tisíciletí v době rozvodu nezletilé děti 35 % rozvedených dvojic, v roce 2011 už byl tento podíl 44%.

Analýza rozvodů podle vzdělání je čím dál více ovlivňována

možností vzdělání neuvádět, resp. poskytovat tento údaj na dobrovolné bázi. V roce 2011 nejvyšší dosažené vzdělání neuvadlo téměř 41 % mužů i žen. Mezi ženami, které vzdělání uvedly, platí, že se zvyšujícím se stupněm vzdělání se snižuje zastoupení opakovaných rozvodů. I mezi muži platí podobná závislost, ale není tak silná jako v případě žen.

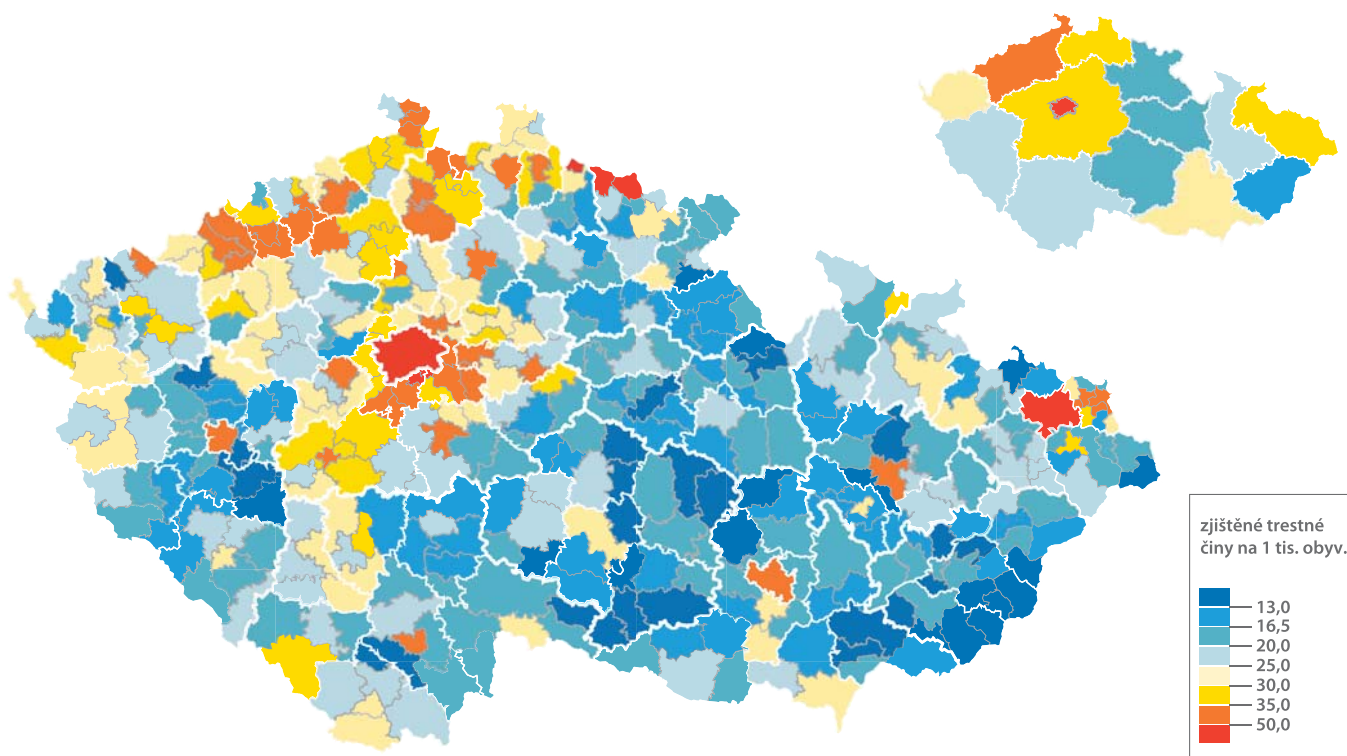
Demografická statistika získává také údaje o příčině rozvratu manželství na straně muže/ženy. Tyto údaje jsou však již dlouhá léta obtížně využitelné. Statistika příčin rozvratu manželství potvrzuje stále čtenější využití obecných příčin (kategorie „rozdílnost povah, názorů a zájmů“ a „ostatní“) před konkrétně formulovanými příčinami na straně muže či ženy. Uvedené dvě kategorie zahrnovaly v roce 2011 již téměř 89 % případů u mužů i u žen, z toho tři čtvrtiny případů na prvně jmenovanou. V roce 2001 byla rozdílnost povah, názorů a zájmů příčinou rozvodu u téměř 47 % mužů a žen, kategorie „ostatní“ byla jako příčina rozvodu uvedena u 24 % rozvedených mužů a 30 % rozvedených žen.

Eva Kačerová
oddělení demografické statistiky

Pokles kriminality se zastavil

Rok 2011 přinesl především vlivem vzestupu násilných a mravnostních činů **obrat v dlouhodobém mírném poklesu zjištěné kriminality** v České republice.

Zjištěné trestné činy na 1 tis. obyvatel (průměr let 2010 a 2011)

Zdroj: Policejní prezidium ČR

Dlouhodobě přibýlo sofistikovanějších forem hospodářské i majetkové kriminality. Opakovaná trestná činnost recidivistů se negativně projevuje i v nárůstu „vězeňské populace“. Intenzita kriminality se regionálně značně odlišuje, a to i podle různých druhů trestné činnosti.

V roce 2011 bylo na území České republiky zjištěno 317 177 trestných činů, meziročně o 1,2 % více. Proti roku 2000 byla intenzita kriminality o pětinu nižší. Za poslední dekádu šlo teprve o třetí meziroční růst kriminality.

Do vývoje zjištěné kriminality promlouvá mnoho faktorů. Dů-

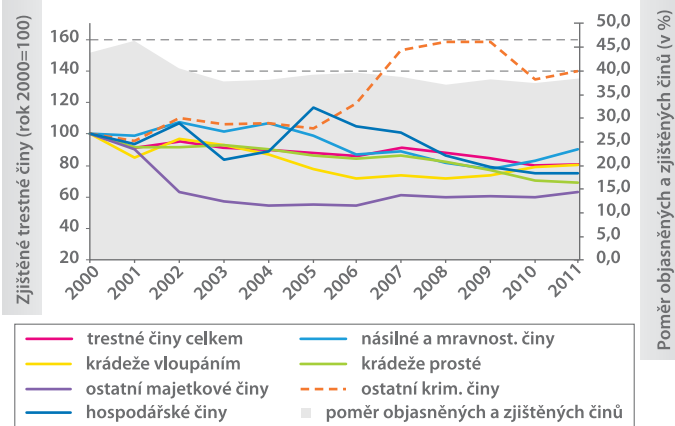
ležitou roli má trestní legislativa – vymezení okruhu trestných činů, vztah přestupků a trestných činů, nastavení výše trestů. Dále pak práce orgánů činných v trestním řízení – počet policistů „v terénu“, jejich kvalifikace a vzájemná spolupráce při odhalování stále sofistikovanějších forem hospodářské a majetkové kriminality, včetně organizovaného zločinu, rychlost práce justice. S tím vším souvisí i důvěra poškozených občanů v práci výše zmíněných institucí, která se projevuje např. ochotou nahlásit „drobný“ trestný čin. Nutno zmínit i vliv přetrvávající

tabuizace některých trestných činů, popř. nedostatečné ochrany jejich obětí (tzv. sekundární viktimizace – např. u domácího násilí). Nezpochybnitelné jsou také vliv aktuálního klimatu ve společnosti, zhoršená socioekonomická situace – přetrvávající relativně vysoká nezaměstnanost, pokles reálné kupní síly velké části populace, jakož i medializace nárůstu sociálního napětí v některých problémových městech či regionech. Dynamika celkového počtu trestných činů obecně souvisí také s nárůstem počtu obyvatel, především z řad zahraničních migrantů.

Vedle těchto obecných faktorů musíme zmínit další, které mohou vysvětlit i rozdíly kriminality na regionální nebo místní úrovni. Klíčovou roli zde hraje sociální složení obyvatel, vyšší úroveň vzdělanosti, nízká migrační fluktuace, fenomén rodáctví či religiozity. Ty totiž samy o sobě kriminalitu tlumí.

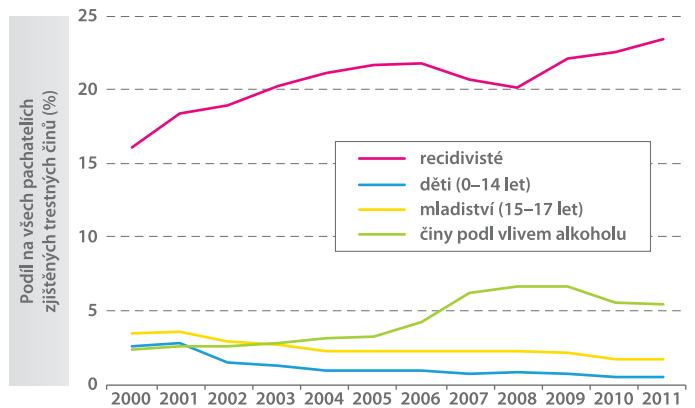
Komplexní podmíněnost kriminality ovlivňuje situace ve velkých městech s obvykle vyšší vzdělaností populace. Vlivem zvýšené anonymity zde dochází k poklesu obecné sociální kontroly. Na trestné činnosti se ale podílejí i krátkodobě pobývajících obyvatel – turistů

Graf 1 | Vývoj zjištěných trestných činů v ČR podle druhu

Zdroj: Policejní prezidium ČR

Graf 2 | Vývoj podílu vybraných druhů pachatelů na celkových trestných činech v ČR

Zdroj: Policejní prezidium ČR

nebo lidé, kteří sem dojíždějí za prací či do škol, dále pak obtížněji kvantifikovatelné složky populace – nelegální imigranti a bezdomovci.

Poměření počtu trestných činů s trvale bydlícím obyvatelstvem má např. v Praze svá omezení podobně, jako i v jiných oblastech

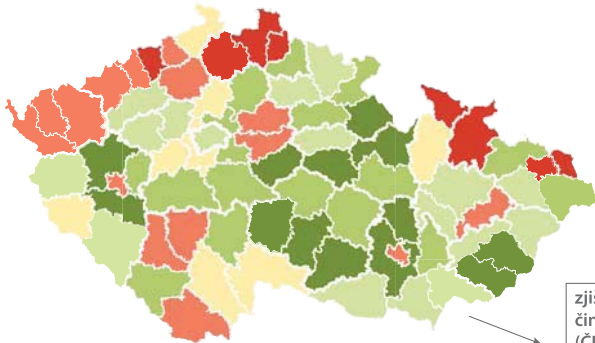
s intenzivním turisticko-rekreačním využitím (Krkonoše, jižní okolí Prahy). Jistou oporu pro z kvalitnění měření intenzit kriminality by v blízké budoucnosti mohly přinést definitivní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011 tříděné podle místa obvyklého pobytu obyvatel.

Z dalších vlivů, které na kriminalitu působí, nelze opomenout vliv preventivních opatření (např. kamerové systémy nebo obecněji například programy boje proti kriminalitě a sociálnímu vyloučení). Konečně kriminalitu jistě podněcují i horší fyzická kvalita bydlení, ale i kvalita,

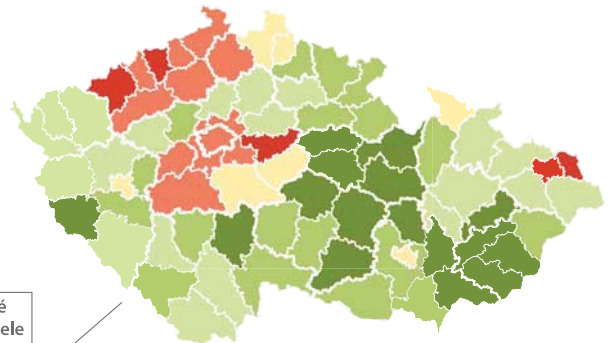
čistota a uspořádání veřejných prostranství (ulice, hřiště aj.). Na mnoho z těchto faktorů má vliv nejen celostátní, ale i regionální a místní politika.

Jiří Kamenický
oddělení svodných analýz ČSÚ

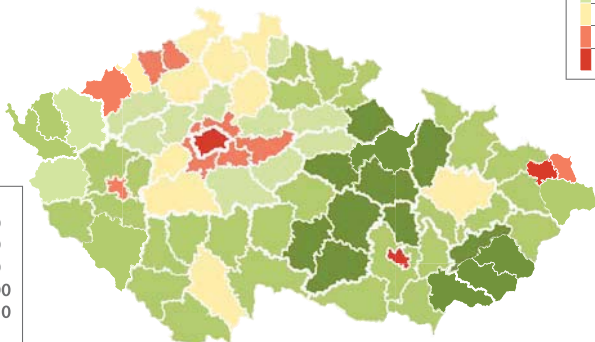
Násilná a mravnostní kriminalita, 2011
(na 1 tis. obyvj.)

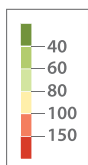
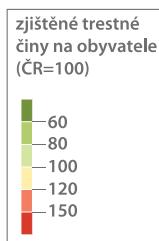
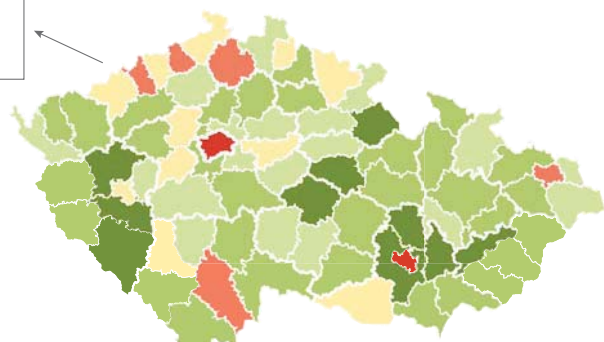
Krádeže vloupáním, 2011
(na 1 tis. obyvj.)

Prosté krádeže, 2011
(na 1 tis. obyvj.)

Hospodářská kriminalita, 2011
(na 1 tis. obyvj.)

Zdroj: Policejní prezidium ČR

Dluhy? České domácnosti o nich vědí své

Ve starém Řecku upadl předlužený nešťastník i s rodinou do „dluhového otroctví“. Platil fyzickou prací, někdy i celý život. Podle knih Mojžíšových byly naopak členům společenství jednou za sedm let všechny dluhy odpuštěny. Korán povoloval insolventním **na splacení určitý čas**, Čingischán je trestal smrtí. To vše zadluženým v České republice nehrozí.

V riziku je pouze 4,9 % úvěrů obyvatelstvu, jeho zadluženost stoupla loni jen o 5 %. Kde jsou ty předchozí třetinové meziroční růsty dluhů?

Tempo půjček klesá

Bankovnímu sektoru České republiky dlužili úvěrování z řad obyvatelstva v závěru loňského roku přes bilion korun. Na celkové zadluženosti obyvatelstva ve výši 1 007,7 mld. Kč se podílely především úvěry na bydlení (772,7 mld. Kč), výrazně méně pak úvěry na spotřebu (195,9 mld. Kč). Ostatní úvěry obyvatelstvu, kam patří např. úvěry na vzdělání nebo

na nákup cenných papírů, dosáhly 39,1 mld. Kč. Za letošní první tři měsíce stoupla zadluženost obyvatelstva o dalších 3,5 mld. Kč – jen velmi umírněně ve srovnání s dvacetimiliardovými přírůstky za téže období 2008 a 2009. I proti výsledku prvního čtvrtletí roku 2010 (+8,7 mld. Kč) byl letošní přírůstek zadluženosti obyvatelstva jen zhruba třetinový a proti loňskému srovnatelnému období (+5,5 mld. Kč) dále klesl.

Lidé se tedy chovají rozumně – se svými dluhy brzdí. Nejde však o návrat k „české přirozenosti“, pro kterou byla dlouhé desítky let typická averze k dluhům. Teď je k tomu nutí ekonomická realita.

Mentální odpor Čechů k dluhům...

Koncem roku 1995 vykazoval bankovní sektor celkové úvěry a pohledávky za klienty z řad obyvatelstva ve výši pouhých 19,2 mld. Kč, z toho úvěry na bydlení jen 6,2 mld. Kč. Příčinou tohoto stavu však nebyla jen nechuť domácností dlužit peníze, která patřila k české mentalitě dlouhodobě. I banky totiž v té době sektor domácností prakticky ignorovaly a úvěry nenabízely – možná kvůli malému zájmu, který od lidí očekávaly. Půjčovaly především firmám a malým podnikatelům, obyvatelstvo s nabídkou úvěrových produktů neoslovovaly.

ly – nejen banky, ale i společnosti splátkového prodeje a leasingové společnosti ve velkém rozjely marketing, některé byly i ochotné slevit ze svých marží. Peníze od bank byly dostupné snadno. Co však působilo v českých podmínkách jako nejsilnější akcelerátor růstu úvěrů domácnostem, byl jejich hlad po vlastním bydlení. Projevil se zejména v první polovině minulé dekády.

Úvěry na bydlení rostly i v krizi

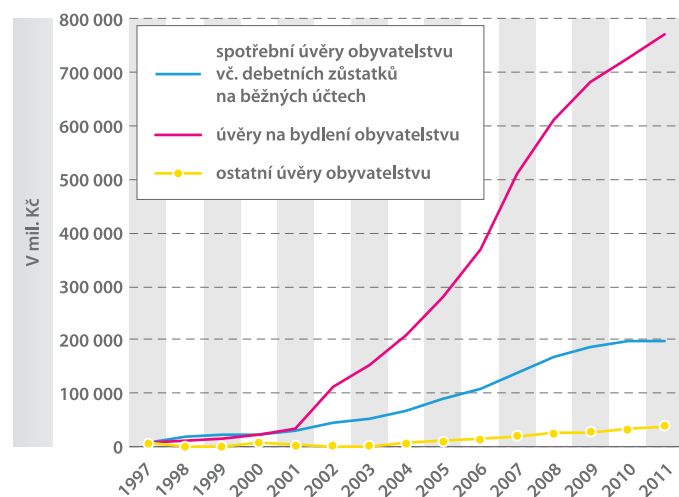
Do konce roku 1997 napůjčovaly peněžní domy klientům na bydlení – tehdy jen formou hypotečních úvěrů, které byly vzhledem k výši úrokových sazeb v té době velmi drahé a snižovaly tak poptávku – pouze 6,2 mld. Kč. Už za pět let však podle bankovní statistiky (vč. stavebních spořitelen) přesáhly úvěry na bydlení stouliardovou hranici (111,7 mld. Kč). Standardní a překlenovací úvěry ze stavebního spoření se na této částce podílely z 21,7 mld. Kč, resp. z 24,1 mld. Kč. Během dalších pěti let se v dosud největším boomu na českém realitním trhu objem úvěrů poskytnutých obyvatelstvu na bydlení zpětinasobil a koncem roku 2007 přesáhl půl bilionu (510,6 mld. Kč). V té době byl již objem hypotečních úvěrů (333,6 mld. Kč) dvojnásobný ve srovnání s úvěry

...skončil na počátku minulé dekády

Během období 1997–2004 však stoupla zadluženost českého obyvatelstva z pouhého procenta nominálního HDP České republiky na 9,7 %. Od roku 2005 do loňského roku pak z 12,2 % na 24,5 % HDP. Jak k tomu došlo?

Důvodů bylo několik. Předně eskalovala spotřeba – její horizonty se ve srovnání s předchozím stavem zdály neomezené. Úroveň stylu života se zvyšovala a pro mnohé tak začínalo být přirozené financovat růst své životní úrovně penězi na dluh. A peněžní domy se snažily

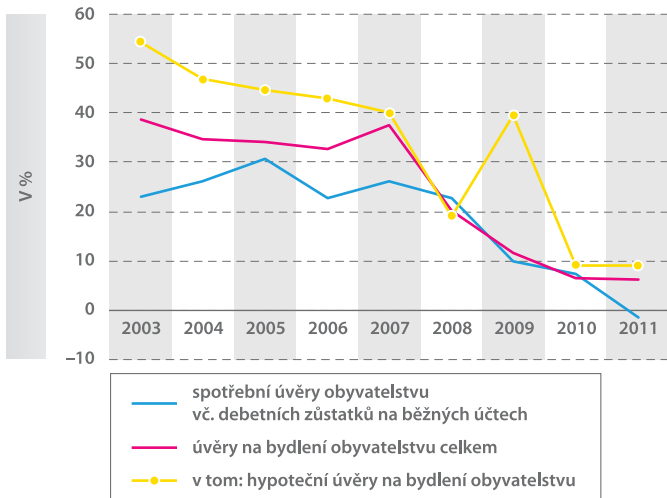
Úvěry obyvatelstvu od bank

Zdroj: ČNB

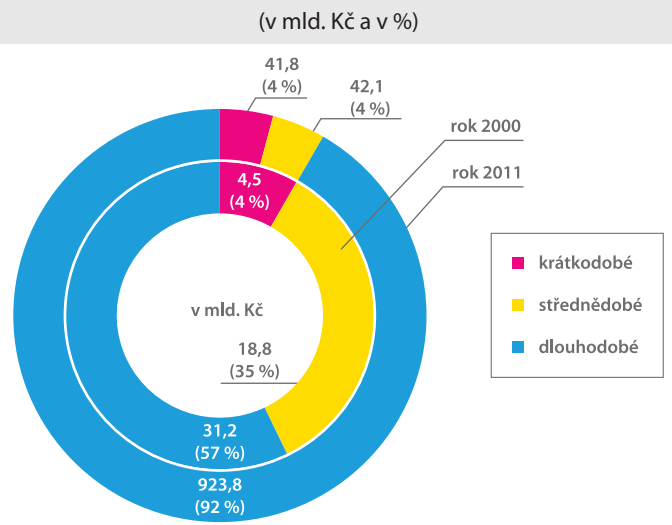

Dynamika úvěrů obyvatelstvu (meziroční změna v %)

Zdroj: ČNB, vlastní propočty

Úvěry obyvatelstvu podle splatnosti v letech 2000 a 2011

Zdroj: ČNB, vlastní propočty

poskytnutými od stavebních spořitelů (standardní a překlenovací v úhrnu 150,7 mld. Kč).

Od té doby však tempo růstu zadluženosti spojené s pořízením bydlení klesalo – od roku 2007 (+38 % meziročně) bylo vždy další rok jen zhruba poloviční a v roce 2010 činil meziroční růst zadluženosti 6,4 %. Dynamiku loňského roku lze pokládat za stagnaci tempa (+6,1 %). S ohledem na krizový vývoj ekonomiky v roce 2009, který na české domácnosti dopadl se zpožděním, je s podivem, že v letech 2010 a 2011 se stavy úvěrů

na bydlení zvýšily v řádech mnoha desítek miliard (+50,3 mld. Kč, resp. +54,4 mld. Kč).

„Citlivé“ půjčky na spotřebu

V úvěrech na spotřebu lze pozorovat vývoj odlišný. Ty totiž v časové řadě 2003–2011 zaznamenaly meziroční přírůstek nad 30 % pouze jednou, a to v roce 2005. U úvěrů na bydlení to však bylo obvyklé v období 2003–2007 každý rok, a to dokonce v průměru o 36 %. Současně se však právě segment

půjček na spotřebu projevilo jako daleko citlivější na vývoj ekonomiky – a tedy i disponibilních příjmů domácností než segment úvěrů na bydlení. Lidé si na spotřebu (hlavně ve formě neúčelových spotřebitelských úvěrů) půjčili v roce 2011 daleko méně a své závazky tohoto druhu především spláceli. Proto stavy úvěrů na spotřebu v roce 2011 meziročně klesly o více než 3,1 mld. Kč, u nejpoužívanějších neúčelových úvěrů pak o 4,7 mld. Kč.

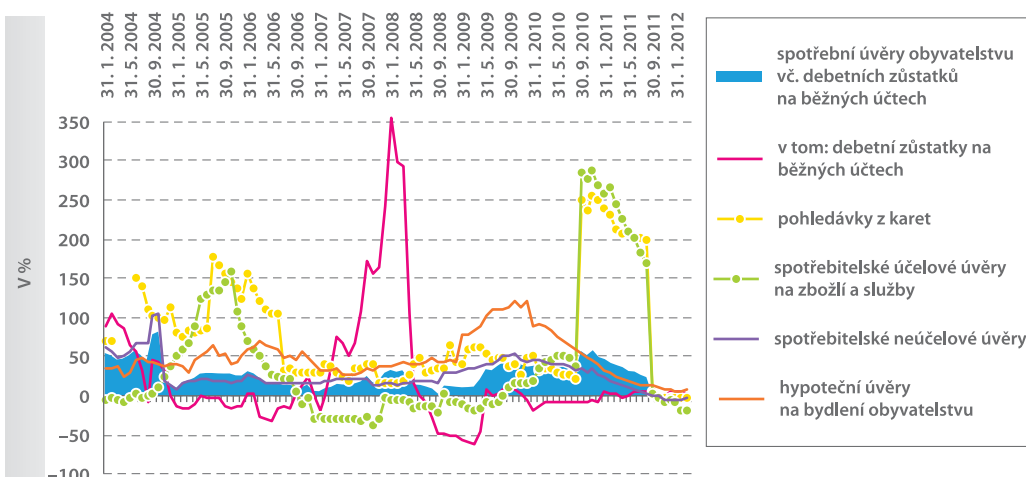
Ostražitě jsou samozřejmě i banky – úvěrů v selhání bylo

z celkových úvěrů na spotřebu v letech 2010 i 2011 pokaždé přes 11 % (v úvěrech na bydlení v obou letech jen 3,2 %, hypotečních 3,1 %).

Málo úvěrů v ohrožení?

Je paradoxní, že i v předchozích dvou nepříznivých letech investovaly české domácnosti do pořízení či rekonstrukcí svých domů a bytů přes 100 mld. Kč? Lze to zřejmě zdůvodnit pokračující příjmovou diferenciací v české společnosti, kdy jistá část domácností disponuje dostatkem bonity, aby banky uvěřily, že jim své dlouhodobé závazky spojené s pořízením vlastního bydlení splatí. Právě tak lze vcelku logicky zhodnotit pokles úvěrů na spotřebu, kde je zřejmě klientský segment v převažující většině jiný než u dlužníků, jejichž dluhy leží v nemovitostech. A k té bezstarostnosti z úvodních vět: podíl úvěrů v selhání je sice procentuálně velmi nízký. Ale opravdu je těch 25 mld. Kč v půjčkách na bydlení a 22 mld. Kč v půjčkách na spotřebu, ohrožených nesplacením, tak málo?

Dynamika úvěrů obyvatelstvu na spotřebu a hypotečních úvěrů (meziročně v %)

Zdroj: ČNB, vlastní propočty

Drahomíra Dubská
oddělení svodných analýz

Průmysl: klouzavé přistání

Po výrazném propadu produkce v roce 2009 průmysl v následujících dvou letech rostl, byť zejména v druhé polovině roku 2011 bylo znát postupné zpomalování. **Výsledky za první tři měsíce letošního roku naznačují pokračování tohoto trendu.**

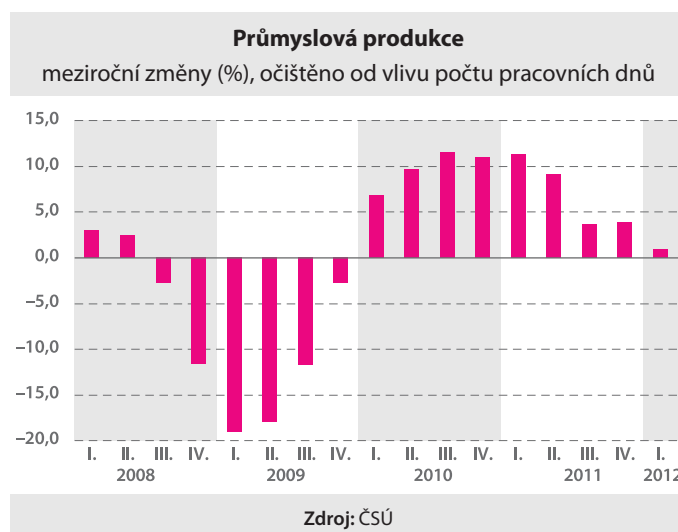
V prvním čtvrtletí roku 2012 průmyslová produkce meziročně vzrostla o 2,2 %. Tento výsledek je ale povzbuzen i tím, že letošní první čtvrtletí mělo o jeden pracovní den více než to loňské. Po očištění od vlivu počtu pracovních dnů produkce vzrostla pouze o 0,9 %, přičemž v předchozích dvou letech byly meziroční výsledky vždy o něco lepší. Z výsledků vztažených k bazickému roku 2005 potom vyplývá, že objem průmyslové produkce se prozatím stabilizoval na úrovni blízké předkrizovým hodnotám z přelomu let 2007 a 2008, avšak růst dále nepokračuje. V porovnání s předchozím čtvrtletím byla produkce dokonce mírně nižší, a to o 0,4 % po očištění od sezónních vlivů.

Rozhodující auta

Pro vývoj průmyslové produkce zůstává zásadní především odvětví výroba motorových vozidel, přívěsů a návěsů, které v posledním čtvrtletí meziročně vzrostlo o 12,2 %. Toto odvětví, které kromě výroby silničních motorových vozidel zahrnuje také produkci některých komponent pro automobilový průmysl, do značné míry drží meziroční tempa nad vodou, protože k celkovému růstu produkce o 2,2 % přispělo 2,5 procentními body.

Stejným směrem působí i několik dalších odvětví, nejvýznamněji výroba elektrických zařízení (růst o 9,6 %, příspěvek k růstu průmyslu celkem 0,5 p. b.) a výroba strojů a zařízení j. n. (růst o 5,4 %, příspěvek k růstu 0,4 p. b.).

Opačný vliv má zejména odvětví výroba počítačů, elektronic-

kých a optických přístrojů a zařízení, které ještě nedávno patřilo k tahounům průmyslové produkce. V posledním čtvrtletí kleslo o 11,0 %, což výsledkům za průmysl celkem ubralo 0,4 p. b. Přitom se jedná již o čtvrtý meziroční pokles v řadě.

Významnější pokles byl zaznamenán rovněž v odvětvích výroba

základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárenství (pokles o 6,5 %, příspěvek -0,3 p. b.) a výroba pryžových a plastových výrobků (pokles o 2,5 %, příspěvek -0,2 p. b.).

Vyšší růst zakázek

Tržby z průmyslové činnosti v 1. čtvrtletí 2012 meziročně

vzrostly o 5,9 %, přičemž rostly zejména tržby z přímého vývozu (o 8,4 %), zatímco růst domácích tržeb byl o něco mírnější (o 3,5 %). Je třeba podotknout, že pojem domácí tržby zahrnuje i nepřímý vývoz prostřednictvím dalších společností, ať už zahraničních, anebo tuzemských klasifikovaných mimo průmysl.

Nové průmyslové zakázky ve sledovaných odvětvích byly meziročně o 8,0 % vyšší než v předchozím roce a jejich tempo bylo tedy vyšší než růst tržeb. Stejně jako v případě tržeb z průmyslové činnosti byl patrný rozdíl mezi tuzemskem a zahraničím, je však ještě o něco výraznější – zatímco zakázky ze zahraničí vzrostly o 10,4 %, zakázky přijaté od tuzemských odběratelů vzrostly pouze o 3,6 %.

Na meziročním růstu zakázek se – nikoliv překvapivě – podílela zejména výroba motorových vozidel (růst o 22,2 %, příspěvek k růstu 7,0 p. b.). Opačným směrem působily zejména zakázky v odvětví výroba počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení (pokles o 10,2 %, příspěvek -1,2 p. b.).

Rychlou informaci za duben 2012 uveřejní ČSÚ 6. 6. 2012 v 9:00. Zároveň bude provedena plánovaná revize výsledků za rok 2011 a 1. čtvrtletí 2012.

Co jsou to příspěvky k růstu?

ČSÚ v Rychlých informacích pravidelně uveřejňuje příspěvky k růstu. Na první pohled trochu **neuchopitelný údaj má velmi praktický smysl**, protože představuje rozklad celkového údaje s ohledem na váhu jednotlivých odvětví. Proč takový rozklad provádět? Pokud hodnotíme meziroční změny standardním způsobem, vypovídá to pouze o vývoji v hodnoceném odvětví. Je přitom obvyklé, že významné výkyvy se objevují spíše v menších odvětvích, která mají na celkový údaj zanedbatelný vliv. Naproti tomu příspěvek k růstu **říká, které odvětví a jak významným způsobem ovlivňuje celek**.

Součet příspěvků za všechna odvětví dává růst celého průmyslu. Jestliže průmyslová produkce meziročně vzrostla o 2,2 % a příspěvek automobilového činí 2,5 p. b., pak výsledek $2,2 - 2,5 = -0,3$ zobrazuje situaci, která by nastala, pokud by automobilový průmysl zůstal na stejné úrovni jako v předchozím roce.

Aktuální údaje krátkodobé statistiky hledejte v časových řadách za průmysl: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pru_cr

Jan Ernest
oddělení statistiky průmyslu

Indikátory bodů obratu

Konjunkturální průzkumy v podnicích a průzkumy u spotřebitelů jsou významným zdrojem informací v zemích s tržní ekonomikou.

Průzkumy zachycují nejbližší očekávané tendence ve vývoji v hlavních oblastech podnikové ekonomiky. Postihují atmosféru v podnikatelském prostředí s velkým časovým předstihem. Slouží tak k identifikaci bodů obratu v ekonomice a poskytují informace i za takové oblasti, které jsou obtížně postižitelné kvantitativními údaji. V podnikatelské sféře se jedná o měsíční kvalitativní průzkumy, které zjišťují názory manažerů na současný a budoucí vývoj ekonomiky, výroby, zaměstnanosti nebo cen jejich firmy. V šetření u spotřebitelů se zase zjišťují názory na finanční situaci, úspory, inflaci nebo nezaměstnanost.

Jednoduchý dotazník

Zdroji dat jsou přímá zjišťování Českého statistického úřadu v podnikové sféře a průzkum u spotřebitelů prováděný agenturou pro výzkum trhu – GfK Praha. Konjunkturální i spotřebitelské průzkumy jsou prováděny měsíčně, některé otázky se zahrnují se čtvrtletní a pololetní periodicitou. Dotazník pro konjunkturální průzkumy je velmi jednoduchý, takže management podniku jej

V podnikatelské sféře **měsíční kvalitativní průzkumy** zjišťují názory manažerů na současný a budoucí vývoj ekonomiky.

může rychle a operativně vyplnit. ČSÚ tak získá jejich odpovědi i na naléhavé a aktuální otázky velmi rychle. Dotazník obsahuje otázky formulované na očekávané a probíhající tendence. Otázky jsou kladeny ve formě posuzovacích stupnic, většinou se třemi možnými variantami odpovědi ve stylu zlepšení, neměnnost, zhoršení a podobně. Vyhodnocení výsledků je prováděno shrnutím odpovědi v jednot-

livých variantách. Jednoznačným vyjádřením tendencí je konjunkturální saldo – rozdíl mezi odpověďmi zlepšení a zhoršení vyjádřený v procentech. Čím vyšší je kladné saldo, tím optimističtější je možné hodnotit získanou odpověď.

I při harmonizaci otázek, jak je doporučuje Evropská komise (DG ECFIN – Directorate General for Economic and Financial Affairs) a Organizace pro hos-

podářskou spolupráci a rozvoj (OECD), je systém konjunkturálních i spotřebitelských průzkumů otevřený a je do něj možné aplikovat otázky na další aktuální okruhy problémů a důležitá témata.

Výsledky průzkumu jsou prezentovány jednak jako verbální analýza, formou tabulek, grafů a konjunkturálních zrcadel, buď jako výsledky úhrnné, anebo v různých úrovních a typech třídění. Časové řady výsledků jsou pravidelně každý měsíc sezónně očišťovány. Z výsledků jsou konstruovány jednoduché i složité indikátory podle metodiky Evropské komise DG ECFIN, která je měsíčně využívá k mezinárodnímu srovnání a hodnocení budoucího vývoje.

Co se v průzkumech měří

Indikátory jsou zobrazovány také jako **bazické indexy**. Bázi tvoří průměr roku 2005. Časové řady jsou přepočítány a údaje jsou srovnatelné. **Výsledky najdete** v Rychlých informacích a v souhrnné publikaci na www.czso.cz. **Souhrnný indikátor důvěry** – vážený průměr sezónně očištěných indikátorů důvěry v průmyslu, stavebnictví, obchodě, ve vybraných službách a indikátoru spotřebitelské důvěry. | **Podnikatelský indikátor důvěry** – vážený průměr sezónně očištěných indikátorů důvěry v průmyslu, stavebnictví, obchodě a ve vybraných službách. **Indikátor důvěry spotřebitelů** – průměr ze čtyř ukazatelů (očekávaná finanční situace spotřebitele, očekávaná celková ekonomická situace, očekávaná celková nezaměstnanost s opačným znaménkem a očekávané úspory spotřebitele v příštích 12 měsících).

Marie Hörmannová
oddělení konjunkturálních
průzkumů

Co víme o využívání vodních zdrojů

Každý, kdo odebírá podzemní nebo povrchovou vodu, vypouští odpadní nebo důlní vody v množství přesahujícím v daném roce **6 tis. m³ nebo 500 m³** v kalendářním měsíci, je povinen jednou ročně ohlašovat údaje o těchto odběrech a vypouštění příslušným správcům povodí.

Prostřednictvím výkazu VH8a-01 o vodních tocích a dodávkách povrchové vody, kterým ČSÚ obesílá jednotlivé správce povodí, tj. podniky Povodí s. p., získává statistika agregované údaje o objemech odebraných a vypouštěných vod, o množství produkovaného a vypouštěného znečištění podle vybraných odvětví.

Struktura odběratelů

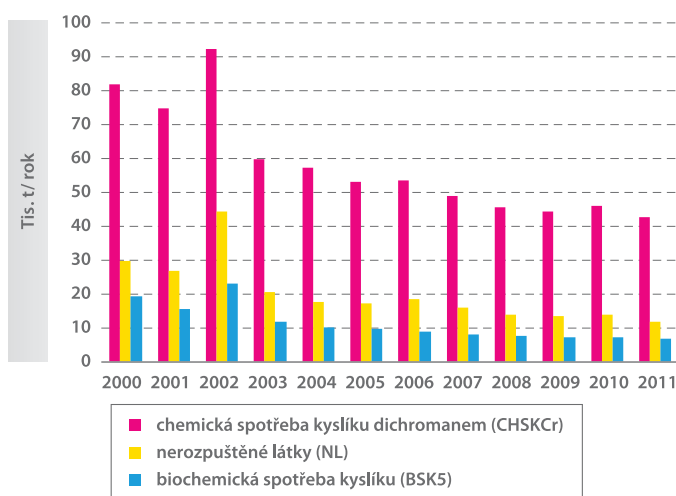
Z pohledu struktury odběratelů je zajímavý podíl hlavních skupin odběratelů na využívání povrchových a podzemních zdrojů vody. Podzemní vody jsou z více jak 80 % využívány pro výrobu pitné vody (CZ-NACE 36). V roce 2011 to bylo přes 311 mil. m³ vody. Ostatní skupiny uživatelů se na odběrech podílí necelými 20 %.

Jiná situace nastává u odběrů vody povrchové. Majoritním odběratelem je energetika (CZ-NACE 35), která je náročná na spotřebu vody a využívá ji především pro průtočné chlazení parních turbín. V roce 2011 představovaly její odběry 60 % (909 mil. m³) z celkového obje-

mu odebraných povrchových vod. Oproti tomu shromažďování, úprava a rozvod vody se na odběrech podílí zhruba 20 % (327 mil. m³) a zpracovatelský průmysl 14 % (213 mil. m³).

Zatímco čerpání vody energetikou kolísá podle momentálních potřeb klíčových odběratelů, u odběrů pro výrobu pitné vody můžeme od roku 2002 sledovat postupný pokles odběrů, a to jak povrchových, tak i podzemních vod. Oproti roku 2002 poklesly odběry povrchových vod pro výrobu pitné vody o 24 % ze 432 mil. m³ na 327 mil. m³. U podzemních vod činí pokles 15 % z 368 mil. m³ na 311 mil. m³. Zatímco v roce 2002 odběry povrchových vod objemově převyšovaly odběry podzemních vod o 17 %, v roce 2011 už to bylo pouze o necelých 5 %. Nižším odběrům také odpovídá pokles vody vyrobené, který v roce 2011 činil 130 mil. m³. Ve srovnání s rokem 2002 se jedná o pokles o více než 17 %. Souvisí to zejména s nižší potřebou vody v průmyslu a ostatních činnostech, s úspornými opatřeními domácností a v neposlední řadě také s nárůstem cen

Znečištění vypouštěné do vodních toků

Zdroj: ČSÚ

vodného a stočného. Z celkového pohledu se energetika podílí na odběrech vody jako takové (povrchové a podzemní) více než 48 %, shromažďování, úprava a rozvod vody téměř 34 %, zpracovatelský průmysl 13 % a ostatní odběratelé 5 %.

Vypouštění znečištění v odpadních vodách

Ruku v ruce s odebíráním vody jde i její následné využití a vypouštění zpět do toků. V souvislosti s vypouštěním odpadních vod sledujeme výkazem VH8a-01 také množství produkovaného a vypouštěného znečištění v základních ukazatelích (biochemická spotřeba kyslíku, chemická spotřeba kyslíku, nerozpuštěné látky). Jelikož je většina odpadních vod odváděna na čistírny odpadních vod, produ-

kované znečištění se tím značně redukuje. Podle typu čistírny odpadních vod a použité technologie čištění dochází k odstranění i více jak 90 % původního znečištění. Na grafu je vidět jeho klesající tendence. Výrazný výkyv v roce 2002 je dán mimořádnými záplavami v celorepublikovém měřítku, kdy se na čistírny odpadních vod dostalo velké množství naplavených látek. V mnoha případech byly čistírny zcela vyřazeny z provozu.

Kromě klimatických podmínek a průběhu srážek (přivalové, dlouhodobé) je množství vypouštěného znečištění ovlivňováno také koncentrací přiváděných odpadních vod, jejich charakterem a počtem ohlašujících subjektů.

Platná legislativa

Povinnost sledovat a ohlašovat **údaje o využívání vodních zdrojů** vyplývá ze zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů a jeho prováděcí vyhlášky č. 431/2001 Sb., o obsahu vodní bilance, způsobu jejího sestavení a o údajích pro vodní bilanci. Údaje o odběrech povrchových a podzemních vod, vypouštění odpadních vod, produkovaném a vypouštěném znečištění jsou součástí pravidelného reportingu do Eurostatu.

Soňa Horáčková
oddělení statistiky životního prostředí

Zdravá délka života mužů v zemích Evropské unie

Ve statistických ročenkách a přehledech se často setkáváme s pojmem **střední délka života či naděje dožití**. Co tento ukazatel představuje a jak jsme na tom v porovnání s evropskými zeměmi?

Jednoduše řečeno, tento ukazatel představuje počet let, které má před sebou osoba právě x-letá za předpokladu, že úmrtnostní poměry se v budoucnu nebudou měnit. V poslední době se stále častěji ve statistice používá také jiný ukazatel – zdravá délka života (HLY – Healthy Life Years). Můžeme jej definovat jako průměrný počet let života, které osoba v určitém věku prožije v dobrém zdraví, tj. bez významnějších zdravotních omezení, které by bránily vykonávat běžné aktivity.

Ukazatel zdravá délka života (někdy je také nazýván jako „období života ve zdraví“) je strukturálním ukazatelem a je již několik

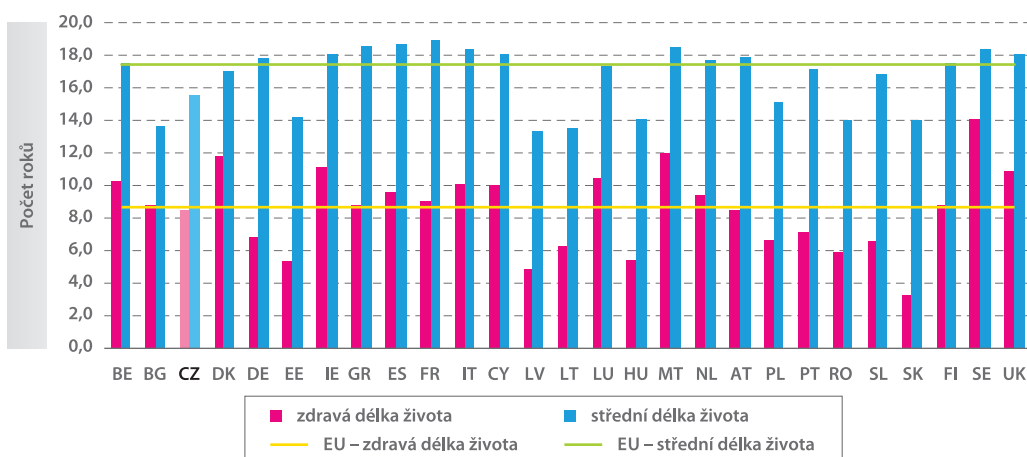
Nejdelší zdravou délkou života se mohou pochlubit **Švédové**.

let zjišťován za Českou republiku i ostatní země Evropské unie. Podle posledních dat z roku 2010 byla zdravá délka života mužů ve věku 65 let v České republice 8,5 roku. To znamená, že teoreticky by takový muž měl až do věku 73,5 roku

prožít zcela plnohodnotný život ve zdraví. Připomeňme, že pro stejný věk byla střední délka života výrazně delší – 15,5 roku. Stejně hodnoty za celou EU byly 8,7 roku u zdravé délky života a 17,4 u střední délky života mužů šedesátipětiletých.

Nejdelší zdravou délkou života ve věku 65 let se mohou pochlubit Švédové, kteří před sebou mají 14,1 roku života ve zdraví. Na druhém pólu pak stojí Slováci s pouhými 3,3 roku života ve zdraví. Je třeba poznamenat, že zejména při mezinárodním srovnávání dat o zdravé délce života je potřeba být obezřetný, neboť údaje sice pocházejí z harmonizovaného šetření v rámci celé Evropské unie, ale jsou zjišťovány sebehodnotící otázkou u respondentů, jejichž odpovědi mohou být ovlivněny různými sociálními či kulturními vlivy, ale i konkrétní formulací otázky v dotazníku. I přes tato omezení poskytují údaje o zdravé délce života důležité informace a běžná „suchá“ statistická data obohacují o kvalitativní aspekt.

Zdravá délka života a střední délka života mužů ve věku 65 let v zemích EU, 2010

Zdroj: Eurostat, ÚZIS, ČSÚ

Tomáš Mládek
oddělení svodných analýz

Zlepšujeme mzdové statistiky

V roce 2011 byl dokončen pilotní projekt harmonizace **Informačního systému o průměrném výděлку** v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR se mzdovou statistikou ČSÚ. Jednotlivé statistiky tak svým uživatelům poskytují přesnější informace o oblasti odměňování.

Harmonizace přinesla několik zásadních změn. Aby byly výsledky obou mzdových šetření srovnatelné, musí vypovídat o stejných podnicích i zaměstnancích. Ze všeho nejdříve tak bylo nutné sjednotit tzv. základní soubory šetření. Základní soubor Informačního systému o průměrném výděлку (ISPV) byl rozšířen o subjekty, které jsou sledovány ČSÚ, ale nebyly do něj dosud zahrnuty. Soubor byl proto rozšířen o právnické osoby s méně než 10 zaměstnanci, fyzické osoby a neziskové instituce bez ohledu na počet zaměstnanců. Díky rozšíření základního souboru a následnému dopočtu ISPV podle mzdového výkaznictví jsou výsledky obou šetření konzistentní jak z hlediska celkového objemu mezd vyplacených v daném období v České republice, tak z hlediska počtu zaměstnanců.

K čemu je průměrná mzda

Průměrná mzda je jednou z referenčních hodnot uváděnou v zákonech. Statisticky zjištěná mzdová úroveň je **důležitou proměnnou** v mnoha ekonomických modelech, a v neposlední řadě ji chce samozřejmě znát každý zaměstnanec.

Výsledky ISPV naleznete na www.ispv.cz, statistiky ČSÚ na: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/prace_a_mzdy_prace.

Kvalita výsledků

Během projektu harmonizace byly zohledněny i nejlepší zahraniční zkušenosti v oblasti výběrových šetření. Aby bylo dosaženo nejlepších možných výsledků, byly použity statistické metody jako simulace, imputace, (post)stratifikace a dopočtové metody. Se statistickými metodami je úzce spojena i problematika kvality výsledků. V zahraničí jsou spolu s výsledky mzdových šetření běžně publikovány také informace o kvalitě jednotlivých hodnot. I to bylo cílem harmonizace, a proto byl vypracován systém hodnocení: kvalita odhadu mediánu hrubé měsíční mzdy je nově stanovena pomocí průměrné směrodatné chyby odhadu.

Třebaže přínosem harmonizace je zlepšení kvality u jednotlivých mzdových statistik, pozorný uživatel může být i překvapen, neboť rozšíření základního sou-

boru ISPV přineslo výrazné snížení mzdové úrovně – v roce 2011 poklesl medián hrubé měsíční mzdy o zhruba 1 900 Kč. Snížení způsobily především subjekty s nízkým počtem zaměstnanců, které byly do souboru ISPV zahrnuté poprvé a u nichž je úroveň odměňování obecně nižší.

boru ISPV přineslo výrazné snížení mzdové úrovně – v roce 2011 poklesl medián hrubé měsíční mzdy o zhruba 1 900 Kč. Snížení způsobily především subjekty s nízkým počtem zaměstnanců, které byly do souboru ISPV zahrnuté poprvé a u nichž je úroveň odměňování obecně nižší.

Rozdíly v šetřeních

Přestože byla harmonizace úspěšná, rozdíly mezi jednotlivými šetřeními přetrvávají. Nejsou již dány odlišnostmi ve zpracování údajů, ale vyplývají ze samotné podstaty jednotlivých šetření ve mzdové oblasti. ISPV musí respektovat požadavky Evropské unie týkající se strukturálních šetření o mzdách a z výsledků např. vyloučit zaměstnance s pracovní dobou kratší než 30 hodin týdně. Hlavní rozdíly mezi mzdovou statistikou ČSÚ a ISPV ukazují tabulka.

Projekt harmonizace mzdových statistik v České republice dokázal, že společné úsilí dvou důležitých gestorů statistických šetření může mít synergický efekt. Obě šetření se v současné době navzájem doplňují a snižuje se tak zátěž respondentů obou šetření. Od roku 2011 mají uživatelé obou mzdových statistik k dispozici také kvalitnější výsledky.

Odlíšnosti mezi mzdovou statistikou ČSÚ a Informačním systémem o průměrném výděлку		
Oblast srovnání	Mzdová statistika (ČSÚ)	ISPV (MPSV)
Hlavní cíl šetření	1. Makroekonomické ukazatele 2. Výsledky používány jako referenční hodnoty pro zákony a vyhlášky v ČR	1. Úroveň a struktura odměňování podle jednotlivých zaměstnání (klasifikace CZ-ISCO) 2. Harmonizace s evropským šetřením Struktura mezd zaměstnanců (Structure of Earnings Survey, SES)
Statistická jednotka	Ekonomické subjekty (zaměstnavatelé)	Jednotliví zaměstnanci, sekundárně ekonomické subjekty (zaměstnavatelé)
Metoda standardizace	Přepočten proveden na zaměstnance s plným úvazkem (tzv. full-time equivalent, FTE)	1. Přepočten proveden na zaměstnance s plným úvazkem (FTE) a plně placenou dobou (vylučuje se např. doba nemoci a neplaceného volna) 2. Vyloučení jsou zaměstnanci se stanovenou pracovní dobou kratší než 30 hodin týdně a s placenou dobou kratší než 1 měsíc
Průměrná hrubá měsíční mzda	Hrubá měsíční mzda na zaměstnance s plným úvazkem	Hrubá měsíční mzda zaměstnance s plným úvazkem a plně placenou dobou

Zdroj: MPSV a ČSÚ

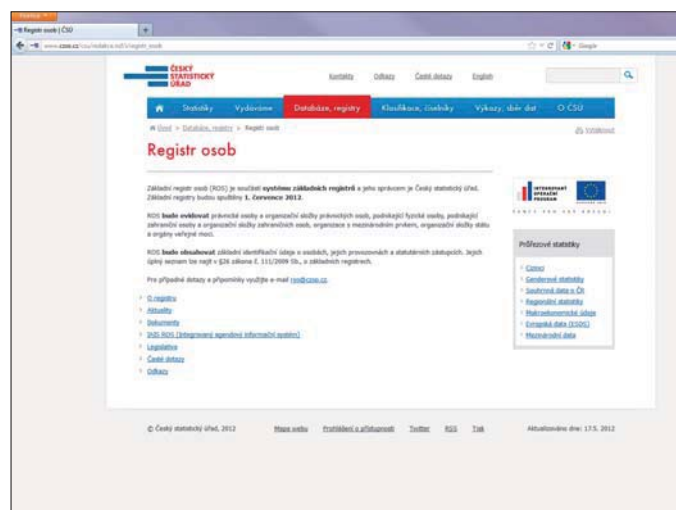
Kateřina Duspivová
Trexima spol. s r. o.,
Jitka Erhartová
odbor statistiky trhu práce
a rovných příležitostí

Jaký je aktuální stav projektu registru osob?

Do spuštění ostrého provozu základních registrů veřejné správy, které je naplánováno na **1. červenec 2012**, zbývá jen několik týdnů. Práce na projektu registru osob, jehož správcem je Český statistický úřad, pokračují podle stanoveného harmonogramu.

V průběhu května bylo provedeno přestěhování a zprovoznění první části techniky registru osob (ROS) z ČSÚ do nového datového centra základních registrů v Malešicích. V červnu se přestěhuje druhá část techniky ROS do datového centra Státní tiskárny cenin.

Vedle technologického zajištění fungování ROS bylo nejdůležitějším úkolem završení procesu primárního plnění. Uskutečňuje se od letošního ledna a zahrnuje složitý proces ztotožňování osob (podnikajících fyzických osob a statutárních zástupců) editorů ROS s registrem osob Ministerstva vnitra ČR za účelem získání agendového identifikátoru fyzické osoby (AIFO). V rámci primárního plnění si mohli pracovníci většiny orgánů veřejné moci, které budou pro editaci ROS využívat integrovaný agendový informační systém ROS (ROS-IAIS), poprvé vyzkoušet samostatnou práci s tímto systémem. Do konce května byla data většiny editorů ROS nahrána do ROS nebo ROS-IAIS. Dále se podařilo dokončit integraci se systémem JIP-KAAS, který bude zajišťovat přístup uživatelů do ROS-IAIS. Registr osob se také zapojil do ověřovacího provozu základních registrů, do kterého se

Samostatná webová stránka ČSÚ se věnuje tematice registru osob.

v současnosti postupně připojují jak editoři, tak uživatelé základních registrů.

Publicita registru

Zvláštní pozornost se věnovala publicitě registru osob a celému systému základních registrů. V květnu pracovníci ČSÚ vystoupili na seminářích organizovaných Správou základních registrů a Ministerstvem vnitra ČR. Jejich cílem bylo vysvětlit pracovníkům veřejné správy dopady základních registrů na jejich agendu a stav přípravy jednotlivých projektů. Zároveň byla připravena samostatná webová

stránka ČSÚ věnovaná tematice ROS. Lze na ní najít aktuální informace o stavu ROS.

Další aktivity

Práce na projektu budou pokračovat i v červnu, kdy by mělo dojít k dokončení procesu primárního plnění údajů do ROS a zahájení příprav na přechod z ověřovacího provozu do ostrého. Uživatelé ROS-IAIS se začnou připojovat prostřednictvím JIP-KAAS do již plně funkčního systému integrovaného do ověřovacího provozu. Pozornost bude věnována obecním úřadům. Ty totiž dostanou

do datových schránek podrobnou informaci jak se do ROS-IAIS přihlásit a jakým způsobem proběhne primární plnění osob z jejich agend. V jejich případě se bude jednat převážně o kontrolu a případné doplnění údajů, které budou do ROS-IAIS naplněny s využitím statistického registru ekonomických subjektů. Pro krajské úřady a centrální agendy, které budou ROS editovat, připravuje ČSÚ školení k obsluze tohoto systému a připojení do JIP-KAAS. Probíhat bude ve dnech 11. 6., 13. 6., 14. 6., 18. 6. a 21. 6. v zasedací místnosti č. 225 budovy ČSÚ Skalka.

Se zahájením ostrého provozu základních registrů však projekt ROS ještě nekončí. Bude pokračovat do konce roku 2012 s cílem zajistit metodickou a technickou a technologickou podporu pro práci s ROS. Bude se pokračovat v publicitě přínosů a dopadů ROS a nově budou poskytovány informace o zkušenostech z reálného provozu základních registrů.

Více se o projektu dozvíte na www.czso.cz/ros.

Zdeňka Polednová,
Stanislav Palas, Michal Čigáš
odbor statistických registrů

Kalendář ČSÚ

06 | 2012

Po	Út	St	Čt	Pá	So	Ne	Po	Út	St	Čt	Pá	So	Ne
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30								

Tiskové konference

5 Vývoj cestovního ruchu v ČR, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (Starměstské nám., Praha 1) **14** Tendence a faktory makroekonomického vývoje ČR v roce 2011 **19** Životní podmínky českých domácností **28** Jak obchodujeme s Německem

Rychlé informace

1 Šetření průměrných cen vybraných výrobků – pohonné hmoty a topné oleje (22. týden) **5** Maloobchod (duben 2012) **6** Průmysl (duben 2012) | Stavebnictví (duben 2012) | Zahraniční obchod (duben 2012)

7 Průměrné mzdy (1. čtvrtletí 2012) **8** Národní účty (1. čtvrtletí 2012) | Šetření průměrných cen vybraných výrobků – pohonné hmoty a topné oleje (23. týden) **11** Indexy spotřebitelských cen – inflace (květen 2012) **12** Pohyb obyvatelstva (1. čtvrtletí 2012) **15** Šetření průměrných cen vybraných výrobků – potravinářské výrobky (červen 2012) | Indexy cen výrobců (květen 2012) | Šetření průměrných cen vybraných výrobků – pohonné hmoty a topné oleje (24. týden) | Indexy cen vývozu a dovozu (duben 2012) **22** Šetření průměrných cen vybraných výrobků – pohonné hmoty a topné oleje (25. týden) **25** Konjunkturální průzkum (červen 2012)

Poradna

K čemu slouží statistické klasifikace?

K popsání a vymezení určitých jevů v různých oblastech společnosti. Statistická klasifikace je systém, jehož jednotlivé položky jsou označeny alfabetyckými či numerickými kódy a hierarchicky uspořádány na základě nadřazenosti či podřízenosti. Propojení mezi novými a starými verzemi klasifikací a mezi různými klasifikacemi navzájem zajišťují tzv. převodníky. Ty jsou nezbytné pro zachování kontinuity sledování jevů.

Jaké klasifikace mají nejširší využití?

Klasifikace ekonomické: např. Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE), Klasifikace produkce (CZ-CPA) atd.; dalšími statistickými klasifikacemi jsou klasifikace sociální: Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO), Mezinárodní klasifikace vzdělání (ISCED 97), Klasifikace postavení v zaměstnání (CZ-ICSE), Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN-10), Klasifikace zhoubných novotvarů (TNM) atd.. Dále klasifika-

ce účelové: Klasifikace individuální spotřeby podle účelu (CZ-COICOP), Klasifikace funkcí vládních institucí (CZ-COFOG), Klasifikace služeb neziskových institucí sloužících domácnostem podle účelu (CZ-COPNI) atd. a klasifikace ostatní: Klasifikace územních statistických jednotek (CZ-NUTS), Klasifikace stavebních děl (CZ-CC) atd.

Jakou roli má ČSÚ při tvorbě klasifikací?

ČSÚ vypracovává statistické klasifikace pro potřeby státní statistické služby na základě právních a normativních předpisů (§ 19 zákona č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů). Statistické klasifikace a jejich aktualizace se zavádějí sdělením ČSÚ ve Sbírce zákonů ČR. Většina těchto sdělení navazuje na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) podle předpisu Evropských společenství. Klasifikace spravované odborem obecné metodiky vycházejí zpravidla z evropských standardů klasifi-

kací, kdy česká verze plně odpovídá evropskému standardu. Některé evropské standardy však umožňují vytvoření národní verze klasifikace. Takovým případem je Klasifikace činností CZ-NACE. Česká verze je rozšířena o jednu úroveň v oblastech, kde praxe vyžaduje detailnější členění. K uvedené klasifikaci je zavedeno 160 národních položek. Statistické klasifikace jsou závazné podle výše uvedeného zákona (§ 19 zákona č. 89/1995 Sb.) pouze pro vztah mezi státní statistickou službou a respondenty při poskytování statistických údajů v rámci plnění tzv. zpravodajské povinnosti. Mohou být využity i pro jiné účely, pokud tak stanoví zvláštní zákon. Interpretace takto využitých klasifikací již není v kompetenci ČSÚ. Většinou totiž dochází k posunutí výkladu, ke sloučení více položek, úpravě názvů.

Kdo klasifikace využívá?

Jedním z uživatelů statistických klasifikací pro jiné než statistické účely je např. Ministerstvo financí.

Aktuálním příkladem je využití klasifikace CZ-CPA pro stanovení „režimu přenesené daňové povinnosti na DPH ve stavebnictví“ – podle § 92e zákona o DPH. Režimu přenesené daňové povinnosti podle § 92e zákona o DPH odpovídají služby vymezené sekci F Stavby a stavební práce (oddíly 41–43) klasifikace CZ-CPA. V souvislosti s problematikou přenesené daňové povinnosti v oblasti stavebnictví se ČSÚ vypořádává s velkým množstvím dotazů týkajících se zařazení prací z oblasti stavebnictví podle klasifikace CZ-CPA. Českému statistickému úřadu však nepřísluší výklad k této daňové problematice, jak bylo vysvětleno výše.

Podrobné informace o všech statistických klasifikacích najdete na adrese www.czso.cz, záložka Klasifikace, číselníky.

**Eva Balíková,
Kateřina Složilová
odbor obecné metodiky**

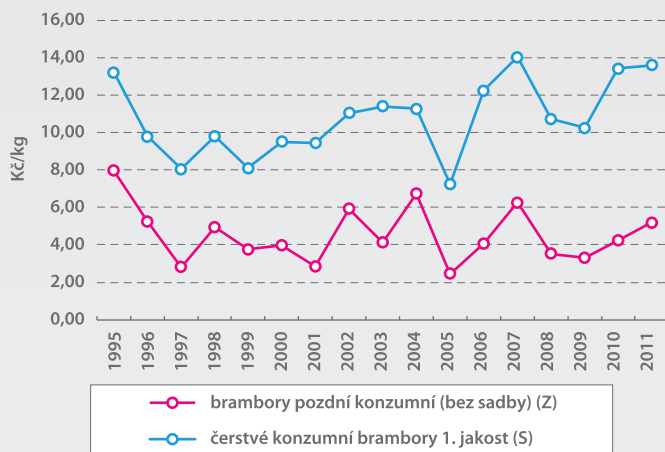

NÁKUPNÍ KOŠÍK | Vývoj cen řepkového oleje a řepky, brambor a jablek

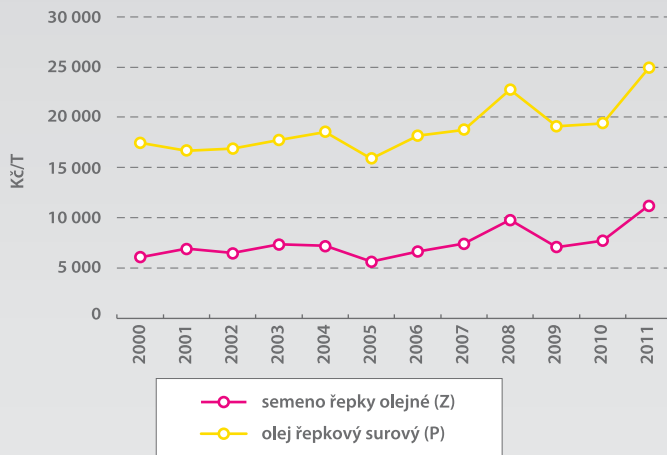
Grafy zobrazují **vývoj** průměrných spotřebitelských cen (S), cen průmyslových výrobců (P) a cen zemědělských výrobců u vybraných komodit (Z).

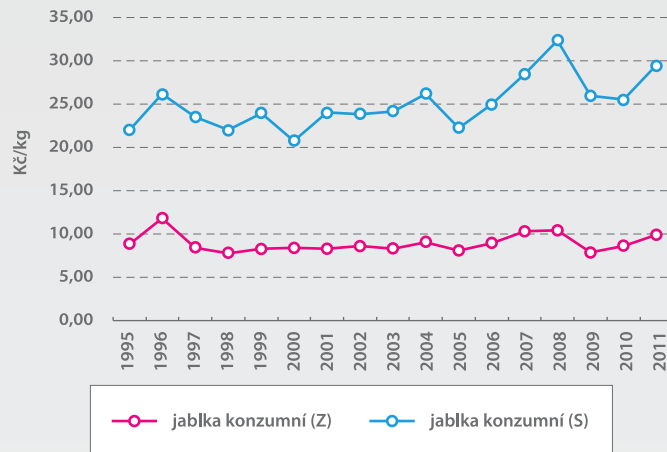
Ceny brambor

Ceny řepkového oleje a řepky

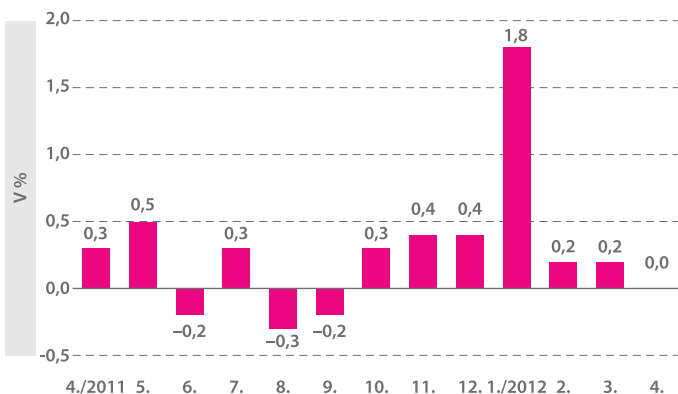

Ceny jablek

Zdroj: ČSÚ

INFLACE | Meziměsíčně

Zdroj: ČSÚ

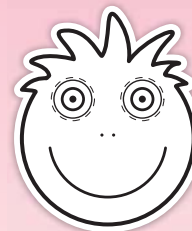
PŘEKVAPENÍ MĚSÍCE

Předběžný odhad HDP (1. čtvrtletí 2012)

-1 %

Obrat zahraničního obchodu (březen 2012)

517,9 mld. Kč

Zdroj: ČSÚ

Výběr výstupů ČSÚ v červnu 2012

e-101421-12 | Čísla z první ruky, Praha (2011)

Propagační brožura obsahující první dostupné statistické údaje za Prahu, její správní obvody a městské části za rok 2011.

 zdarma zdarma

e-xx3125-12 | Trh práce (2011)

Statistická data z výběrového šetření pracovních sil ve všech 14 krajích ČR.

 zdarma zdarma

e-3012-12 | Příjmy a životní podmínky domácností (2011)

Výsledky výběrového šetření Životní podmínky 2011, české varianty šetření EU-SILC, povinného pro členské země EU.

 150 Kč 300 Kč

e-314051-12 | Pohyb obyvatelstva v obcích Jihočeského kraje (2011)

Údaje o vývoji počtu obyvatel obcí v roce 2011. Obce jsou řazeny abecedně v rámci jednotlivých okresů.

e-3202-12 | Vybrané údaje o sociálním zabezpečení (2011)

Základní informace o počtu osob nemocensky pojištěných, dávkách nemocenského a důchodového pojištění.

e-6011-12 | Zahraniční obchod s Německem (2011)

Postavení zahraničního obchodu s Německem v celkovém zahraničním obchodu. Dlouhodobý vývoj zahraničního obchodu (2005 až 2011).

e-3001-12 | Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů – domácnosti podle postavení osoby v čele, podle velikosti obce, příjmová pásma, oblasti (2011)

Roční výsledky statistiky rodinných účtů v členění podle postavení osoby v čele domácnosti, velikosti obce, právního důvodu užívání bytu, podle výše čistého peněžního příjmu na osobu a podle oblastí (NUTS2).

 90 Kč 180 Kč

e-8206-12 | Stavby pro bydlení dokončené (2011)

Výsledky bytové výstavby ze zpracování dat za jednotlivé bytové objekty v třídění podle krajů a okresů. Samostatně jsou uvedeny údaje o obytné a užitkové ploše bytů, počtu pokojů, o době výstavby a hodnotě bytů.

a-3155-12 | Vývoj průměrných mezd zaměstnanců (1. čtvrtletí 2012)

Analýza k Rychlé informaci o průměrných mzdách.

e-3106-12 | Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy (1. čtvrtletí 2012)

Údaje o evidenčním počtu zaměstnanců, mzdových prostředcích a průměrných mzdách v národním hospodářství v členění podle odvětví, území, sektorů a velikosti.

e-4001-12 | Stav a pohyb obyvatelstva v ČR (1. čtvrtletí 2012)

Předběžné výsledky přirozeného a mechanického pohybu obyvatelstva od počátku roku, předběžná bilance počtu obyvatel navazující na předběžné výsledky SLDB 2011.

e-1109-12 | Vývoj ekonomiky České republiky (1. čtvrtletí 2012)

Hodnocení vývoje reálné a peněžní ekonomiky ČR za uplynulé období (výkonnost základních odvětví, HDP, výdaje, důchody, vnější ekonomické vztahy, ceny, trh práce, peněžní zásoba, úroky, státní rozpočet).

 30 Kč 60 Kč

e-5001-12 | Vybrané tabulky čtvrtletních národních účtů (1. čtvrtletí 2012)

Časové řady čtvrtletních odhadů tvorby (v odvětvovém členění) a výdajů na HDP v běžných cenách, průměrných cenách předchozího roku a stálých cenách k průměru roku 2000 (zřetěžením časových řad).

e-7101-12 | Indexy spotřebitelských cen (životních nákladů) – základní členění (květen 2012)

Měsíční informace o vývoji indexů spotřebitelských cen (životních nákladů) na území České republiky.

 30 Kč 35 Kč

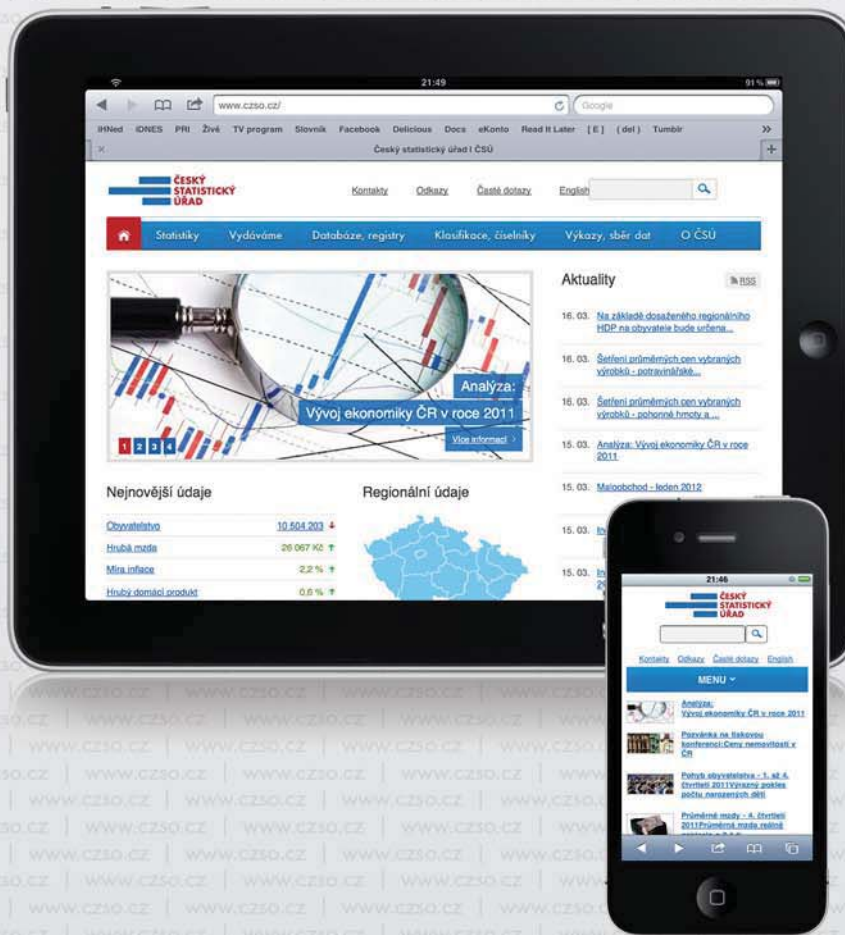
publikace v tištěné podobě publikace v elektronické podobě

Uvedené publikace je možné objednat (e-mail: objednavky@czso.cz, tel.: 274 052 400, 274 052 732) nebo přímo zakoupit v prodejně publikací v ústředí ČSÚ (Na padesátém 81, Praha 10). Všechny výstupy ČSÚ najdete na www.czso.cz.

Rádi byste věděli, ve kterém kraji byl v roce 2010 největší hrubý domácí produkt? Nebo kolik činil v roce 2011 nejvyšší průměrný starobní důchod a kde? Či jaká byla průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnance a kde je nejvyšší nezaměstnanost? Pak si nenechte ujít **letní dvojčíslo** našeho časopisu.

Tématem prázdninového vydání Statistika & My č. 7–8/2012 budou kraje.

Kromě vybraných statistických ukazatelů za jednotlivé kraje a celou ČR v roce 2010 a 2011 se dočtete spoustu zajímavostí a kuriozit, které naši spolupracovníci v ČSÚ zjistili.

WWW.CZSO.CZ
NA TABLETU I V MOBILU

Chcete znát výsledky ze
Sčítání lidu, domů a bytů 2011?

Sledujte www.scitani.cz

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 2011

Český statistický úřad
Na padesátém 81
100 82, Praha 10
www.czso.cz
ev. č. MK ČR E 19925

WWW.CZSO.CZ